

הפס"ן השביעית

גיליון מס' 11. אוקטובר 1997

מקורות זרים

שני כשלונות נחלה התקשורת הישראלית בפרשת משעל בירדן: האחד, שלא נתנה את דעתה בזמן לדיווח בעיתונות הירדנית על נסיון ההתנקשות; השני, שנתנה אמון יתר בדיווח של "הסאנדי טיימס" על חילוקי דעות שהיו כביכול בין ראש הממשלה לראש המוסד בעניין זה ועל התכתיב שכפה כביכול נתניהו על דני יתום.

הכשלונות הללו מזמינים הרהור על האופן שבו מסתמכת העיתונות הישראלית על התקשורת הזרה. הם ממחישים בבירור את הדעה הקדומה מה שיש לנו נגד העיתונות הערבית: מלכתחילה, היא נתפסת אצלנו כבלתי אמינה וכמפיצה כזבים בהוראת השלטונות. כמעט איננו עושים הבחנה בין כלי תקשורת ערבי למשנהו ובין מדינה ערבית אחת לרעותה. כך החמיצה התקשורת הישראלית בזמנה, יחד עם התקשורת הבינלאומית, את הסקופ של השבועון הלבנוני "א-שריעא" על פרשת איראנגייט.

גם הידיעות הראשונות שהופיעו בעיתונות הירדנית על ההתנקשות בח'אלד משעל פורסמו בעיתונות הישראלית, אם בכלל, בעמודים פנימיים כקוריוז אופייני לדמיון "המזרחי". חלפו שלושה-ארבעה ימים קריטיים עד שהכתבים לענייני ערבים החלו להקדיש לפרשה תשומת לב, אלא ששלושת ימי השבתון של ראש השנה השתיקו את הפצת הידיעה (תוך שיתוף פעולה, תמוה בפני עצמו, של קול-ישראל).

האופן שבו טיפלה התקשורת הישראלית בהתנקשות הנפל עורר טענות על התבטלות מופרזת מצדה בפני ראש הממשלה ובפני הצנזורה. ספק אם הביקורת הזו מוצדקת: ההתחשבות שגילתה העיתונות בגורלם של שני אנשי המוסד, כל עוד היו עצורים בירדן, היתה לגיטימית; מהקורא ומהצופה הישראלי לא נגרע שום פרט כאשר כלי התקשורת ייחסו את המידע שברשותם ל"מקורות זרים". הליקוי היה הפוך: בבחירתה של התקשורת הישראלית שלא להסתמך, בזמן אמת, על המקורות הזרים (העיתונאים) החיים בירדן.

לעומת זאת, על התקשורת הישראלית לעשות חשבון נפש על הישענותה העיוורת על "הסאנדי טיימס" כמקור זר. לא כל מה שמתפרסם בתקשורת הבריטית ראוי לציטוט. המקום הבולט שהקצו רוב כלי התקשורת לדיווח השגוי של השבועון הבריטי לא נבע מתכסיסנות שנוע"דה לעקוף את הצנזורה, אלא משום שהאמינו לסיפור שפרסם. בכך שיחקה העיתונות לידין של ראש הממשלה, שאחז בשגיאתה כדי להתגבר על עליה פעם נוספת ולהסיט בכך את האש ממנו ומתפקודו.

המסקנה - בנאלית: גם מקורות עיתונאיים זרים, אם הם מהמזרח התיכון המפגר ואם הם מהמערב המתקדם, טעונים בדיקה. ■

4	הכישלון בעמאן, אוף-דה-רקורד - נחום ברנע
6	מביימת את עצמה: משפחת נתניהו וצלמי הפפראצי - ענת באלנט
12	אנחנו לא חלק מהטרנדיה: הפיונים כבר אינם משהו חריג - כרמית גיא
14	כל האמת ורק האמת: סיקור משפט "מעריב" נגד רשת שוקן - אבנר הופשטיין
18	העולם בחוץ: יחס התקשורת הישראלית לחדשות מחו"ל - עמנואל הלפרין
22	מין, פואטיקה וציפיות: האם הצליחה הסדרה של ירון לונדון - רוני דגן
25	איפה טעונו: טיפו לא היה חשוב - טדי פרויס
26	אמש בביקורת: המזג הסגנוני של חנוך רוזן - אביאל לינדר
31	כתב חוץ: אל חצפו להזדהות - אולריך סאם
32	עין בינלאומית: עיתונאים על הכונת - רפי מן
34	פרומו לפרומו לפרומו: בידור בשידורי החדשות של חמש אחה"צ - שלומית טבת
37	מרתון בשידור חי: התקשורת האלקטרונית מחמיצה את ההקשרים - תמר ליבס
38	הנוצות של בושניסקי: מבט נוסף על פרשת בר-און - יחיאל לימור
40	המשמוש הגדול: מה ההבחנה בין מו"ל לבין עיתונו - אלי ניסן
42	קורא מן השורה: חל-אביב, וכל השאר - עמוס נוי
45	מסיבת עיתונאים: מדור תגובות
49	לשון הרע: מניעה מוקדמת של פרסום פוגע - איתן להמן
50	אירועי תקשורת

איור השער: ארנון אבני

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה

ת.ד. 4702 ירושלים 91040

טלפון: 02-5618244 שולוחה 206 פקס: 02-5635319

עורך: עוזי בנימן

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן

יועץ: פרופ' ירון אורחי, פרופ' מרדכי קרמיצר

עריכה גרפית: שמי-בושרי עיצוב גראפי

עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

מזכיר המערכת: ארנון לוי

דפוס: דפוס העיר העתיקה

כתובתנו באינטרנט: <http://www.idi.org.il>

דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

י שקורא איך מסתערת התקשורת - כמעט פה אחד - על נתניהו, ומי ששומע מה אומר נתניהו, בטינה מחריפה והולכת, על התקשורת, יכול להתרשם שהנתק בין העיתונאים לראש הממשלה מוחלט: הם בשלהם והוא בשלו.

זה הרושם, אבל הוא מוטעה. האמת היא שנתניהו מקדיש לעיתונאים יותר זמן ומרץ משהקדישו כל קודמיו גם יחד. הוא מרבה להיפגש, ובעיקר, מרבה לטלפן. רק מתחרהו, אהוד ברק, שורף את קווי הטלפון של העיתונאים יותר ממנו.

נתניהו לא מסתפק בשיחות עם בעלי העיתונים ועם עורכיהם. הוא מטלפן אל עורכי חדשות ועורכי מוספים, אל כתבים בכירים וכתבים בכירים פחות, אל אנשים שהוא מכיר ואל אנשים שאיננו מכיר. שיחות הטלפון שלו ארוכות. לפעמים הן ארוכות עד כדי כך, שהשומע תמה, איך יש לראש הממשלה כל-כך הרבה זמן פנוי.

בדרך-כלל מטרת השיחה היא להתלונן. זה המסלול הטבעי, המצופה, השגור. עיתונאים מרבים לטעות ופוליטיקאים מרבים להתלונן, וגם להפך. המיוחד בנתניהו, שהוא מטלפן גם כדי לשבת. מפעם לפעם מופתע עיתונאי לקבל מראש הממשלה טלפון חם. אני יודע על המישה עיתונאים, כולם פובליציסטים בולטים בשלושת העיתונים היומיים, כולם אנטי-ביבים מובהקים, שזכו לקבל טלפון. מותר להעריך, שרשימת הזוכים המלאה ארוכה יותר.

אף אחד מהם לא אימץ אל חזהו את נתניהו. רחוק מזה. אחד כתב מאמר ביקורת קטלני, מנומק היטב, על שני ספרי ביוגרפיה עוינים שנכתבו על נתניהו. אחר הציע שהמדינה תקצה למשפחת נתניהו אתר נופש. שלישי גוף בעיתונאים שהתנפלו על אשתו, וכו'.

נתניהו הסביר את הטלפונים שלו במשפט הבא: "העיתונות כל הזמן תוקפת אותי. כשכותבים פעם מאמר מאוזן זה כלי-כך נדיר, שאני מרגיש צורך לדבר עם האיש ולהגיד לו תודה".

הטלפונים עשו פלאים לאגו של כל אחד מהמטולפנים (עד שנודע להם שהם לא לבד). נתניהו הפעיל עליהם את קסמיו: גילה בקיאות בכתביהם; הציע להיפגש; זרק אמירה שיוכלו לצטט. היה, כמובן, אלמנט קר, תועלתני, בטלפונים של נתניהו. אבל היה בהם משהו נוסף, הרבה יותר מעניין: הודאה במצוקתו, בכדידותו, בצורך הכמעט-כפייתי לכבוש לעצמו אוזן אהדת. נתניהו ויתר עליהם כבוחרים: "הם לא בדיוק מהמתנה שלנו", הוא נוהג לומר, באבק מרידות, על העיתונאים שפוקדים את לשכתו. אבל הוא לא ויתר עליהם כיעד לכיבוש.

חמשת העיתונאים שאני מכיר האזינו למחמאות שהרעיף עליהם באהדה גדולה, ואחר-כך חזרו לסורם. אצל אף לא אחד מהם לא נרשם שינוי של ממש בגישה הבסיסית, העוינת, לנתניהו וממשלתו. הם העדיפו בעליל את קבוצת-ההתייחסות הישנה שלהם על הצעת החברות החדשה מצמרת השלטון. מה שמלמד, אולי, שדם סמיך ממים, וזהות שבטית - מה שנתניהו קורא "מחנה" - חזקה יותר משיחת טלפון מחניפה מראש הממשלה.

נתניהו הוא דובר מיומן, שהקיף את עצמו בחבורה של דוברים. חמישה אנשים מדברים בשמו עם העיתונות 24 שעות ביממה: מזכיר הממשלה דני נווה; ראש אגף ההסברה דוד בר-אילן; היועץ המדיני עוזי ארד; יועץ התקשורת שי בזק; יועץ התקשורת רמי סדן. גם מנהל הלשכה, משה ליאון, ומנכ"ל המשרד, אביגדור ליברמן, תורמים את תרומתם בעבודה עם התקשורת. שלא לדבר על נתניהו עצמו.

הישיבה החשובה ביותר בלון היומי של ראש הממשלה היא ישיבת הבוקר. משתתפים בה כל דובריו של ראש הממשלה. הישיבה מוזנת בשידורי הטלוויזיה והרדיו ובפרסומי העיתונים מאותו יום. הדיון נסוב על ה"ספין" היומי: מה ניתן לעשות כדי להשפיע על מגמת הפרסומים בתקשורת ב-24 השעות הקרובות. נתניהו מייחס לכך חשיבות גדולה.

גם קודמיו בראשות הממשלה הקדישו זמן לעבודה עם (ועל) התקשורת. אין לשכת ראש ממשלה שלא עסקה, בדרך זו או אחרת, במניפולציה של התקשורת. גם בשקרים. בתרבות הפוליטית הישראלית, שקר איננו חטא בר-עונשין. בכך אנחנו נבדלים מאמריקה של שני העשורים האחרונים: שם צפוי השקרן למכתב פיטורין. כאן הוא מקבל צ'פחה. הוא ממזר. הוא מתוחכם. הוא "משחק אותה".

תמיד היו שקרים, אבל אף פעם לא התמכרו להם כמו בעידן נתניהו. משקרים נסבלים, כמו הכחשה של מגע חשאי עם מדינה זרה, עברו למעשי נוכלות אלמנטריים, כמו הכחשת ביקורו של היועץ פינקלשטיין בארץ, ועד לשקרים ילדותיים הגיעו, כמו, למשל, בידוי סדר-יומה של אשת ראש הממשלה.

השקר הוא יצרן מופלא של חופש. הוא נותן לראש הממשלה ואנשיו חירות לעצב את המציאות מחדש, כפי שהיו רוצים שתהיה, ונותן לעיתונאים שמסקרים אותם את החופש לפרסם כל

נחום ברנע

הכישלון בעמאן, אוך-דה-רקורד

שמועה מפוקפקת שמגיעה לאוזניהם. אין כללי-משחק, אין מבוכה, אין עונש. כולם מסתובבים כמו נודיסטים ביום קיץ, מציגים לראווה כל מה שיש להם וגם מה שאין. אלא שלחירות יש מחיר. משלמים אותו בעיקר בזמני משבר, כאשר מרחב-התמרון של הממשל לה תלוי ביחסי-האמון בינה לבין התקשורת. בפרשת הכישלון בעמאן, למשל, שילמו שני הצדדים מחיר ניכר על אובדן האמון.

הפאשלה התרחשה ביום חמישי, ה-25 בספטמבר. נתניהו הצליח להרחיק אותה מהתקשורת עד ערב ראש-השנה. באותם ימים הירבו עיתונאים להסתובב בלשכתו. הוא העניק ראיונות-חג משפחתיים ופוליטיים לכל כלי-תקשורת מזדמן. הוא שידר זחיות-דעת, אופוריה: האופוריה הוליכה את כולם שולל. בטווח המידי, היא סייעה להעלים את המשבר. עברו ימים אחדים, והיא חזרה אל נתניהו כבומרנג: לך תאמין לראש ממשלה, שעורך חגיגות תקשורתיות בעיצומו של משבר. בחג לא היתה לנתניהו בעיה: עיתונים לא הופיעו. ערוצי הטלוויזיה איבדו, למעשה, את עניינם גם בחדשות. הרדיו היה פעיל, אבל ניתן בקלות לדיבור: כאשר אמצעי-תקשורת הנהגה ממונופול, גם אם זמני, קל יותר לשכנע אותו בנימוקים לאומיים; מה גם שמנהל קול-ישראל וראש חטיבת החדשות מצפים לקידום, וההחלטה לתקבל בלשכת ראש הממשלה. החדשות ברדיו שמרו, לפיכך, על "פרופיל נמוך".

הבעיה היתה, מה יעשו העיתונים, מה יעשו ערוצי הטלוויזיה, כשהחג ייגמר. אריאל שרון, שנקרא לדגל, הציע לנתניהו לכנס את העורכים לתדריך אוף-דה-רקורד, ולבקש מהם למתן לתקופה מוגבלת את הפרסומים. הנימוק היה דיני-נפשות: שני לוחמים עצורים בירדן. פרסום מובלט של הפרשה יעכב את שחרורם.

פעם שלטה בתקשורת ועדת העורכים. העורכים נהגו להתכנס אצל ראשי השלטון, לשמוע, להחליט על מדיניות פרסום (למעשה, אי-פרסום), ולבצע אותה בעיתונות.

הזמנים האלה נגמרו. ועדת העורכים שבקה חיים, וטוב שבקה. עורכי העיתונים ומנהלי הערוצים שזמנו אל בית ראש הממשלה בשבת, ה-4 באוקטובר, באו לשמוע, אבל לא התחייבו להישמע. נתניהו דיבר אליהם אוף-דה-רקורד.

הישראלים אימצו בחדווה, בשפת המקור, את מונחי התקשורת האמריקנית, אבל לא אימצו את משמעותם. אוף-דה-רקורד באמריקה הוא, בפשטות, "לא לפרסום". העיתונאי מקבל מידע ומתחייב לא לעשות בו שימוש.

זהו הסכם בעייתי. לעתים קרובות הוא הופך את התקשורת ואת השלטון לשותפים לדבר עבירה. באמצע שנות השבעים תחת רישומה של פרשת ווטרגייט, נהגו העיתונים האמריקניים הגדולים לסרב לקבל מידע אוף-דה-רקורד. אחר-כך התעייפו.

אלא שבארץ מלה איננה מלה, ואוף-דה-רקורד איננו אוף-דה-רקורד. כשנתניהו אומר בראיונותיו את שלוש מלות הקסם, הוא מגיח שהדברים יתפרסמו, אבל מעדיף שלא יתפרסמו בשמו. זאת היתה המציאות, לפני ה-4 באוקטובר וגם אחריו.

העורכים שמעו את נתניהו, התרשמו מבטחונו העצמי, מרהיטותו, מתיאום הגרסאות בינו לבין ראש המוסד דני יתום, והלכו איש-איש לעיתונו, איש-איש לערוצו. בינתיים הצטברו שם ערימות של חומר, בחלקו חומר שהגיע מעיתונאים ישראלים שחיים בחו"ל. הם יכלו להניח, שנתניהו היה שמח לפתוח למחרת את העיתונים ולמצוא שם ידיעה קטנה, בעמוד גידה, על מעצר שני קנדים בעקבות קטטה בעמאן. אבל לא היתה להם שום סיבה להאמין לטוהר המניעים שלו. הכישלון בעמאן היה סיפור ענק, אפשר לנסות לעצור פרסום פרטים בסיפור כזה, אבל אי-אפשר לווסת את העוצמה, את הווליום. כאשר הצנזורה פסלה את גרסת נתניהו ויתום, פנו העורכים אל החלופה הפחות מכובדת, אל "המקורות הזרים". הערוץ הראשון הוביל, בפרסום קטעי מידע נכונים ולא נכונים, הכל מ"מקורות זרים".

למחרת, על רקע הכותרות הענקיות בעיתונים, האיץ נתניהו את ההחלטות שהביאו לשחרורם של השניים. השאלה פתוחה, האם פרסום מתון יותר, שהיה מבהיל פחות את נתניהו, היה מאפשר הסכם נוח יותר עם הירדנים, או להפך: היה מעכב את השחרור. נתניהו, מכל מקום, מדבר בהתלהבות על ההסכם לשחרורו של השיח' יאסין והאחרים. הוא לא יכול לטעון, לפיכך, שנגרם נזק.

הפגישות בין העיתונאים לבין נתניהו לאחר הפרשה נשאו אופי מוזר. העיתונאים, לפעמים בדאגה, לפעמים ברשעות, מתעניינים במה שקרה בעמאן. במה שקורה בקהילת המודיעין. בהערכת הנזקים. נתניהו מתעניין בתקשורת. "היחסים בין ראשי הזרועות לא מדאיגים אותי", אמר "מקור בכיר" באחת הפגישות. "מדאיג אותי הפן התקשורתי". ■

**השקר הוא יצרן מופלא
של חופש. הוא נותן לראש
הממשלה ואנשיו חירות
לעצב את המציאות מחדש,
כפי שהיו רוצים שתהיה,
ונותן לעיתונאים שמסקרים
אותם את החופש לפרסם
כל שמועה מפוקפקת
שמגיעה לאוזניהם**

"בחופשות שלנו או באירועים פרטיים שלנו אנחנו רוצים בפרטיות, אבל אין לנו שום שליטה על התקשורת. לעתים היא מגיעה למקום עוד לפנינו. אפילו כשאנחנו יוצאים לארוחת ערב פרטית לכד או עם הילדים, פתאום הבוקי פלאשים באים מהחושך בהפתעה מוחלטת". הוידוי העצוב הזה היה יכול בקלות להיות המונולוג האחרון של דיאנה, דקות אחדות לפני שעזבה את מלון ריץ בפריז, אבל הוא לא. הוא נישא על-ידי גברת אחרת המרבה ללבוש חליפות שני חלקים מכופתרות, אשת ראש הממשלה, שרה נתני-הו, בראיון שהעניקה ל"מעריב" בחודש אפריל השנה.

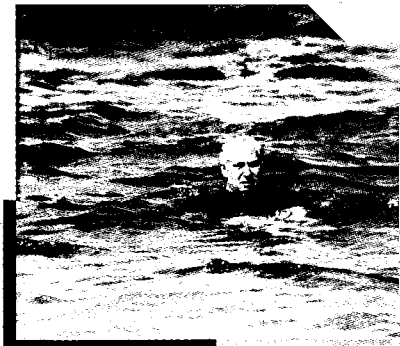
ההתבטאות הזאת לא היתה ההתקוממות הראשונה של שרה נתניהו נגד המצלמות הרודפות אותה ותודרות לחיי משפחתה. בראיון שנתנה בערוץ 2 לרפי רשף בדצמבר 96, לאחר פרשת ה"חרצופים", הגיבה לטענתו כי הם אלו שבחרו לחשוף את הילדים אל התקשורת: "זה לא נכון. זה תירוץ של התקשורת, כדי להצדיק את עצמם, אנחנו לא מזמינים צלמים - אנחנו רוצים חיים נורמליים והצלמים רצים אחרינו". בראיון מיוחד שנתנו בני הזוג למוסף ראש-השנה של "ידיעות אחרונות" יצאה שוב שרה נתניהו נגד צלמי העיתונות, שאינם מצייתים להחלטת המשפחה מתי רוצים בהם ומתי לא.

קשה להסביר, לאור הדברים הללו, כיצד קרה שחופשתם האחרונה של בני הזוג בחווילה פרטית בקיסריה הפכה למסע תיעוד משפחתי שתוצאותיו נפרשו במשך שלושה ימים בעמודי הצבע של שני העיתונים הגדולים: ביבי, שרה והילדים הולכים לבקר את עוז וראומה ויצמן, ביבי, שרה והילדים מבקרים בראש-הנקרה, והדוברבן שבקצפת: משפחת נתניהו יורדת לחוף הים. תמונתו של ביבי רוחץ במימי הים התיכון בחולצה שחורה באמצע חודש אוגוסט נפרשה על כפולת עמודים ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב". היא זכתה אחר-כך לביקוש גדול בעיתונים בכל העולם והופיעה בעמוד הראשון של ה"הראלד טריביון".

נתניהו

צילומים: רוני שניצר

משפחת נתניהו קובלת על מציצנות הצלמים.
ומי כאן המקה ומי הטגל

את מי ציטתה

היא אמרה לנו: 'אתם רואים איך אני מגינה עליכם, אתם רואים?'

ההתרחשות על חוף האקוואדוקט בקיסריה היא דוגמה טובה למערכת היחסים המפותלת והמורכבת שמנהלת משפחת נתניהו עם צלמי העיתונות. בדומה למלכת הכיתה, שדווקא מעוניינת בחברת הבנים אבל מפחדת שייצא לה שם של "נותנת", מקפידים בני המשפחה להיות קשים להשגה ולמרות זאת מושגים בסופו של דבר. משפחת נתניהו התמסרה לצי" לום בנסיבות אישיות פעמים רבות, אך כשנראה היה שהדברים יוצאים מכלל שליטה וזוכים לביקורת ציבורית, יצאו שני בני הזוג במתקפה קשה על כלי התקשורת הממררים את חייהם וחיי ילדיהם.

תיקי הארכיון של בנימין נתניהו ושרה נתניהו מעידים שנתניהו ראה בחשיפת הפן האישי של חייו כלי לקידום תדמיתו הפוליטית עוד הרבה לפני שהתמודד על ראשות הממשלה. ב-4.3.91 התפרסמה ב"ידיעות אחרונות" תמונה של בני הזוג ביום חתונתם לפני בית הוריו של נתניהו, דבר שאינו מובן מאליו עבור מי שאו היה סגן שר החוץ. ב-28.3.93, זמן קצר לאחר הניצחון בפרימריז של הליכוד, הוא צולם כששרה לצדו ושניהם דוחפים את עגלת התינוקות של יאיר במהלך סופשבוע רגוע במלון שרתון. "טיילנו עם

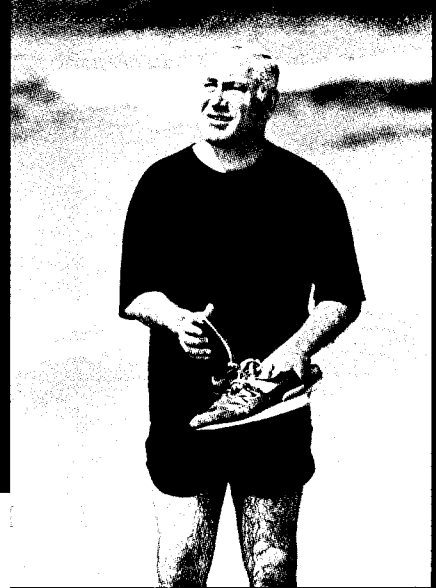
זו היתה שעה וחצי של תצוגת תכלית.

צילומי החופשה בקיסריה

רוני שיצר, צלם "מעריב" שתיעד את הסצי"נה, מפזר מעט מן הערפל: "במהלך החופשה היו שני אירועים שפתוחים לתקשורת - הבי"קור אצל ויצמן והביקור בראש-הנקרה. מלבד זאת היתה תורנות של צלמים בכניסה לרחוב שבו היתה הווילה.

"אני הייתי שם בשבת בבוקר בערך משש, וחיקיתי שהם ייצאו החוצה. ידעתי שהם ייצאו לטייל מתישהו, אבל הנחתי שהמאבט"חים לא ייתנו לנו להתקרב. הם התחילו

הזוג לא הבין שאינו יכול לשלוט לחלוטין במה שמתפרסם

יאיר כשעה על חוף הים. קנינו לו בלון, והוא היה רגוע ושקט. ממש תענוג", אמר ראש הממשלה של ישראל לעתיד. הוא הגדיל לעשות כשאנשי לשכתו תיאמו עם צלמי "מעריב" בירושלים תמונה בבית-החולים הדסה הר-הצופים ממש ביום שבו נולד בנו השני, אבנר. שרה בוודאי היתה שמחה לגנוז את התמונה שתיעדה אותה בחלוקי בית-החור" לים עם סרט הזיהוי על היד, זמן קצר לאחר הלידה. הרך הנולד צולם שוב ל"מעריב" שמונה ימים אחר-כך, בברית-המילה שלו, עם אביו ונשיא המדינה, שאותו הוא עתיד לפגוש שוב בנסיבות משמחות יותר בעבורו. כל הצי" לומים הללו, כמעט מיותר לציין, נעשו בתי"אום מלא וברצונם של בני המשפחה.

הרהורי החרטה הגיעו מאוחר יותר, כאשר בני הזוג הפכו למושא צילום מבוקש לאחר שנבחר נתניהו לראשות הממשלה. אז כבר לא היה צורך להזמין את הצלמים במיוחד למקום האירוע. הם, באופן טבעי, החלו להתעניין במעשי הזוג נתניהו ולהגיע למקומות שם הם נמצאים. לכל אורך הדרך נראה כי שרה נתניהו הו מתקשה מאוד לקבל את עקרונ חופש הפעולה של התקשורת. העובדה שכיסוי

ללכת לכיוון הים ואני התחלתי ללכת אחריהם. מפקד הכוח ניגש אלי ואמר לי, תעשה מה שאתה רוצה, רק אל תפריע לנו. ציפיתי שיעשו לי חיים קשים, אבל ירדנו לים והכול היה חופשי לגמרי, אני ושאול גולן מידיעות אחרונות' עשינו מה שרצינו. היה ברור לגמרי שהם הסכימו שנצלם אותם, המאבטחים לא החליטו את זה על דעת עצמם. התקרבו, דיברנו אתם, לא ביקשנו במפורש לעשות פוזות, אבל הוא ידע לעשות את הפוזות הנכונות לבד. הוא ידע לביים את עצמו. הוא עשה כל מה שחלמנו - רץ עם הילד על החוף, נכנס אתו למים, התחבק עם שרה. זו היתה שעה וחצי של תצוגת תכלית - משפחת נתניהו בחופש".

מאוחר יותר המשיכה המשפחה לטיול באק" וואדוקט והצלמים אתם. "הוא החליף אתנו דעות על מה שראינו וגם שרה זרקה הערות, למשל, 'כדאי לכם להקשיב לו, הוא פשוט יודע הכול'. נתנו לנו לצלם כל-כך חופשי שכבר הרגשנו לא נוח ומדי פעם זזנו הצדה. כשכבר היינו בדרך הביתה יאיר אמר: 'די, תפסיקו לצלם, נמאס לי מהעיתוננים והטלווי"זיה שמצלמים כל הזמן. אני אשבור את הכול'. שרה אמרה לו שזה לא יפה לדבר ככה, ואז

יאיר: די, תפסיקו לצלם. בני הווג
ובנם הבכור במהלך סופשבוע במלון
שרתון לאחר הניצחון בפריימריז

צילום: יוסי אלון, "מטריב"

שנמחק הכל ונתחיל מחדש". מחשבתה התמימי מה של הגברת נתניהו, כי אנשי התקשורת ינהגו לפי רצונה לאחר שקיבלו את מבוקשם, נתבררה בשני המקרים האלה. בערוץ 1 אמנם שידרו מהדורה מרוככת של הראיון, אבל הציגו זור הפך חסר משמעות לאחר שהתמליל המדויק של הראיון הלא ערוך הועבר למבקר הטלוויזיה של "ידיעות אחרונות", יובל נתן, ופורסם ברשת "ידיעות תקשורת". הלקה של הגב' נתניהו היה צריך להיות ברור: בנוכחות אנשי תקשורת, כללי המשחק המלכותיים מחייבים, גם כאשר המצלמות מפסיקות לפעול.

החרטה האמיתית הגיעה כאשר בנם הבכור, יאיר, הפך להיות קורבן למוחם הקודח של כותבי הסאטירה ב"חמישייה הקאמרית" וב"חרצופים" בדצמבר של השנה שעברה. אומר בן כספית, הכתב המדיני של "מעריב" ואחד ממחברי הספר על נתניהו: "נראה לי שהקטע ב'חרצופים' היווה איזושהי נקודת מפנה. הם היו מוועזעים ובאופן אמיתי. למשך זמן מסוים אחר-כך היתה הורדת פרופיל מבחינתם". לאחר השידורים האלה אף יצאה הגננת של יאיר להגנת הילד והווג בראיון אצל שלי יחימוביץ' ברדיו, וביקשה להוציא את הילד מהמשחק.

למרות ההתנסויות המאכזבות, מוסיפים בני הווג נתניהו להופיע בכלי התקשורת בהקשר

תקשורתי יכול לרומם אדם, ומאוחר יותר לחשוף אותו במערומיו, הפתיעה אותה מאוד. חוסר ההבנה שלה את כללי המשחק, וסירובה העיקש להתאים את עצמה לכללים אלו, תרמו במידה רבה לתדמית המגוחכת מעט שנוצרה לה בציבור. הדבר נחשף לראשונה כאשר צולמו השניים עם בנם הבכור שטים בסירת מירוץ בכינרת באוקטובר '95. הצילום תואם מראש עם שי בוק, אף שההופשה הוגדרה כ"סגורה לתקשורת". שרה נתניהו התלוננה בסוף הצילומים שהצלם, עמנואל אילן, הותיר אותה מחוץ לפריים. "הם לא צילמו אותי! אני יודעת שהם לא צילמו אותי!", אמרה לבעלה. אילן נאלץ לזרוק את הסרט ולהתחיל את הציילומים מחדש. באמצע הצילומים האלה היא הכריזה לפתע: "די, אני לא רוצה יותר את הציילומים האלה, הם לא מצלמים אותי". מאוחר יותר קיבל הכתב איתן גליקמן טלפון נים משי בוק שביקש בשם בני הווג שלא לפרסם את התמונות, כי שרה חוששת שלא יצאה בהן טוב. אחת התמונות, כמובן, פורסמה בסופו של דבר, אבל לא רק היא. לאחר הבחירות הופיע גם הסיפור הקטן והמשעשע שמאחורי התמונה. שרה נתניהו, מן הסתם, התחרטה על הרגע שבו התפתחה להפר את שלווה החופשה שלה מלכתחילה. התסמונת חזרה על עצמה בראיון המפורסם

משפחת נתניהו היא כמו מלכת הכיתה: מעודדת חיזורים אך חוששת שייצא לה שם רע

צילום: פלאש 90

הצלמים הווגנו. משפחת נתניהו
ביום לידתו של אבנר בהדסה הר-הצופים

העין השביעית אוקטובר 97

רים אישיים, פעמים רבות בחברת שני הילדים, בשכיחות שלא היתה מוכרת בעבר אצל ראשי ממשלה אחרים. לא תמיד מדובר ביומנה שלהם ולא תמיד מגיע המידע בדרך של הדלפה מלשכת ראש הממשלה, אבל דבר אחד ברור: אף אחד מהציילומים שזוכה הציבור לראות בעיתונים ובטלוויזיה אינו עונה על ההגדרה של צילום פפראצי. צילום פפראצי הוא צילום שנעשה ללא ידיעתו של המצולם וללא הסכמתו, ומטרתו לחשוף את האיש "האמיתי", זה שמתחת לתדמית התקשורתית שהוא מנסה למכור. את זה אי-אפשר לעשות למשפחת נתניהו בתנאים הקיימים.

דניאל כהן, צלם סוכנות אנג'לי בארץ, המרבה לצלם צילומי פפראצי: "באופן חד-משמעי, אי-אפשר לעשות צילום פפראצי למשפחת נתניהו. בפפראצי אמיתי צריך להיות אלמנט של חשיפה, לא לצלם אותו סתם לוקח את הילד מהגן. נגיד שתפסת אותו בגינת הבית שלו מעשן חיש, ברגע שתשלוף מצלמה, תתנפל עליך חוליה של אנשי שב"כ. זה פשוט לא שווה את הסיכון שבבילגו. ביבי הוא דמות שממש מסוכן לעשות לה פפראצי. אם צלם יתחבא מאחורי שיח ומאבטח יבחין בו - לא הייתי רוצה להיות במקום הצלם הזה.

שהעניקה ליעל דן ב"סיפור אישי" ב-25.6.97. בשלב מסוים בראיון הפך הסיפור להיות אישי מאוד, כאשר נתניהו נשאלה על קיומו כביכול של חוזה כתוב בינה לבין בעלה. "ככה אני לא מוכנה להמשיך", ציטטו המדליפים מהבניין ברוממה, "זה בניגוד לסיכומים. אני רוצה

צילום: פלאש 90

עד הפרט הקטן ביותר. אבנר עם ביבי
נתניהו ועזר ויצמן ביום ברית-המילה שלו

אין צורך במרדף. בני הווג ויאיר ננס הככור בסירת מירוץ בכינרת

צילום: עמואל אינן / דירת אחרונות

פשוט אי-אפשר לעשות פפראצי לאדם הכי שמור במדינה. כל תמונה שמצלמים את ביבי הוא יודע עליה. הוא מודע לזה שמצלמים אותו ומתנהג בהתאם: הוא דואג להיראות טוב ולהתנהג בצורה נחמדה. אי-אפשר להביא תמונה שלו שתעשה סקנדל".

כל הצלמים שזכו לתעד את משפחת נתניהו בהודמנויות שונות מסכימים עם הקביעה הזאת: משפחת נתניהו מאובטחת ומוקפת במידה כזו, שאינה מאפשרת לעדשת המצלמה להתגנב מאחורי הגב.

בכמה הודמנויות נעשו נסיונות לצלם צילום מים דמויי פפראצי, כחלק מהפנטזיה הישראלית על קיומה של משפחה מלכותית מקומית, אך גם צילומים אלה נעשו בידיעה מלאה של הווג. זמן קצר לאחר הניצחון בבחירות התפרסמה ב"מעריב" כפולת אמצע צבעונית שהוקדשה כולה לתמונות של בני המשפחה שבילו את השבת בבריכת מלון המלך דוד בירושלים. התמונות צולמו ממרחק בעדשת טלסקופ, ונערכו בעיתון בצורה המרמזת למתבונן כי מדובר בצילום שנעשה ללא ידיעתו של נתניהו. ההצגה הזאת אינה מדויקת. המידע על

שלו שמופיעה בצילום היא תנועה מחושבת – הוא מחבק את שרה, הוא מעלה את הילד למגלשה, הוא הולך יחד, מנמנם בכיסא. הוא מצולם בתמונות האלו בבגדים שחורים וגם זה מכוון ומודע. הוא לעולם לא יצטלם חשוף, גם כשהוא בבריכה".

דניאל כהן: "בתמונות שצולמו בבריכת המלך דוד אין שום פפראצי. הביטחון ידעו

ציוד סקי ל-7-6 אנשים. היה ברור שהם לא לקחו את זה לצורכיהם הפרטיים. התחלנו לחפש את המקום שבו הם עמדו לעשות סקי. היה לנו רכב ועקבנו אחר המאבטחים. ברגע שראו שהגענו ורצינו להתחיל לצלם, ביבי ניגש אלי ואמר לי שהוא מסכים שאני אצלם חלק, ושחלק יישאר פרטי. הוא ביקש ממני לתת לו לעשות כמה גלישות אימון

בגלל סידורי האבטחה לא ניתן לצלם את נתניהו צילום פפראצי

מקום שהותם אמנם הגיע לצלמי "מעריב" ממקור שלא היה קשור ללשכה, אולם ברגע שהגיעו הצלמים לבריכה, ידעו בני הווג שהם מצולמים לעיתון. מספר אחד הצלמים: "נכנסנו לשם בידיעתו של ביבי והוא היה מודע לכך שהוא מצולם. הוא התנהג בהתאם. כל תנועה

שיש שם צלם. ביבי אמר לעצמו: אם הוא כבר פה, אני אשחק לו אותה איש אנושי יותר. מי שהרוויח מהחשיפה הזאת הוא לא הצלם, זה ביבי עצמו ושרה. כשרואים את יאיר מתרחץ בבריכה עם אמא שלו, היא מרויחה מזה הרבה. זו תמונה שבה היא מקרינה דמות של אמא שדואגת לבן שלה".

בפברואר השנה הופיעו בחדשות ערוץ 2 תמונות דמויות פפראצי אחרות: בני הווג נתניהו גולשים באתר הסקי בדאבוס, זמן קצר לפני פתיחת הוועידה הכלכלית שם. התמונות האלה זכו לביקוש עצום בעולם והופיעו מיד גם בעיתונים. היה לנו כבר ראש ממשלה שנהג לשחק טניס, אבל סקי? ועוד עם האשה? "כמעט אמריקה", זו היתה התחושה שנשבה מהפסגות הלבנות. יוסי מולא, מפיק חדשות ערוץ 2, היה האיש שהצליח להביא את התמונות: "הייתי די לבד באותו יום, כי רוב כלי התקשורת עוד לא הגיעו. עמדתי ליד המלון וראיתי את המאבטחים ניגשים למדוד בגדים. שאלתי מה הם לקחו והתברר לי שהם לקחו

ואחרי זה לצלם, כי הוא לא גלש הרבה זמן. התעקשתי שאני חייב קודם כל צילום אחד, כדי שאדע שיש לי את זה, וכך היה". ערוץ 2 תיעד את ראש הממשלה מחליק בקלילות ומפיל מבלי משים את אחד הגולשים במורד. לחומר הזה, מן הסתם, יכלו להדביק, ואולי עוד ידביקו, הרבה פרשנויות פוליטיות.

צילומי מלון המלך דוד ודאבוס אינם מייצגים את שגרת עבודת הצלמים מול משפחת ראש הממשלה. רב הצילומים המופיעים בארץ כיון לא דרשו מרדף אמיתי אחרי בני הווג, פשוט משום שהודעה על האירוע המסוקר יצאה מלשכת ראש הממשלה. לעתים היתה זו הודעה רשמית עם לוח-זמנים, כפי שנעשה בחופשה בקיסריה, ולעתים הודעה בלתי רשמית, מעין טיפ שנמסר לכתבים או לצלמים. כך, למשל, קרה שביקורם של ילדי הגן של יאיר נתניהו אצל אבא של יאיר בכנסת הפך להיות אירוע מסוקר בכל כלי התקשורת. "בלשכת ראש הממשלה", אומרת כתבת המרבה לסקר את משפחת נתניהו, "דאגו ליחצן את האירוע. אמרו לנו שיהיה אירוע כזה, ואנחנו היינו צריכים אחר-כך לשבור את הראש איך להיכנס לכנסת ואיך לצלם את זה, כי זה לא היה רשמי. זה חלק ממשחק המחבואים הרגיל שאנחנו צריכים לשחק אתם, וככה עושים לכתבי כל העיתונים. זה מעין יחצון מתחת לפני השטח". דוגמה מאלפת ליחסי ה"נותנת-לא נותנת"

ביבי לעולם לא יצטלם חשוף. בבריכת מלון המלך דוד לאחר הניצחון בבחירות

משחק מחבואים שמנהלת הלשכה.
ביקור ילדי הגן של יאיר בכנסת

צילום: זום 77 ופלאש 90

המתמיד להתמודד עם כלי התקשורת המתענ-
יינים ללא הרף במעשיה, אך הטענה על הבוקי
המצלמות המגיחים מן האפלה לא יכולה להיות
נכונה במקרה שלה. בישראל של '97 אי-אפשר
לעשות צילומי פפראצי במובנם האמיתי, גם
בשל האבטחה החמורה על משפחת ראש
הממשלה, אך בעיקר משום שלמוצרים מהסוג
הזה עדיין אין קונים רציניים בשוק המקומי,
וספק אם יהיו. אף אחד מהצילומים ה"אישיים"
שזכה הציבור לראות לא נעשה ללא ידיעתם
של בני המשפחה שהם מצולמים באותו רגע.
יש בכך יתרון, מפני שעניין זה עדיין מבדיל
את תרבות התקשורת בארץ מעולם המוסגים
הדורסני ותאב-הבצע הרווח בתקשורת האמ-
ריקאית או הבריטית, אבל זהו גם חיסרון משמ-
עותי: אנחנו נראה את ראש הממשלה שלנו רק
כשהוא הפץ בכך ורק ברגעיו הטובים והיפים.
שי בוק, יועץ התקשורת של ראש הממשלה,
מגיב:

"פעמים רבות צולמה המשפחה נגד רצונה
וללא שהומונו צלמים. מספר דוגמאות: החופ-
שה בקיסריה, היום הראשון ללימודים של
יאיר ועוד. גם אם לעתים רחוקות מצולמים
המשפחה או הבית, למשל במעבר הדירה, זאת
על מנת להזים כל מיני שמועות לא נכונות.
המשפחה עושה זאת במידה, וגם על התקשור-
רת לשמור על מידה של איפוק. אין בכך
משום היתר או רישיון לרדת לחיים הפרטיים
של בני המשפחה והייהם האישיים." ■

ענת באלינף היא סטודנטית לפסיכולוגיה
ולחולדות האמנוח ועיתונאית

שמקימת משפחת נתניהו עם הצלמים היתה
יום-הולדתו של יאיר שהתקיים בבית המשפ-
חה בסוף יולי. המידע על האירוע הודלף לכת-
בים דרך הלשכה, אך כשהגיעו הצלמים
למקום, לא הותר להם להיכנס פנימה. נראה
שבמקרה זה, כמו בהרבה מקרים אחרים,
התקשו בני הווג להגיע להחלטה מהו הגבול
שהם מציבים בין חייהם הפרטיים לחייהם הצי-
בוריים, ומה יהיה הנזק מול התועלת שיצמחו
להם מסיקור האירוע בתקשורת. חוסר ההחל-
טה הוביל ליחס לא עקבי כלפי הצלמים שהצ-
טופפו בחוץ. צלמי שני העיתונים הגדולים
צילמו מהמדרכה את האורחים החשובים
שהגיעו זוגות וזוגות, על טפס, אל בית המשפ-
חה, אך ל"ידיעות אחרונות" הגיע גם צילום
של יאיר עצמו שצולם על-ידי הצלם הפרטי
שנשכר לצורך האירוע. הצלם הפרטי, רוני
חכם מפוטו ניסים, מסר את התמונות ישירות
למשפחת נתניהו. האירוע, שהיה אמור להיות
פרטי ביותר וסגור לתקשורת, הפך בדרך לא
דרך לאירוע מסוקר ומובלט בכלי התקשורת.

עד כמה באמת מוטרדת משפחת נתניהו מעי-
סוקם של צלמי העיתונות בה, ועד כמה היא
מכוונת ומבקשת את פעילותם? לדעת רונית
ורדי, מחברת הספר "ביבי - מי אתה ארוני
ראש הממשלה?", לנתניהו יש הבנה עמוקה
מאוד בבניית תדמית תקשורתית ומודעות רבה
לנוכחות התקשורת במקומות שבהם הוא
נמצא. "נתניהו בדק בצורה מאוד מקצועית,
בוודאי מסוף שנות השמונים, מה הם תווי
האישיות הרצויים למועמד לראשות ממשלה
בישראל, וענה עליהם. הוא השתמש במערכת
מחקרים מקצועית ומשוכללת. האנשים רוצים
דמות של איש משפחה? הוא יספק להם את זה.
ביבי הוא מוצר שבנוי בצורה מאוד מקצועית.
למשל, הצילום עם הטי-שירט השחור בתוך
המים בקיסריה. זו תמונה ספורטיבית וגברית,
שאולי מזכירה אפילו את הצילום המפורסם
של יוסי בן-חנן מהתעלה. בייגה שוחט או
פואד היו אולי מצטלמים עם הגוף הדשן בחוץ.
נתניהו יודע שזה לא כדאי לו - הוא יספק לנו
את מה שיפה, את מה שכולם רוצים לצלם,
ואת מה שכולם רוצים לראות."

בן כספית, אחד ממחברי הספר "נתניהו,
הדרך אל הכוח", מסכים בעניין זה: "הדימוי
המשפחתי עמד בתודעה שלו במהלך כל
מערכת הבחירות. ביבי ויועציו יודעים היטב
שהוא ראש הממשלה הראשון שיכול להיחשף
לתקשורת כאבא צעיר עם ילדים ואשה
אסתטית. זה בהחלט דימוי שכל אחד היה
משתמש בו. הבעיה היחידה היא שאחר-כך
באים ביבי ואנשיו בטענות לתקשורת, שהיא
משתמשת בילדים ותודרת לפרטיות. יש קושי
ניכר ללגיטימיות של טענה כזאת כשברור
שלא תמיד מדובר ביוזמה של התקשורת."
בהחלט ייתכן ששרה נתניהו מוטרדת מהצורך

מתנה לחג

רות תלויה, מסביר אחד הצלמים, בקשרים
האישיים עם המשפחה ובמידה שבה בני הווג
הפצים ביקרו של הצלם או של כלי
התקשורת.

בערב ראש-השנה התפרסמה במסוף החג
של "ידיעות אחרונות" כתבה אוהדת מאוד
על בני הווג נתניהו, שבה ניסו השניים
להדוף את כל השמועות הרווחות על זוגי-
ותם והייהם הפרטיים. הכתבה, שכותרתה
היתה "ביבי ושרה ומלחמתם בשמועות",
ממחישה את טיב היחסים בין משפחת נתני-
הו לכלי התקשורת: בצד תמונות משפחתיות
מחמיאות מגיבה שרה נתניהו על חשיפת
הילדים: "...אנחנו מבינים את העניין בנו
ואם זה נעשה במידה - זה בסדר. אבל לא
תמיד זה במידה ומה שהכי מרגיז - שטוע-
נים שאנחנו מזמינים את זה. אולי הטררגדיה
של הנסיכה דיאנה תביא לשינוי". בהודמנות
זו נתן העיתון לזוג להכחיש, ללא כל בדיקה
מצליבה, את הרכילות שפוצו עליו.

שבועות רבים לפני סיום השיפוץ במעון
ראש הממשלה קיימו הצלמים בירושלים דיון
בשאלה, מי מכלי התקשורת יזכה ברשות
המשפחה לצלם את הבית החדש ודייריו.
במקרה של משפחת נתניהו, הדיון התקיים
סביב השאלה "מי" ולא "אם בכלל". היה
ברור שתיענה בקשתו של לפחות אחד מכלי
התקשורת לסיור מצולם בבית.

משפחת נתניהו אכן לא אכזבה. יום לאחר
המעבר, כמה ימים לפני ראש-השנה, פתחו
בני הווג את דלתם בפני הצלמים של "ידי-
עות אחרונות" ו"מעריב" והתמסרו בנינוחות
לצילומים בפוזות משפחתיות מלוכדות.
שולחן חדר האוכל, הפרחים בכניסה, המטבח
של שרה, כולם זכו להיות מתועדים ומונצ-
חים למען הדורות הבאים. הצלמים הגיעו
לבית המשפחה בזה אחר זה, כל אחד בזמנו.
בתמונות של "מעריב" הופיעו שרה והילדים
בחלקים השונים של הבית. "ידיעות אחרו-
נות" זכה לצלם גם את ביבי. מידת ההתמס-

פיגוע בשוק מחנה-יהודה הסתמן שינוי בדפוס הסיקור. לאחר כשלוש שעות של שידורים ישירים מהמקום, עם הדיווחים הידועים, הצילומים התזוירים ב"לופ" בגלל מיעוט החומר הוויזואלי בשעות הראשונות, עדי הראייה המבוהלים, הגינויים וההצהרות הנחרצות – חזרה טלעד ללוח השידורים הרגיל שלה. אופרת סבון כלשהי, דומני אך כעבור כחצי שעה שבה למתכונת הידועה של "גל פתוח". אולי נכנעו שם ללחץ הקהל שמחה על החזרה המהירה מדי לשגרה. מנכ"ל טלעד, עוזי פלד, הסביר למחרת שהתכוון לתת למי שאינו רוצה להיצמד לאירועים הקשים אפשרות בחירה – לא רוצה, לא צריך. זה היה תקדים. עד כה היה נדמה שפיגוע הוא מחוץ לתחרות, מחוץ לבחירה. כולם מתייצבים ונטילים חלק, פסיבי ככל שיהיה, באירוע, בהשתתפות עם המשפחות השכולות, בדאגה לפצועים, מתקרבים עד כדי סנטימטרים ספורים ממוקד הכאב, מקמטי הבכי, מכל שיערה לבנה חדשה שנוספה בשעות האחרונות. והרי זה היה הנימוק שהשמיעו העיתונאים שביקשו להסביר מדוע הם מגיעים לבית המשפחה יחד עם – ולפעמים לפני – קצין העיר או המשטרה המודיעים על מה שאירע. זה היה הנימוק לצילומי התקריב המוזעזעים מההלוויות, לראיונות הבלתי נמנעים עם בני המשפחה הקרובים ביותר ועם החברים – רוצים להשתתף, לחוש שגם אנחנו חלק מהטרגדיה. עכשיו כבר לא מוכרחים. ואולי גם זה סימן להתפוררות של עוד חוט דק בארגון החברתי והלאומי הדקיק והערטילאי שלנו.

כי צריך להודות, החוט הזה מופרך ממילא. אנחנו הרי לא חלק מהטרגדיה. לא ממש. מי שהמכה פוגעת בו או בקרוביו או בידידיו – ולפחות בירושלים נדמה שהמעגל הזה סוגר בכל פעם יותר ויותר – סופג אותה וחיינו נטרפים. אבל מי שהרולטה הרוסית פסחה עליו הפעם, נאנח אנחת הקלה ומשתדל למחוק את האירוע ממוחו, מהר ככל האפשר. עד הפעם הבאה. מפיק לקחים אישיים, מסיע את הילדים לכל מקום, מתרחק ממקומות ציבור, וזהו. זה לא יפה, זה לא ממלכתי ולא לאומי, אבל זה אמיתי. זה טבעי ואנושי. והטלוויזיה המסחרית קלטה את השינוי הזעיר הזה מהר יותר מאחרים, וגם זה טבעי, כנראה. הרי היא מתמחה באיתור צרכים ובסיפוקם. בפיגוע האחרון – נכון לשעת כתיבת הדברים האלה, במדרחוב בן-יהודה – כבר נעלם אפילו הצורך להסביר. בשעה שש בערב, פחות משלוש שעות לאחר הפיגוע, שודר בערוץ פרק בסדרה "רוזאן". על טוב הטעם של הסדרה בכל ימות השנה כבר נאמר הכול, אבל ההחלטה לשדר אותה באותו יום היתה כבר בחוקת הצהרה: "עזבו אותנו מהבכי והכאב. אנחנו רוצים לחיות, לצחוק על עקרת בית שמגה באמריקה ובעלה המטומטם". הפעם אפילו לא הפסיקו את השידור באמצע, אולי משום שלא נענו למחאות הצופים, ואולי משום שכבר לא היו מחאות כאלה. החזרה לשגרה באמת היתה מהירה ומסודרת, כמעט כמו פעילות צוותי ההצלה המיומנים ועיתורי הניסיון. בערב אפילו הערוץ הראשון ויתר על המשדר המיוחד הריטואלי, שבו מתקבצים ותיקי השב"כ, קצינים בכירים במיל' ופוליטיקאים מימין ומשמאל, וכך הלאה וכך הלאה. הרי כמה כבר אפשר לשמוע את אותן שאלות ואותן תשובות, ואותן קלישאות שהצופה והמאזין בבית יכול לומר אותן עם המראיינים והמרואיינים במקהלה מדברת. החוש, או העייפות המצטברת, הם שהנחו את המחליטים לשדר סרט קולנוע במקום. בתשע בערב, פחות משש שעות לאחר הפיגוע, חזרו ברשת ב' של קול-ישראל לשדר פרסומות. אפילו לא חיכו לתום ההלוויות. ואגב, אין מדובר בשיקול כספי, שכן התשדירים שלא משודרים במועד משודרים לאחר מכן, בתוספת זמן פרסומות בימי השגרה שבין האסונות.

בלילה החלו להגיע ידיעות על התקלה הנוראה שאירעה לשייטת בלבנון, ושוב נעה מטוטלת מצב-הרוח הלאומי. העיכוב בפרסום הרשמי של הידיעה עד שעות הצהריים – עיכוב חיוני עד למסירת הודעות לכל המשפחות – רק הזין את חרושת השמועות על מספר ההרוגים בפעולת הנפל, מה גם שברשתות הזרות החלו לדווח על כך כבר בחמש לפנות בוקר. הפעם היתה החזרה לשגרה אטית יותר, אולי בגלל החידוש המצמרר ואולי בגלל עוצמת ההלם והדיכאון המצטבר שבלבלו את הרגשות. אפילו לקומדיות מטופשות בטלוויזיה לא היה כוח, וגם לא לשיחות סלון של ערב שבת.

על סממני ההסתגלות למכת הפיגועים כמשהו שצריך ללמוד לחיות אתו לא מרבים לדבר, מטעמים מובנים. לא ברור אם היא מקילה את הלחץ על הממשלה ומערכת הביטחון, שאמורות לעבוד בשקט כדי למנוע מכות כאלה ולהבטיח את שלומנו, או שההתרגלות לפיגועים גורעת מעוצמת עמדתו של מי שרוצה להעמיד את הטרור בראש ובמרכז סדר-היום הלאומי והאיש שלנו, כנשק נגד הרשות הפלסטינית, שעושה או לא עושה את חלקה במלחמה בטרור

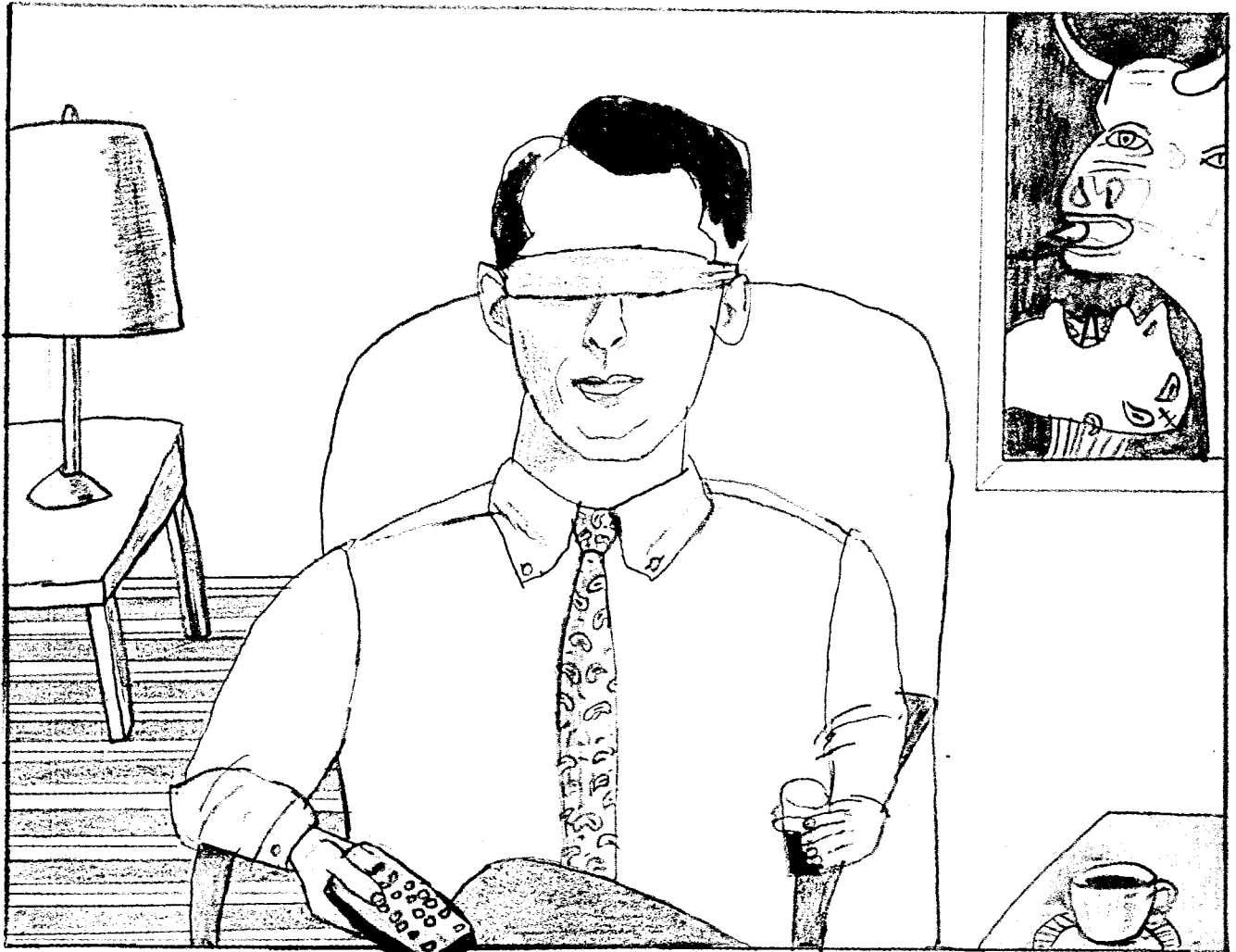
כרמית גיא

אנחנו לא חלק מהטרגדיה

פחות משש שעות
לאחר הפיגוע חזרו
בקול-ישראל לשדר
פרסומות; אפילו לא
חיכו לתום ההלוויות

ובתשתיתו. כי אם הטרור הוא נתון, כי אז אולי צריך להמשיך הלאה וללמוד לחיות אתו, ואז הקרקע המדינית והתעמולתית יציבה פחות. אבל עד שהדרג המדיני יחליט, נדמה שדעת-הקהל כבר החליטה, והתקשורת לעולם לא מפגרת אחריה.

מסממני ההתרגלות אפשר למצוא גם בחומר המצולם בטלוויזיה ובעיתונים. העיתונות הישראלית למדה להימנע מצילומי זוועה מיותרים של איברים מרוטטים ולשמור על כבוד האדם של הנפגעים. נקבעו כללים לא כתובים, אבל הם מחייבים את כולם, פחות או יותר. גם הכותרות – הגודל והנוסח – התמתנו במידה רבה, תודה לאל. בעצם זה לא מדויק. בצילומים מהמדרחוב בלטה סצינה שחזרה שוב ושוב: גוש מכוסה שמיכה, מישהו ניגש, מסיר את הסדין וחושף שרידי גופה מרוטטים של המחבל. אינני באה לתבוע כאן את כבודו האנושי של המחבל המתאבד או להעמיד בכפיפה אחת את הרוצח ואת הקורבן, אלא להזכיר, ששרידי גופה הם שרידי גופה, וגושי בשר הם גושי בשר, והעין הקולטת לא תמיד מתרגמת וממיינת אותם לטובים ורעים.

איור: מיכל בוננו

נקודת שפל דוחה ומסלידה במיוחד נרשמה בעניין זה בעיתון ערבי היוצא לאור בבריטניה: תצלומי אנשי אמל מנופפים בשרידי גופתו של איתמר איליה, שהוכרו נעדר בפעולה. גם בעי-תוני מזרח ירושלים פורסמו התמונות, ואצלנו קמה זעקה מובנת. אגף ההסברה במשרד ראש הממשלה יצא כנגד האנטישמיות שבפרסום, הוכחה חותכת לכך שהאויבים שלנו נטולי כל גורי-מות אנושיות. אפילו הוגשה תלונה למועצת העיתונות הבריטית. התמונות עברו באמת כל גבול, ולא נותר אלא לקוות, שבני משפחת איליה החרדים והאבלים בביתם לא ראו אותן. שום הסבר או התנצלות שהשמיעו לאחר מכן עורכי העיתונים לא יסירו את הכתם הזה. אבל אין בכך כדי לפטור אותנו מלהמשיך ולבחון ולהתווכח על סוגיות של טעם וסגנון בסיקור. כי כאמור, הסרט הנקלט במוח לא תמיד מלווה בכותרות תרגום והסבר על טוב ורע. וכאשר סף הזוועה עולה וסף הרגישות יורד, קשה יותר לקיים את האבחנה בין קורבנות לנבלים. ■

ידיעות אחרונות

מעריב

הארץ

איור: דניאלה לונדון

כל האמת, ורק האמת

"מעריב", "הארץ" ו"ידיעות אחרונות" מסקרים, כל אחד בדרכו, את משפט החביעה של "מעריב" נגד רשת שוקן. עיתון קרוב אצל עצמו. השאלה היא למה, ובעיקר כמה

לקבוע אם הכתבה נשענה על עובדות מוצקות שהוכחו במשפט, או שהיתה בבחינת לשון הרע. על השולחן מונחים יותר מאשר חמישה מילי-ון ש"ח - הסכום שתובע נמרודי. בית-המשפט נדרש לדון בנושאים מקצועיים מובהקים, כמו

והעיתונאית בירנית גורן, נשוא המשפט הוא תחקיר שפרסמה גורן ביוני '94, ובו נטען שנמרודי וכתב "מעריב" רונאל פישר ניצלו את כוחם העיתונאי להשגת מודעות לעיתונם בדרך של חגיגה, השופט, יונתן עדיאל, אמור

אבנר הופשטיין

מזה שלוש שנים מנהלים עופר נמרודי, מו"ל "מעריב", ועיתונו משפט דיבה נגד רשת שוקן

כללי מותר ואסור בהכנת תחקירים עיתונאיים, השימוש שיכול מו"ל, איש עסקים, לעשות בעיתון שלו ובעיתונאיו, והקשר בין עמודי הידיעות בעיתון לעמודי המודעות.

המשפט מעורר עניין מיוחד בשלושה עיתונים יומיים, ורק בהם: "הארץ", "מעריב" ו"ידיעות אחרונות". סיקור המשפט בשלושת העיתונים יכול היה להיות נושא למשפט נוסף, מרתק לא פחות. מטבע הדברים, עיתון קרוב אצל עצמו. השאלה היא כמה, ובעיקר, למה.

"העין השביעית" בחר לסקור את סיקור המשפט לאורך למעלה מחודשיים: יולי, אוגוסט ותחילת ספטמבר 97'. בתקופה הזאת התפרסמו רוב הידיעות מהמשפט תחת התימהם של משה ריינפלד מ"הארץ", שמואל מיטלמן מ"מעריב" ועדנה אדטו מ"ידיעות אחרונות". הפער בין מה שנאמר בפרוטוקול המשפט לבין מה שהתפרסם בעיתונים מכיך, הקורא, שנחשף לעיתון אחד, לא יכול היה ללמוד מה התרחש במשפט באמת. מי שנחשף לשלושתם יכול היה להתרשם שמדובר בשלר-שה משפטים שונים, ואף לא אחד מהם חופף לפרוטוקול.

הה שטוב לנמרודי

עורך-הדין של נמרודי ו"מעריב", דן אבי-יצחק, קרא אל דוכן העדים את יעקב ארו, עורך "מעריב". עדותו נשמעה ב-2 בספטמבר. אבי-יצחק ביקש, על סמך הניסיון שצבר ארו ב-34 שנות עבודה עיתונאית ב"מעריב", להפריך את הטענות כאילו השתלטותו של נמרודי על העיתון גרמה להתמוטטות ערכית. נהפוך הוא, אמר ארו. נמרודי הציל את העיתון מכליה, השקיע בו את כל כספו ומרצו והעלה את קרנו כלפי פנים וכלפי חוץ. אחת לאחת הכחיש ארו את טענותיה של גורן כאילו ראשי גופים כלכליים נסחטו לצורך השגת מודעות. הוא טען שקיימת ב"מעריב" הפרדה מלאה בין המחלקה המסחרית למערכת העיתונאית. את חוות דעתו על הכתבה סיכם במלים הבאות: "דברי שקר, תמכתי בהגשת תביעת הדיבה".

בחקירה הנגדית, שנוהלה על-ידי עו"ד יהושע חורש, הודה ארו שהסתייג מהדרך שבה נקלט רונאל פישר בעיתון. עם זאת הכחיש שאמר ש"פישר מושחת". כמו כן הודה שדיבר עם הכתב-החוקר אבי רו על כך שיש להכין תחקיר על שמאי מקרקעין בשם שלמה זיו. זיו צוטט ב"ידיעות אחרונות" כמי שאמר, שהנפקת אופציה שתכננה חברת הכשרת-היישוב חסרת ערך. רו, סיפר ארו, "אמר לי שלא נוח לו לעשות את זה כי זה קשור לעופר (נמרודי-די), להכשרת-היישוב". ארו אישר שאמר את המשפט "מה שטוב לנמרודי טוב למעריב". למחרת "התחלקו" העיתונים בעדות. "מעריב" התרכזו בדיווח על החקירה הראשית, האוהדת, שניהל אבי-יצחק, ופינה לשם כך

הרבה שטח מערכתי (כ-750 מלים). "הארץ" ו"ידיעות אחרונות" נשאו עיניהם בעיקר אל החקירה הנגדית. הכותרת שניתנה ב"מעריב" הובאה כציטוט מפיו של עורך העיתון: "צר לי על הכתבת בירנית גורן שנסחפה ביוזמת עמוס שוקן לפרסום כתבה שקרית". ככל הידיעה אין איזכור להסתייגות של ארו מרונאל פישר - עיתונאי בכיר בעיתונות. גם הסיפור על המשימה שביקש להטיל על אבי רו, ועל המשפט המאלף שאמר לו ולפיו "מה שטוב לנמרודי טוב למעריב", לא זכו לראות אור ב"מעריב". רק בפסקה האחרונה מוזכרת החקירה הנגדית. כותב מיטלמן: "עורך-דין חורש עורר צהוק באולם כאשר שאל במלוא הרצינות את ארו, 'האם היו בחדרו של פישר מתקני שתייה לקפה'. ארו גיחך והשופט עדיאל שאל בחיך ובתמיחה, 'זו ההוכחה שלך לסתישה?'. עו"ד אבי-יצחק הפטיר: 'כן, מזה מסיקה בירנית גורן שמדובר בסחטן'...".

ב"ידיעות אחרונות" וב"הארץ" בחרו להתמקד בהסתייגות של ארו מפישר ובשיחה המכריחה עם רו. "הארץ" ציינו שארו הסתייג רק מדרך קליטתו בעיתון של פישר. "ידיעות" התעלם, והרושם שעלה מהידיעה היה שארו מסתייג ממכלול אישיותו של פישר.

מרגלית חוזר להעיד

ב-25 באוגוסט שב ונקרא אל דוכן העדים דן מרגלית, שהיה עורך "מעריב" בתחילת תקופת נמרודי. הנושא היה דברים שאמר נמרודי לגבי השימוש בתחקירים עיתונאיים כדי ללחוץ על קבלן ידוע לתת לעיתון מודעות. שוקן ביקש לצרף את פרשת הקבלן לכתב-ההגנה. השופט נענה לבקשתו, למרות התנגדות אבי-יצחק. זאת היתה, קרוב לוודאי, אחת ההחלטות החשובות במשפט.

כותרות שלושת העיתונים מספרות שלושה סיפורים שונים על דיוני אותו יום: "דן מרגלית: עופר נמרודי רצה להכין תחקירי דמה", מספר "ידיעות אחרונות". "בוטלה מחיקת פרשייה מכתב-ההגנה של רשת שוקן במשפט מול 'מעריב'", כותב "הארץ". "מעריב", שבסיפור המשפט מרבה להשתמש בכותרות צבע וציטוטים, מסתפק הפעם בכותרת יבשה, חסכונית: "דן מרגלית נחקר בשנית בבית-המשפט". "מעריב" נמנע מלדווח בתחילת הידיעה על החלטת השופט, על אף שמדובר בהתרחשות המרכזית באותו היום. עיתונים ששים בדרך-כלל לפרסום בשורות רעות: לא במקרה הזה. במקום זאת מספר העיתון בפתיח ש"במשפט 'מעריב' נגד 'כל העיר' נידונה אתמול בקשתו של 'כל העיר'..." וכו'. הקורא יכול היה להתרשם, שהיה דיון אבל לא היתה החלטה.

מיד אחרי הפתיחה חוזר פתאום "מעריב" לעדותו של שוקן משלשום ואף שזו אינה רלבנטית עוד לאחר החלטת השופט לקבל את בקשת שוקן, וכותב: "למרבית שאלותיו של עו"ד

אבי-יצחק באשר למועד שבו נמסרה גרסת מרגלית ותוכנה השיב שוקן כי אינו זוכר". רק באמצע הפסקה השישית של הידיעה, התופסת כמעט חצי עמוד, מצוין ש"בית-המשפט נתן לגנתבעים רשות לתקן את כתב-ההגנתם".

בהמשך נמנע "מעריב" מלהיכנס לפרטי תיקון התצהיר ולמעשה הוא מדלג על שעות אחדות מעדותו של מרגלית, שהיו מעניינות למדי. העיתון מתעניין יותר בשאלות שהציג פרקליטו, אבי-יצחק, למרגלית במסגרת החקירה הנגדית. אבי-יצחק שואל את מרגלית על ראיון שהעניק לגלי-צה"ל, ובו ריכז מעט את הדברים שאמר על נמרודי. מרגלית מבהיר שלא שמע על תחקיר שפורסם נגד נותני מודעות, אך אינו מכחיש ששמע על כוונה לאיים על אנשים שיוכנו נגדם תחקירים. למחרת דיווח "מעריב" ש"מרגלית אישר את דבריו שנאמרו בראיון שנתן בעבר לגלי-צה"ל, לפיהם אין לו שום יסוד לאשר את הטענה שיוחסה ל'מעריב' בדבר הכנת תחקירים למטרת סחיטה".

הפער בין העדות לידיעה איננו סמנטי. מרגלית לית העיד שנמרודי התכוון לאיים בהכנת תחקירים ללא כוונה לפרסומם. הבאת עניין הראיון מחוץ להקשר יוצרת את הרושם שעדו-תו של מרגלית היתה מיותרת.

הרושם שעולה מקריאת "הארץ" ו"ידיעות אחרונות" הפוך. שם מדגישים את האשמות ההגנה, אך נמנעים מלציין את פרשת הראיון בגלי-צה"ל. הקורא מקבל את הרושם שנמרודי די הוכה בבית-המשפט מכה אנושה.

לא בפרוטוקול

יונתן שפע הוא בעליה של חברת שמירה וחקירות. הוא עד מטעם ההגנה. בתשובה לשאלות פרקליטו של שוקן הוא מעיד ש"התרחשתי [דוד] רונן [האחראי על הביטחון ב'מעריב'; "א"ה] אוסף מידע שלא לצור-כי פרסום". עדותו של שפע נקטעת בשל הודעתו של אבי-יצחק. מדובר, טוען אבי-יצחק, ב"עדות משמיצנית כוללת". מכאן מתפתח ויכוח נפתל באשר למידת הרלבנטיות של העדות לשאלה העומדת בפני בית-המשפט. בסופו של דבר נקטע הדיון וההכרעה נדחתה למועד אחר.

למחרת ויתר "מעריב" על הדיווח. "הארץ" ו"ידיעות אחרונות" דווקא גילו עניין. הכותרות שנתנו ציטטו את העד במדויק. שני העיתונים מדגישים בפתיחים שלהם עוד משפט מדבריו של שפע: "משיחותי עם דוד רונן קיבלתי תמונה ברורה כי הוא, בהנחיית הבוס שלו עופר נמרודי ובתקציב בלתי מוגבל, רוצים להשתלט על כל כלי התקשורת בישראל". ציטוט מאלף. אלא ששני העיתונים מתעלמים ממה שהתרחש לאחר ששפע אמר את דברו. המשפט הקשה על חלומות ההשתלטות של נמרודי נמחק מהפרוטוקול, ודווקא

שיקולים זרים

המנחים אותנו, ושאלנו אותנו, ושאנו גאים בהם".
עדנה אדשו מסקרת את המשפט ל"ידיעות
אחרונות". "החומר שהעברתי", מגיבה
אדשו, "נכתב ונערך על-פי שיקולים עיתונ-
איים מקובלים".
האם משתמע מכך שאת שלמה עם כל מה
שפורסם תחת שמך?

מה שאני אומרת זה מה שכתוב בתגובתי.
אין לי מה להוסיף.

משה ריינפלד, "הארץ", העביר לנו את
התגובה הבאה: "אין לי תשובה. אינני יכול
להסביר מדוע כתבתי ידיעה בדרך זו או
אחרת שבועות ואפילו ימים אחרי שפורסמה.
ראשית, אני לא זוכר. שנית, כל ידיעה
עוברת עיבוד ולי אין שליטה על כך. עורכים
משנים ידיעות משיקולי מקום, משנים את
סדר המשפטים משיקולי עריכה, ונותנים
כותרות כאוות נפשם. שלישי, אני מסקר
ל'הארץ' את כל בתי-המשפט בירושלים. לא
אחת נאלצתי לצאת משיבה בעיצומה כדי
לסקר משפט אחר. כמה פעמים לא הגעתי
לישיבות כלל. למשל, כאשר היו בבג"ץ דיו-

נים שחשוב יותר לסקר אותם. רביעית,
המשפט מוקלט, לא מוקלד, ולכן אי-אפשר
להשתמש בפרוטוקול של ישיבה לצורך
דיווח עליה באותו יום. על כן השאלות הנוג-
עות לפרוטוקול הן חוכמה שלאחר מעשה.
חמישית, כתב (ואפילו כתבו) יכול לטעות.
"את כל הדיווחים על המשפט העברתי על
סמך שיקולים מקצועיים בלבד. אין לי דבר
וחצי דבר לא נגד נמרודי ולא בעד בירנית
גורן או עמוס שוקן. גם לא זכור לי שקרא-
תי דיווח שלי על המשפט והשבתי שעות
במתכוון או שהעריכה לקתה בשיקולים
זרים. מנסיוני כעורך ב'הארץ' במשך שנים
רבות לא היתה מעולם התערבות של עמוס
שוקן בשיקולים העיתונאיים של המערכת".

מגיב שמואל מיטלמן, כתב "מעריב":
"מבחינתי הפתרון הרצוי הוא להפעיל את
סוכנות עתי"ם, המשותפת לכל העיתונים.
כתב עתי"ם יכול להוציא ידיעה מאוונת".

מה גורם לך בעצם לומר זאת? האם אתה
חש שאינך מסוגל לסקר את המשפט באופן
נטול שיקולים זרים?

אני אומר זאת לא לגבי באופן אישי אלא
לגבי כולנו, כל הכתבים.

האם אתה הצעת לוותר על סיקור משפט
בפני עורכיך?

לא, אבל אני יודע שהנושא של סיקור על-
ידי עתי"ם עלה בתחילת הדיונים בפרשת
האזנות הסתר.

אתה לא עובד על ידיעה לבד, אחר כך יש
משכתבים ועורכים. האם במהלך המשפט
הרגשת פעם לא שלם עם ידיעה שפורסמה
תחת שמך?

על כך אני מגוע מלענות. יש לי הוראה לא
לדבר על נושאים פנימיים.

מיטלמן מאשר שבשנת '96 סיקר זמן מה
את המשפט תחת הקרדיט "סופר 'מעריב'".

הוא מסרב להסביר את סיבת הדבר.

מטעם מערכת "מעריב" נמסרה התגובה
הכתובה הבאה: "בסיקור מהלכי משפט אין
אפשרות לתת פרוטוקולים בשלמותם, מחמת
אורכם, ויש לתמצת את עיקרי הדברים ולה-
ביא נכונה את רוח הדיון המשפטי. כך נוהג
הכתב שמואל מיטלמן וכך נוהגת מערכת
'מעריב' בסיקור כל משפט שהוא, ובוודאי
בסיקור משפט שבו 'מעריב' הוא אחד הצדדים.
סיקור תביעת הדיבה שהגיש 'מעריב' נגד
רשת שוקן והכתבת בירנית גורן נעשה על-פי
הקריטריונים העיתונאיים והמקצועיים. ספק
הוא אם עיתונים אחרים שיש להם נגיעה
למשפט זה - 'הארץ' ומקומוני ו'ידיעות
אחרונות' - נהגו על-פי אותם קריטריונים

לפי בקשתו של עו"ד חורש, בא-כוחה של
רשת שוקן.

ב-21 באוגוסט נתן השופט החלטת המאשרת
את המשך עדותו של שפע, עם הסתייגויות
לגבי תוכנו. "מעריב" לא דיווח. מבחינת
קוראי "מעריב", אין עד כזה. שני העיתונים
האחרים פרסמו את החלטת השופט. בכותרת
ב'הארץ' הזכירו גם את ההסתייגות. ב'ידיעות
אחרונות' השמיטו. למה לסבך את הקוראים.

הכותרת של "מעריב" מספרת סיפור אחר,
טעון הרבה יותר: "מדוע 'זוכרה' רשת שוקן
'להחיות' פרשה שנמחקה על-ידי השופט כבר
לפני שנה וחצי" (המרכאות סביב המלים
'זוכרה' ו'להחיות' מופיעות במקור). כותרת
המשנה: "זו השאלה שעמדה במרכז עדותו של
עמוס שוקן במשפט הדיבה...". למעשה
השאלה עמדה במרכז החקירה הנגדית שניהל
אבי-יצחק נגד שוקן. הידיעה מלאה ציטוטים
מהשאלות שהציג אבי-יצחק בחקירה הנגדית.

"מעריב" דיווח כי "שוקן הרבה בתשובות
איני זוכר, איני יודע". "הארץ" דוחק את
חקירת שוקן לסוף הידיעה ומדווח: "בחקירה
אתמול עמד שוקן על הטענה בתצהיר כי הוא
לא זוכר". כל עיתון והאמת שלו: שוקן אכן
מרבה לומר "איני זוכר" ו"איני יודע", אך
אבי-יצחק מרבה להציג לו אותה שאלה, כל
פעם בנוסח שונה.

באותו יום בוחר "ידיעות אחרונות" להתע-
לם מעדותו של שוקן. הוא מקדיש את כל
הידיעה לדברים המביכים שמשמיע שפע על
עופר נמרודי.

קליינפלד נעלם

לא רק "מעריב" גוננו עדויות לא נוחות. ב-
14 ביולי הגיע תורם של "הארץ" ו"ידיעות
אחרונות". אל דוכן העדים עלה רוני קליינפ-
לד, המשנה למנכ"ל "מעריב", ומי שהיה עד
'93 משנה למנכ"ל "הארץ". הוא התבקש
להשוות בין נמרודי לשוקן. שוב ושוב חזר על
הקביעה: "לא היה כל הבדל בין עמוס שוקן
לעופר נמרודי בגישתם כלפי מפרסמים".

קליינפלד נשאל גם אם נתקל אי פעם באיום
על מפרסם, שאם לא ייתן מודעות יפרסמו נגדו
פרטים מביכים. הוא שלל את האפשרות מכול
וכול ובכך דחה למעשה את טענתה של גורן.

"מעריב" הביא הפעם את העדות כפי שהיא.
"הארץ" ו"ידיעות אחרונות" התעלמו. מבחי-
נת קוראיהם, לא היה עד כזה.

אבי רו, לשעבר כתב-חוקר ב"מעריב", הוא
עד מרכזי של רשת שוקן. העדות שלו מאוד
לא נוחה ל"מעריב". לדבריו, נמרודי ביקש
ממנו שיפנה לקבלני בניין ויאיים עליהם
בהכנת תחקיר בלי הצדקה עיתונאית, רק כדי
ל"לדגדג אותם", כהגדרת נמרודי. "הייתי
נרעש מהשיחה הזאת", מספר רו בעדותו. "זה
היה במלאת שלושה חודשים לרכישת העיתון
בידי בעלים חדשים... היה חשש במערכת...

עות אחרת. רו, אומר העיתון, לא התעניין
למה התכוון נמרודי. הרושם שעולה
מ"מעריב" הוא שעדותו של רו היתה טריביא-
לית, כמעט מיותרת.

•••

הדוגמאות האלה - ויש שפע דוגמאות נוס-
פות - נועדו רק להמחיש מציאות ידועה לכול:
משפט הדיבה הגדול ביותר שמתנהל היום
בישראל מדווח בעיתונים באורח מגמתי
ומעוות. כל עיתון סוחר את המשפט לכיוון
שלו, אם משום שהוא רוצה להבאיש את ריחם
של מתחריו בדעת-הקהל, או, חמור מזה, משום
שהוא מבקש להשפיע על בית-המשפט. ■

אבנר הופשטיין הוא כתב העיתון "רושלים"

פתאום אני מוצא עצמי במצב של ניסיון של
נמרודי להשפיע עלי לעשות משהו שהוא
לחלוטין בלתי אתי".

רו העיד, שהבין היטב למה לא התכוון נמרודי
די ב"דגדוג". "הכוונה איננה ללדגדג את
הקבלן במובן הפיזי".

למחרת מעקר "מעריב" את עדות רו מתכ-
ניה המרשיעים. האמירה על "מעשה בלתי
אתי" נעלמת. במקומה נאמר, מפי רו,
ש"ייתכן שנמרודי לא היה מודע לכך שהצעתו
לא תקינה מבחינה מקצועית. על כל פנים
נמרודי קיבל את דבריי, השיחה בינינו היתה
מאוד תרבותית, והוא היה מאוד אדיב אלי.
בוה נגמר העניין".

גם עניין "הדגדוג" מקבל ב"מעריב" משמ-

הבחירות הבאות: באיזו שיטה נבחר?

מאת פרופ' אשר אריאן וד"ר רות אמיר

באיזו שיטה נבחר בבחירות הבאות?

גורמים מספר חברו כדי להפוך את המציאות הפוליטית בישראל למורכבת מתמיד: הפעלת חוק יסוד: הממשלה (התשנ"ב), הפריימריס במפלגות, בחירות 1996 והבחירה הישירה של ראש הממשלה. שינויים אלה באו לעולם כמינה לתחושה, כי שיטת הממשל לוקה בחסר, במיוחד בנוגע למעמדו החוקתי של ראש הממשלה וליכולתו לבצע מדיניות. אולם כיום נשמעים קולות כי המהלך לא עלה יפה.

האם המסקנה היא שיש לחזור לשיטה הקודמת? האם נכון דווקא להתמיד בכיוון זה ואף להשלים את המהלך, באמצעות שינוי שיטת הבחירות לכנסת? נראה כי הניסיון שנרכש מאז יישום שיטה זו, שאין לה אח ורע בעולם, מזמין דיון ציבורי רציני על מגמת השינויים וכיוונם, ועל אופייה העתידי של המערכת הפוליטית.

ספר זה דן בשינוי שיטת הבחירות בישראל, לאור התהליכים המדיניים והחברתיים שהתחוללו בארץ בשנים האחרונות, ומציע אמות להשוואה עם מדינות אחרות. המחברים משרטטים עקרונות לאב-טיפוס של רפורמה אלקטורלית בישראל ובוחנים חלופות שונות לשינוי זה.

לקראת שנת 2000, ספר זה יהווה בסיס לדיון ציבורי בעתידה של מערכת הממשל והפוליטיקה בישראל

אשר אריאן הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטת חיפה, ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה. בין ספריו: העם הבוחר, פוליטיקה ומשטר בישראל, והרפובליקה הישראלית השנייה, שראה אור לאחרונה.

ד"ר רות אמיר היא מרצה בחוג למדע המדינה באוניברסיטת חיפה.

136 עמ'. המחיר: 50 ש"ח.

למלא ולשלוח אל: המכון הישראלי לדמוקרטיה ת.ד. 4702 ירושלים 910. כמו כן ניתן לשלוח לפקס 02-5635319.

שלחו לי _____ עותקים של הבחירות הבאות: באיזו שיטה נבחר? חיר 50 ש"ח לעותק

"ב המחאה ע"ס _____ ש"ח לפקודת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

לחייב את כרטיס האשראי שלי: ישראכרט / ויזה בכסום _____ ש"ח

מס' הכרטיס _____ בתוקף עד _____

מס' ת.ד. _____

שם _____ כתובת _____

מיקוד _____ טלפון _____ פקס _____

תאריך _____ חתימה _____

לק את אירופה", צווה בטלפון, בסרט "נערתו ששת", העורך הראשי (קרי גרא"נט) על עורך עמוד א' שלו, שמנסה כנראה להתווכח. הבוס דורש להפקיע את כל רוחב עמוד השער לטובת סיפור סנסציוני: גידון למוות ברח מהכלא העירוני.

הסרט של הווארד הוקס, על-פי מחזהו של בן הכט, הוקרן ב-1940, והצופים האמריקאים ודאי הבינו אז ש"סלק את אירופה" פירושו לוותר על הדיווחים משדות הקרב של מלחמת העולם השנייה, כיבוש פולין או צרפת, לטובת סיפור דרמטי מקומי. קריקטורה מוגזמת, כמוכן, אבל היא מצביעה על תופעה כלל-עולמית. הרבה לא השתנה מאז בעיתונות העולם. ואם כן, אזי לא לטובה, על אף אשליית השמים הפתוחים לכל פיסת מידע, מכל מקום אפשרי.

אילו הופיע היום ישו הנוצרי – היום ולא לפני אלפיים שנה – הרהר לפני כמה שנים פוב-ליציסט צרפתי, ייתכן שמהותית לא היה סיפורו שונה בהרבה. מה שבלי ספק היה משתנה הוא קבלת הדיווח עליו. כל העולם היה שומע או קורא, בחדשות הבוקר, ברדיו, בטלוויזיה או בעיתון על מתנגד למשטר במדינה מסוימת שהוצא להורג על-פי צו כוחות הכיבוש ועקב דרישת השלטונות המקומיים. "מיד אחר-כך כל העולם היה שוכח את הידיעה". במציאות של היום התי-אור הזה נראה אופטימי מדי, בוודאי לפי המקובל בעיתונות הישראלית. ספק רב אם הציבור שלנו היה זוכה לשכוח את הידיעה, כי סיכויי ההיחשף אליה קטנים ביותר, אלא אם כן הני-דון למוות הוא דמות מתוקשרת מאוד, כוכב רוק, פושע גדול או שחקן כדורגל. מה שישו, עם כל הרצון הטוב, לא היה.

ביום רגיל, בשידורי החדשות של הרדיו (להוציא שעות מתות, בשבת בבוקר, שבהן משועים העורכים לידיעה מכל מקום שהוא), משודרות פחות מעשר ידיעות על הנעשה מחוץ לגבולות-תינו, לרבות העולם הערבי והעולם היהודי. פחות מעשר ידיעות בעשרים וארבע מהדורות-חדשות. הדבר נבדק בשבוע שבין ה-21 ל-27 בספטמבר, שבוע "רגיל" במושגים ישראליים, כלומר בלי פיגוע קטלני או תקרית חמורה בלבנון, בלי משבר ממשלתי חריף ואפילו בלי שערורייה עסיסית. החדשות העיקריות עסקו בחשיפת זהותם של הטרוריסטים בירושלים, בהצהרת נתניהו על בניית 300 דירות באפרת ובתגובתה של מוכירת המדינה אולברייט על כך, בפציעת שני ישראלים בעמאן, בפרשת התחזות "החטוף" יעקב שורץ ובבקשת הסליחה של אהוד ברק מבני עדות המזרח, בשם תנועת העבודה. לא שבוע משעמם, אבל ודאי לא כזה שעשוי להצדיק התעלמות מהנעשה בעולם.

מצבים מיוחדים קיימים ומוכרים היטב לכל עיתונאי: יחסיות החדשות יוצרת סוג של עיוות, והדבר נסלח, אולי אפילו מוצדק, במצבים קיצוניים. ב-2 באפריל 1974 מת אחרי מחלה קשה נשיא צרפת ז'ורז' פומפידו. לרוע מזלו פורסמה הידיעה בשעות הערב. אף שכל סוכנויות הידיעות דיווחו על כך מיד, המידע לא נמסר לצופי הטלוויזיה ולמאזיני הרדיו בישראל. היתה לכך סיבה טובה. בערב הזה ממש פורסם דו"ח ועדת אגרנט על מלחמת יום הכיפורים. למי היתה סבלנות או עניין לשמוע, באותן שעות, על מותו של מדינאי זר? אפילו לא הועלתה הצעה לייחד כמה שניות שידור למסירת הידיעה הזאת.

ברור שלא רק אצלנו נוהגים כך. עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים טלפנתי מיד לתחנת שידור בחו"ל למסירת דיווח, אך העורך תיחקר אותי ארוכות לפני שהסכים, בצער, להעלות אותי לשידור. נימת קולו אמרה: "לא יכולתם למצוא לכם יום אחר?". באותה עיר, באותה שעה, התקיים משחק כדורגל חשוב והמלחמה הפריעה לספורט המקומי.

הכלל – קרוב עדיף על רחוק, "שלך" עדיף על "שלהם" – מוצק ושריר ואין עליו עוררין. השאלה היא מה מידת העניין שהעורכים שלנו מייחסים לחדשות חוץ ומדוע הם מרשים לעצמם לחשוב שהציבור שלנו "אינו מעוניין בחדשות מן העולם".

אם נשוב לשבוע הנסקר, התמונה המצטיירת עגומה מאוד. תוכניות החדשות המרכזיות של שני ערוצי הטלוויזיה שידרו בממוצע 2-3 דקות של חדשות חוץ, בדרך-כלל בצורת "ידיעות מצולמות", כלומר כעשרים שניות של תמונות לכל נושא, מלוות בקריינות מן האולפן. הרי-שום שידיעות כאלה מותירות על הצופה, מלבד, אולי, תמונה של שני קרנפונים שנולדו בגן חיות, הוא מצומצם למדי, והדיווח עצמו אינו יכול להיות אלא שטחי בלבד.

ביום חמישי ה-25 בספטמבר הצליח "ידיעות אחרונות" שלא לפרסם בעמודי החדשות שלו שום ידיעה מן העולם שאינה קשורה בישראל ישירות. במוסף "24 שעות" הופיעו אמנם כמה ידיעות, אך מדובר בפרפראות בסגנון: "פלייבוי מציע לתיירים סיור ממין אחר". ביום שישי, ה-26 בספטמבר, ייחדו שני עיתוני ה"ערב" מקום מצומצם מאוד לחדשות חוץ, כנהוג אצלם

עמנואל הלפרין

העולם בחוץ

אילו היה ישו מופיע היום בארץ אחרת ונצלב, ספק רב אם תושבי ישראל היו מדווחים על כך

בגליון סוף השבוע. ב"ידיעות אחרונות" הופיעה ידיעה מפורטת למדי על שריפות היער באינ-דוניה ושתי ידיעות קצרות, האחת על מבצע של הצבא התורכי נגד הכורדים בעיראק והאח-רת על מעקב האף.בי.איי אחרי ג'ון לנון. "מעריב" עלה הפעם על מתחרהו: הוא התמקד בסי-פור על זיוף אפשרי של מסמכים בדבר קשר של שתיקה בין מרילין מונרו לג'ון פ' קנדי, והו-סיף דיווחים קצרים על אסטרונוט אמריקאי שיוצא להצטרף למעבורת מיר ועל האיסור שהוטל בבריטניה לצלם במסעדות ובכנסיות. אמת, לא קרה ביום ובלילה שום מאורע מסעיר על פני כדור הארץ, שום רעידת אדמה בעוצמה 8 בסולם ריכטר. אבל הנה מבחר ידיעות מעניינות מן היום הזה, שלא זכו לסיקור ראוי בשני העיתונים הגדולים:

1. נאום של הנשיא קלינטון על המאבק בגזענות, במלאות ארבעים שנה לביטול ההפרדה הגז-עית בבית-הספר התיכון המרכזי בליטל-רוק שבארקנסו. אף לא מלה אחת בעמודי החדשות (הערון הראשון דיווח על כך ביום חמישי בלילה, וכך עשה עיתון "הארץ" למחרת. הנושא סוקר בהרחבה ב"רואים עולם", במוצאי שבת).
2. קרבות דמים בין שבטים יריבים בסומליה. שום כלי תקשורת בארץ לא התייחס למידע הזה.

מאז יצאו האמריקאים מסומליה, אין עוד צוותי צילום במקום ונראה שאיש אינו מעו-ניין לדעת אם האזרחים שם ממשיכים לגווע ברעב ולמות במעשי טבח.

3. מועצת הביטחון של האו"ם קיימה דיון מיוחד על המצב באפריקה. בכמה מדינות ביבשת הזאת מתחוללים עתה מאבקים על השלטון וקרבות של ממש (קניה, רואנדה, ניגריה, קונגו, סנגל, וזאת רק בשבוע שנסקר). שום כלי תקשורת ישראלי לא עסק בנושא הזה במהדורות ובעמודי החדשות, אך ייתכן שהנושא הועלה בתוכניות מגויניות.

4. מתקפה של הצבא התורכי נגד המחתרת הכורדית בצפון עיראק: "הארץ" וכאמור "ידיעות אחרונות" ציינו את המאורע הזה בקצרה, אף שמדובר בעניין חשוב בוירה קרובה לנו.

5. ארה"ב שבה ופתחה את שגרירותה בסודאן. נושא זה לא עורר שום עניין.

6. בחירת נשיא וראש ממשלה חדש בווייט-נם, הנוטים לאמץ רפורמות. גם זה לא עורר שום עניין.

7. חידוש המו"מ בין רוסיה לבדלנים הצ'צ'נים. איש לא מצא בזה עניין.

8. הסכם בבלפסט. בפעם הראשונה אחרי

איורים: רקפת כנען

76 שנים ישבו קתולים ופרוטסטנטים סביב שולחן אחד והסכימו על תנאי המו"מ המהותי בדבר עתיד צפון אירלנד. ג'רי אדמס, מנהיג שיין פיין, הגדיר את ההסכם "פשרה היסטורית". רק "הארץ" סבר שיש במידע הזה עניין כלשהו לקוראיו, אך לא נסחף: הוא ייחד לנושא עשר שורות קצרות בתחתית העמוד.

אפשר למצוא דוגמאות נוספות, למכביר, מהשבוע הזה או מכל שבוע אחר, לצנזורה החריפה שמטילות מערכות העיתונים על המידע העצום הזורם אליהן, דרך עתיים-חוץ ולווייני התקשו-רת, ועוסק במה שמתרחש מחוץ לגבולותינו הצרים. גם כשמדובר באירועים שיש להם נגיעה לצי-בור הישראלי, ישירות או בעקיפין. לא מצאתי בכלי תקשורת שלנו ידיעה (שהועברה בסוכנוי-ות, בשבוע הנסקר) על חילול בית-קברות יהודי במורביה. שמונים קברים נעקרו. ידיעות מן הסוג הזה מועברות מתוך הנחה שלפחות במקום אחד בעולם, מדינת ישראל, ימצאו בהן כלי התקשו-רת עניין. נגיעה עקיפה יש בידיעות על מעשי הטבח האיומים באלג'יריה שמבצעים קנאים מוסל-מים, השואבים את השראתם מאידיאולוגיה שאינה רחוקה מזו המזינה את קנאי האיסלאם אצלנו.

הידיעות מאלג'יריה זוכות לכיסוי שטחי. ביום שלישי ה-26 בספטמבר נטבחו מאתיים אורחים בפרבר של אלג'יר. קול-ישראל דיווח בחדשות הצהריים, פעם אחת, על 85 הרוגים, הנתון הרשמי, ולא חזר לטפל בנושא במהדורות שלו. רק "הארץ" מצא לנכון למחרת לייחד לסיפור הזה מקום בעמודו הראשון. "ידיעות אחרונות" נתן לכך כותרת מכובדת בעמוד פנימי, אך "מעריב" הסתפק בכמה שורות בעמוד ידיעות החוץ (בדרך-כלל שני העיתונים האלה מסתפקים בעמוד אחד לדיווח על העולם). למחרת, ה-25 בספטמבר, היום שבו החליט "ידיעות אחרונות" שלא התרחש כל דבר בעל עניין בנכר, פרסם "מעריב" ידיעה מטעה על אלג'יריה שבה נאמר כי חזית ההצלה האיטלקית, שאנשיה ביצעו את הטבח, הסכימה להפסקת אש. למעשה בוצע הטבח על-ידי ארגון קיצוני אחר, שהודיע שאין בדעתו להפסיק את פעולותיו הרצחניות.

השטחיות הזאת בכל הקשור למידע מן העולם היא תופעה חדשה יחסית בתקשורת שלנו, לפחות בהיקפה. גם "הארץ", המייחד בדרך-כלל שני עמודים לחדשות חוץ ומפרסם תרגומים של מאמרים וכתבות מעיתוני העולם, אינו עושה את המצופה ממנו בהתחשב במעמדו. רוב הידיעות המתפרסמות בו מקורן בסוכנויות הידיעות, ואין כמעט סקירות של כתבים ישראלים, שליחי העיתון, מזירות מעניינות בחו"ל. בשבוע האחרון של ספטמבר נשלח אמנם כתב של "הארץ" לסקר את הבחירות בפולין, שניצח בהן ארגון סולידריות, אבל הידיעות על הבחירות בסרביה – עם עליית הלאומנים הקיצונים של ששל – ועל ההישג המדאיג של הימין הקיצוני בבחירות בהמבורג הסתמך כו על סוכנויות הידיעות.

התזקת כתב בחו"ל או שיגור שליח מיוחד למשימה ספציפית כרוכים, כמובן, בהוצאות ניכרות ולכל מערכת יש אילוצים כספיים. עם זאת, נראה שבעבר הלא רחוק, כשהמצב הכספי לא היה מזהיר יותר, ידעו כלי התקשורת שלנו להתייחס ביתר כבוד לנעשה בעולם. רשות השידור, למשל, התזיקה שליחים בארה"ב, באנגליה, בצרפת, בגרמניה ואפילו, תקופה מסוימת, ברוסיה. היום הצטמצם כוח-האדם לשני שליחים בווינגטון, האחד לטלוויזיה והאחד לרדיו, ויש שמועות על צמצום נוסף בקרוב. רשות השידור, ובמיוחד הרדיו, משתמשת בעיתונאים מקומיים (סטרינגרים) בבירות רבות, אבל ברוב המקרים מסתפקים הכתבים האלה בדיוחים קצרים, חדשותיים, ואינם עוסקים בכתבות או בסקירות עומק. שיגור שליחים

למשימות מיוחדות בחו"ל, כאלו שאינן קשורות בנסיעה של מדינאי ישראלי או בסיקור ספורט, הוא תופעה נדירה ביותר. כך גם בערוץ 2, המחזיק שליח אחד בחוץ-לארץ, שמקום מושבו בווינגטון. בשנה שחלפה היו, למיטב ידיעתי, רק שתי משימות מיוחדות עם צוותי צילום שנשלחו מן הארץ: כתבה על המצב בקפריסין בערוץ 1 וכתבה על מיקרוניזיה בערוץ 2. הטענה העיקרית של מקבלי ההחלטות בשני הערוצים, להצדקת המדיניות הזאת, היא שבכפר הגלובלי שלנו זורם כל הזמן מידע מצולם עשיר, באמצעות לוויינים, ולכן אין צורך לצלם חומר מקורי. בעיתונים הטיעון דומה: אפשר להסתמך על שירותי הסוכנויות ועל הסכמים עם עיתונים גדולים בחו"ל. עובדתית יש יסוד לטענות אלו, אך מסקנתן מופרכת: הדיווח על הנעשה בעולם נועד לציבור הישראלי ולכן רצוי, ככל שהדבר אפשרי, שייעשה בידי ישראלי ובשפתם של הישראלים. אין תחליף למבט של עיתונאי שלנו על כל נושא חוץ שהוא. מטבע הדברים, העיתונאי הישראלי מתמקד בדברים המעניינים אותנו, הוא בורר את המידע שליקט דרך הפריזמה שלנו. זוהי הראייה שלו ייחודית כשם שמבטו של כתב ספרדי על המתרחש אצלנו

ייחודי. אין זה נכון כלל שעורך, מוכשר ככל שיהיה, מסוגל, עם חומרים שהועברו אליו ממקור רות שונים בתו"ל, להתקרב לאותה רמה של דיוות. עיבוד כזה, בשפתו של ציבור היעד, עדיף על מידע המוגש בשפה זרה (ההצלחות של משדרים כמו "רואים עולם" ו"יומן חוץ" המצויין של קול-ישראל מאשרים זאת). עובדה: עם כל האמצעים המרשימים העומדים לרשותם, לא הצליח העיתונים הבינלאומיים להשיג תפוצה גדולה. אפילו International Herald Tribune הוותיק אינו מוכר יותר מ-150 אלף עותקים בעולם. אצלנו, הרייטינג של ערוצי החדשות נון-סטופ, CNN, BBC או SKY, אינו עולה על 0.3% אף שכל ישראלי שני נחשף לעתים לשידורים האלה, במידה רבה, ככל הנראה, כאשר מאורע מקומי דרמטי מביא אותו לחפש השלמת מידע ממקור זר, ולעתים משום שהתחנה הזרה משוחררת מכבלי הצנזורה ובשל כך מקדימה את כלי התקשורת שלנו.

אמת, לא כל כלי תקשורת מחויב לחדשות מהעולם במידה שווה. העיתון הצרפתי Le Monde מייחד 14% מן השטח המודפס שלו לחדשות חוץ, לעומת 4% בעיתון העממי France Soir, אבל למרות העלויות הגבוהות יחסית של סיקור זירות רחוקות, עיתונים מובילים כמו

El Pais, Frankfurter Allgemeine, New York Times, Corriere Della Sera, Neue Zricher Zeitung או Times, וכמובן השבועונים הגדולים, מספקים לקוראיהם מידע ישיר, עשיר ומעמיק על המאורעות ועל התהליכים הפוליטיים, הכלכליים והחברתיים באפריקה, בסין או באמריקה הלטינית. מתי מופיעות בתקשורת שלנו כתבות מן הסוג הזה?

טענה אחרת שמעלים מנהלי כלי התקשורת שלנו היא שהציבור בארץ – "כמה עזוב", הם מוסיפים בצביעות, "אבל זאת עובדה" – קרתני מאוד ומתעניין רק בסביבתו הקרובה. זאת טענה מופרכת, וההפך הוא הנכון. אין כנראה בתבל ציבור קוסמופוליטי יותר, פתוח יותר להשפעות חיצוניות, מעוניין יותר להכיר את העולם מן הישראליים. יש אצלנו כמובן איים גדולים של קרתנות, אבל שני מיליון הישראלים היוצאים בכל שנה לחו"ל, ושאפשר לפגוש בהם בכל אשרם נידח בהודו או בכל פונדק דרכים בטירול, הם עדות חיה לעניין שמפגין הציבור שלנו במחוזות רחוקים, בתרביות אחרות. והאם שכחנו שהחברה שלנו היא עדיין חברה של מהגרים ובני מהגרים? כעורך "רואים עולם" נתקלתי לעתים קרובות מאוד

בהערות מן הסוג: "מדוע אינכם מביאים כתבה רצינית על המצב בבלגריה?" (מפי יהודי בולגרי), או "כבר מזמן לא שמענו על כורדיסטן. מה קורה שם?" (מפי יוצא איראן), או "מתי תבינו כבר שמתרחשים דברים מרתקים בפרו?" (מפי בנו של עולה יליד לימה).

עמים רבים מתייחסים לישראל כאל מקום מרכזי מאוד בתבל. מבחינתם היא אפילו "טבור העולם". הטבור הזה אינו יכול להתעלם מן הגוף הגדול שאליו הוא משתייך, גם אם דרושה לשם כך גישה וולונטריסטית של מנהלי כלי התקשורת, רצון "להרחיב השכלה ולהפיץ דעת", ולא רק לפרסם מידע ומין שיבדר או יזעזע בנקל ויעזור למכור פרסומת. אין זו גישה שמרנית או ריאקציונית, להפך. בלעדיה אין סיכוי להורמת מידע רציני, והצורך בה גדל והולך בהתמדה. בכפר העולמי שלנו, שכל הבתים הצפופים שבו מכוסים באותם גגות רעפים ועליהם אותן אנטנות, דרושים עיתונאים ישראלים שיקבלו משימה להרים עבורנו את הגגות ולהציף פנימה – כדי לספר לנו על האירועים המרתקים המתרחשים אצל שכנינו. כולם. ■

עמואל הלפרין הוא עורך ומגישה "מהיום למחר"

אחרי שירון לונדון התוודרה מעל דפי העיתון על הפנטזיות המיניות שלו ועל חיבתו לכפות רגליים של נשים, התברר שסדרת הטלוויזיה שלו על המין הישראלי היתה הרבה יותר צנועה וחסודה

הרבה לפני סדרת הטלוויזיה "הפואטיקה של ההמונים" עלתה לאוויר, הקדימו אותה הראיונות החושפניים שהעניק ירון לונדון למוסף "סופשבוע" ב"מעריב": הוא סיפר שם לאורנה קדוש על חיבתו לכפות רגליים של נשים, על החוויה המינית הראשונה שלו, על הזיות האו-נס, ועל הפנטזיות המיניות שלו עם גברים. חצי שנה אחר-כך, כאשר החל שידור הסדרה (עשרים פרקים על המין בחברה הישראלית), נחשף הפער שבין גילוי-הלב של לונדון מעל דפי העיתון לבין מה ששודר. הסדרה עצמה היתה, בסופו של דבר, "צנועה וחסודה" בהרבה מן הציפיות שיצר המשחק המקדים של לונדון, הביקורת החריפה ביותר שנשמעה על הסדרה נוגעת לטריטוריות של החומר, והטענה שאין בה, בעצם, שום חידוש. זו היתה הבטחה שלא מומשה, קבע איל דותן מהעיתון "העיר". לונדון, לטעמו, כיוון נמוך מאוד: "מה הערך של התוכנית הזאת למי שמחובר לאינטרנט, למי שביקר בחנות סקס לפחות

ואילו חנייה אדמוני-אטון, העורכת, עונה לדותן: "סקס זה לא רק האקט עצמו, זה לא העיקר. העיקר זה איך אתה קולט את עצמך, ומה שקשור לחיים שלך. בסדרה כולם נורא ישראלים - הזקנים, החיילים, והכוונה היתה לעשות סדרה על איך ישראלים מתייחסים למין, לא רק איך הם עושים אותו. אולי זה היה צריך להיות הכיוון המודגש מראש, ואז הציפיות היו אחרות".

אורי שנער, מנכ"ל זכיינית הערוץ השני קשת, ששידרה את הסדרה, גם הוא לא מקבל את טענת הטריטוריות: "אני לא יודע כמה פעמים אנשים בארץ נחשפו למישהו שמשנה את מינו, או כמה אנשים הסתובבו במועדונים ברחבי העולם, או כמה פעמים דיברו בפתח חות עם אנשים קשישים על חיי המין שלהם. אני לא חושב שאי פעם במדינת ישראל נעשה ניסיון כזה, התייחסות אינטלקטואלית ובוגרת למשמעות של הסקס". ובסופו של דבר, הכול עניין של ציפיות.

בכלל, אפשר היה לצפות שסדרה בערוץ מסחרי העוסקת במין לאורך עשרים פרקים תיקרא, אולי, "איזה מין ישראלים", או שם קליל ורומנטי אחר, אבל לסדרה שערך והגיש ירון לונדון בערוץ 2 קוראים "הפואטיקה של ההמונים", שורה מתוך שיר של פול ואלרי, וזה כבר יוצא דופן, בהחלט מפתיע, ואולי

אדמוני-אטון, נשכרו כדי להעניק לסדרה מראה שונה מזה של סדרות התיעודית בדרך-כלל. לשם כך הוספו גם קטעי הסקרים, שמל-וים את הסדרה לכל אורכה ובוצעו על-ידי מכון "מחשוב". הם כוללים מדגמים של כ-500 איש, המשיבים לשאלות המלמדות על חיי המין של הישראלי. כך למדו הצופים שמרבית הישראלים איבדו את בתוליהם בגיל 19 או עשרים, וארבעים אחוז מן הישראלים מקיימים יחסי מין שלוש פעמים בשבוע.

אדמוני-אטון קיבלה ביומה הראשון בחדר העריכה 175 קלטות, בתוכן 93 דמויות המספרות על חיי המין שלהן. לדבריה, בשבוע הראשון לא יכלה לדבר מרוב הלם, לא רק בגלל ההיקף העצום של החומר אלא גם בגלל התוכן שלו.

העורכת היתה אולי המומה מתומר הגלם, אבל מי שצפה בסדרה זכה ברוב המקרים לראות טפח ולא טפחיים, ולפעמים אף פחות מזה. זו גם חלק מהביקורת כלפי "הפואטיקה של ההמונים". אנשי המערכת אומרים שצולם חומר נועז ביותר, שיכול היה למלא סרט כחול באורך מלא לפחות, אבל הוא נותר ככל הנראה על שולחן העריכה. ישנם הרבה הצללות, טשטושים ודיבובים.

אין זו הנחה פרועה שסדרה שעניינה סקס תראה גם לפחות חלקים ממנו, אבל ב"קשת"

פואטיקה

לא תכננו סדרה פורנוגרפית או סקסית לשמה. לכן, לעתים מטעמי אסתטיקה, טושטשו גם צילומי תקריב מסוימים. לא כולם קיבלו בקלות את הוויתורים שנעשו בחדר העריכה. אדמוני-אטון התאכזבה: "לי זה קצת חרה. אנחנו לא צריכים להיות הצנוור של המדינה. היה בכך משום פחות בהעזה של הסדרה. הורדנו צילומים של פנים, הצללנו, שינינו את הפתיח, שהיה במקור מעניין ונועז הרבה יותר, והפכנו אותו למשהו מכוסה, ולכ-אורה אסתטי יותר". מן הפתיח, כך מספרים, הושמט למשל צילום של ויברטור ענק.

וכך, מי שציפה לפורנו-רך בערוץ השני התאכזב למדי. הבעיה במקרים כאלה היא לא בעיה משפטית, כפי שניתן אולי לחשוב. רולי קלינגר, היועצת המשפטית של "קשת", אומרת שהאילוץ המשפטי היחיד לגבי "הפואטיקה של ההמונים" הוא שעת השידור: "תוכנית המיועדת למבוגרים בלבד תשודר אחרי השעה עשר בלילה, וזו תקנה של הרשות השנייה".

גם ללא הגבלות משפטיות נוספות נהגה המערכת ברגישות רבה לגבי צנעת הפרט. כל

חנייה

אפילו קצת מבלבל. "קשת" השקיעה הרבה בסדרה התיעודית הזו: עורכת ובמאי יקרים ומהטובים בשוק, חדרי העריכה הטובים ביותר, וגם התקציב היה לא קטן: כל פרק עלה בסביבות 30,000 דולר. לא תקציב ענק, אבל בהחלט מכובד. אגב, במקור היה התקציב גדול יותר, אבל צוות ההפקה, ובראשו המפיקה נורית קדרר, למודי הפקות ארוכות טווח עם לונדון, הצליחו לחסוך חלק ממנו. הבמאי, ערן ריקליס, והעורכת, חנייה

פעם אחת בחייו, למי שהוציא מהספרייה כמה וכמה ספרים כחולים, לעשרות אלפי ישראלים שביקרו במועדון סקס בארץ או בחו"ל, או אפילו למי שקרא כמה מהספרים הבולטים שיצאו בשנים האחרונות בעולם המערבי? "

ירון לונדון ענה לדותן במכתב אישי. מלבד זאת הוא מוכן לומר, ולא בפעם הראשונה, שהוא מודע לאילוצים של ערוץ מסחרי, ושאי-כן, הסדרה מכוונת למכנה משותף סביר, ולא רק לקוראי "העיר".

ו צ י פ י ת

איור: צחי פרבר

שיזהו אותה, ובהחלט מדובר בדילמה מוסרית. היו כמה מקרים כאלו, וההחלטה תמיד היתה ללכת לקראת האנשים האלה". חלק מן האנשים שנחשפו לעיני המצלמה של לונדון לא התחרטו, לפחות לפי שעה: סאמי ג'אבר, אחד המשתתפים בסדרה, שנחשף בה כדראג-קווין, דווקא מרוצה מאוד מאופן הטייפול של הסדרה בסקס. הוא, שעשה את השייפוי הנועז באורח חייו, מרוצה פחות מהקטעים הפרובוקטיביים, אלה שמתקרבים אך במקצת לציפיות של אייל דותן מן "העיר". שנער חשש תחילה מתגובות שליליות, בגלל "פוריטניות של סקטורים שונים בחברה הישראלית". אבל "הפואטיקה" התקבלה

"לו הייתי משוכנע שצילום כזה ישנה את פני החברה לטובה, לא הייתי שועה לבקשות כאלו. אבל כיוון שלא מדובר במקרים כאלו, לא היה לי קושי מצפוני לוותר", הוא מסביר. לונדון מספר גם על צילום מסיבת רווקות, שבה השתעשעו הכלה וחברותיה "באופן בוטה" בגופו של חשפן שהופיע בפניהן. הקטע לא שודר, כדי שלא להרוס את חיי הנישואים הטריים של הכלה. מנכ"ל "קשת", אורי שנער, שהחלטה בסופו של דבר היתה שלו, צידד בכך, למרות ההוצאה הכספית הכרוכה בשינויים: "לפעמים היה צורך להוציא עוד 5,000 או 10,000 דולר כדי לעשות דיבוב לבחורה לסביבת שלא רוצה

המרואיינים בתוכנית נתנו את הסכמתם לשייפוי, גם כאשר עסקו בראיונות בעניינים אינטימיים ביותר. אבל המערכת של "הפואטיקה של ההמונים" הלכה עוד צעד לקראתם, צעד, שיש מי שיאמר מפחית מההישג העיתונאי של התוכנית, ואולי גם פוגם במראה שלה: במלה אחת - רחמים. המערכת צנורה על דעת עצמה חלק מהצילומים, כדי למנוע חשיפה של מרואיינים. "מדובר בדיני נפשות", אומר לונדון. "גם אם המרואיינין חתם על כך שהוא מתיר פרסום של פניו, ואחר-כך הוא מתקשר לומר שהתתייחס, שירצתו אותו - לא אקח על עצמי את האחריות, גם אם קיים סיכוי שהוא משקר."

בשקט יחסי, אולי אפילו יותר מדי בשקט. הביקורות היו מעורבות. חלק מהביקורת נוגעת לקצב הסדרה – הראיונות האטיים והארוכים, לעתים באופן מוגזם. גם חלק מאנשי המערכת אומרים, אמנם בדיפלומטיה, ות, שאולי היה צורך בעריכה שונה, קצבית יותר, עם דגשים אחרים.

הפרקים אינם אחידים באיכותם. אולי קשה לצפות מסדרה ארוכה כזו לאחידות, אבל בכל זאת הפערים גדולים. רותה קופפר מ"הארץ" מסכימה שהסדרה אינה אחידה, אבל אומרת שהיו בה גם רגעים מרגשים וגם רגעים לא

עורכת הסדרה:

הורדנו צילומים של פנים, הצללנו, שינינו את הפתיה, שהיה במקור מעניין ונועז הרבה יותר, והפכנו אותו למשהו מכוסה, ולכאורה אסתטי יותר

מתחסדים. ככל שעברו יותר פרקים, אומרת קופפר, איפשר לעצמו לונדון פחות "צהוב" ויותר התמודדות אמיתית עם כל מיני נושאים. כדוגמה היא מביאה את הפרק "חמדת נשים", שבו נחשפו זוג לסביות שסיפרו על קשיי המגורים יחדיו.

ויש מי שמביא, לאחר השידור, את זעקת המקופחים. ד"ר יוסי זיידר, פסיכותרפיסט וסקסולוג, רואיין בסדרה, אך לדעתו התמיץ לונדון וזויות חשובה: "איך יכול להיות שבסדרה של עשרים פרקים על סקס לא מקדישים אפילו פרק אחד לטיפול מיני? זה נושא חשוב ממדרגה ראשונה. הרי מדובר בשירות לציבור, ואחד המסרים היה צריך להיות – יש אנשי מקצוע, אל תשמרו את הבעיות שלכם בבטן". לונדון, מצדו, אומר שהסדרה אינה דידיקטית, וזו אינה מטרתה. משעמם להושיב קבוצה של מומחים שיעסקו במין, והיו כבר הרבה סדרות כאלו: "הפואטיקה של ההמונים" היא סדרה אימפרסיוניסטית, בהחלטה מודעת. על אותו אימפרסיוניזם, לעתים עד כדי הוסר בהירות, אומר ריקליס, הבמאי, שההקשרים של הסדרה אינם תמיד ברורים, כדי לאפשר למוחו של הצופה לעבוד. "אם בפרק אחד מופיעה זונה ואחריה מופיע משורר, קשה לקשר ביניהם. יש מקומות שדנים בנושא ספציפי, אבל אנחנו נהנינו דווקא מהקישורים הפחות ברורים, וזה חלק מהאופי של הסדרה". כמו הפקות טלוויזיה אחרות, עברה הסדרה דרך ארוכה מאז שנולד הרעיון ועד שהושלמה עריכתה. הרעיון לסדרה שכל עיסוקה מין היה של מנכ"ל "קשת", אורי שנער. בחו"ל נעשו

בעבר סדרות כאלו, ושנער זוכר במיוחד שלוש מהן, שהיו מבחינתו נקודת מפנה: בריטית, צרפתית ואוסטרלית, כל אחת מהן ניגשה לנושא באופן שונה לחלוטין, אבל הרעיון שעמד מאחוריהן הוא שקסם לוי: "עיקר רון שדומה לזה של העיתון 'פנטהאון' בומנו – עם נערת אמצע, אבל גם עם כתבות רציניות. דרך הפריזמה של הסקס ניתן לעשות מסה סוציולוגית".

הרעיון הוצע ללונדון, ומכאן התגלגל הלאה. לונדון מקבל חופש פעולה רב ב"קשת", הוא עובד עם צוות קבוע משלו, והדבר משפיע על ה"תפירה" של הרעיונות. יש לו הזכות, וגם ניתנת לו היכולת, להיות מה שמכונה "עלה התאנה התרבותי על ערוות הערוץ השני": הוא אחד היחידים שלא צריך לחשוב כל הזמן על שיקולי רייטינג או רווח כלכלי.

הגישה של עלה התאנה הניבה לא רק הצלחה, אלא גם כשלונות, כמו התוכנית "מסך מך", שגרמה הפסדים גדולים. אבל במקרה של סדרה שעניינה סקס, אפשר לחשוף בלונדון דון שציפה שיצליח סוף-סוף לתדור לקהל שבעבר לא הכיר אותו. כל זאת מבלי לאבד את האיכות שאפיינה את עבודותיו בעבר. שנער טוען שאם לונדון לא היה מקבל את הרעיון, לא היה מציע אותו לאף אחד אחר.

מהרגע שהוצע הרעיון ללונדון ועד ארבעת חודשי העריכה המפרכים שעברו על אדמוני-אטון, עבר הרעיון לגלגלים רבים. ההתחלה היתה בישיבות צוות ארוכות, במטרה לגבש ולמקד את הרעיונות. שנער חשב בכלל על משהו אחר, יותר כרונולוגי, אולי אפילו דידיקטי, אבל לונדון לקח את זה למחוזות אחרים, באופן אינטואיטיבי.

חלק מהרעיונות התגבשו תוך כדי עבודה, חלקם אפילו על שולחן העריכה. למודעה בעיתון שהזמינה אנשים להשתתף בתוכנית חדשה שעוסקת במין ענו שמונים איש. שלושת התחקירים ראינו המישים מתוכם, "רובם פסיכים או סתם שקרנים". יחד גיבשו ערימות של נושאים. נורית קידר מספרת על הרבה התלבטויות – הרי הכל בעצם מתקשר למין, או במה כדאי לגעת? האם להתייחס לפילוסופיה, לזקנה, למוסיקה, לקולנוע, והרי את כל הנושאים צריך לקשר לא רק למין, אלא גם למין ישראלי?

לישיבות צוות ממושכות דינמיקה משלהן, לא כל שכן לישיבות שעוסקות בנושא טוען כמו מין. היו ויכוחים, לעתים עד דמעות, כמו למשל בנושא האלימות המינית. הרעיון שזכה לתמיכת הצד הגברי של המערכת היה לערוך עימות של אנס מול גאנסת. הנשים עמדו על דעתן שאסור לעסוק בנושא שאינו במובהק מיני אלא אלים. בסופו של דבר החליט לונדון שלא ליישם את הרעיון. לאחר שצומצם מספר הנושאים החלה עבודת התחקיר בשטח.

שלושת תחקירני הסדרה, גידי יהושע, עדי

שטרסמן ומוני מרדכי, היו ונשמו מין, לא תמיד על-פי טעמים האישי, במשך שמונה חודשים, ונעו על הגבול הדק שבין עיתונאות לאנתרופולוגיה. מרדכי: "כולנו חושבים שאנחנו מבינים גדולים במין, ולכל אחד ישנן האמיתות שלו. בתקופה הזו למדנו המון, לא רק על תופעות, גם על עצמנו".

גם יהושע וגם מרדכי מצביעים על תחושת מועקה, שהתפתחה אצלם עם חלוף החודשים. מקורה של התחושה הזו, על-פי לונדון, בהבנה הפתאומית של האומללות שבמיניות האדם. בסך-הכול לא עסקו התחקירים בחודות המין או בתשוקה גדולה, אלא במסכנות של המין על תופעותיו השונות: נערות ליווי, חשפניות, מכורים לסרטים כחולים, סאדו-מוזכיום.

ובכל זאת, לא רק מועקה אלא גם פתיחות רבה יותר התפתחה אצל התחקירנים. "בהתחלה הייתי נכנס לתוך חנות סקס בחשש גדול", מתוודה יהושע, "ואחרי תקופה הייתי יכול להיכנס גם לבית-זונות כמו לחנות מכולת. יותר קל לדבר על זה, הופכים ליותר חופשיים, לפעמים אפילו יותר מדי".

אדמוני-אטון: "כולנו נכנסנו למין קטע של גילוי לב, אתה מרגיש משוחרר יותר, אתה מרגיש שהתקשורת שלך עם העולם משתפרת, ולא כל-כך מהר אתה רוצה לחזור לעולם האמיתי".

האם גם הצופים הגיבו בדרך דומה? בערוץ המסחרי שם המשחק הוא שיעורי צפייה. אבי ניר, סמנכ"ל השייוק של "קשת", מצביע על רייטינג יציב למדי, שנע בסביבות ה-15%.

תחקיין: בהתחלה הייתי

נכנס לתוך חנות סקס עם

חשש גדול, ואחרי תקופה

הייתי יכול להיכנס גם לבית-

זונות כמו לחנות מכולת.

יותר קל לדבר על זה,

הופכים ליותר חופשיים,

לפעמים אפילו יותר מדי

שובר את שיאי הרייטינג, אבל בהחלט לא רע לשעות עשר וחצי ואחת-עשרה בלילה. ניר מסכים שמדובר בליקחת סיכון מצד "קשת", אבל ההימור לדעתו הצליח. בניגוד לחשש, לא היתה בעיה מצד המפרסמים. שנער מאמין שאם לא היה מדובר בלונדון, היתה אולי נוצרת בעיה. מישהו מאנשי המערכת של "הפואטיקה" אמר: "זה נתמד מאוד להיות עלה תאנה תרבותי וכל זה, אבל סוף-סוף תוכנית של ירון שמצליחה למכור גם פרסומות." ■ רון דגן היא בוגרת לימודי תקשורת

מי זה טיטו

טדי פרויס

הגעתי לזגרוב בשבת, ה-8 בספטמבר 1963, כדי להיות למחרת בשעה עשר בטקס פתיחת "היריד הגדול" (זה השם הרשמי) שינוהל בידי הנשיא טיטו. אנשי השגרירות אמרו שינסו להפגיש אותי עם הנשיא, וכך גם הבטיח המתרגם שלו, סופר יוגוסלבי (וויהודי) שאותו היכרתי זה מכבר.

וכך אכן היה. התפלאתי על הקלות שבה ניתן לי לגשת אל טיטו ולא התפלאתי מקומתו הנמוכה (הוא נהג להצטלם מלמטה למעלה, כך שהתמונה יצרה את הרושם שלפניך איש גבה-קומה), כי אמרו לי מראש שהוא קטנצ'יק. כשהוא הגיע לביתן הישראלי שבי"ר, הציגו אותי בפניו ויכולתי להפנות אליו שלוש שאלות. מניין התמונות שהפפראצי (הרשמיים) צילמו אותנו עמד ביחס הפוך כפול אלף למספר השאלות שיכולתי להציג לטיטו. לצערי, הצלמים נהרו כולם אחריו והפסידו את הסקופ, כשאת הנשיא, יובאנ"קה ברוז, שילבה את זרועה בזרועי וביקשה שאסביר לה את המוצגים שבביתן של הארץ המתקדמת ביותר במזרח התיכון.

שלחתי מברק למערכת "דבר" בתל-אביב, ומאחר שככל הידוע לי הייתי העיתונאי הישראלי היחיד ששוחח מאז ומעולם עם הנשיא טיטו (יחסי ישראל-יוגוסלביה היו כבר אז בנסיגה), לא היה לי ספק כי הידיעה תפורסם בהבלטה רבה.

בדרכי חזרה ארצה פגשתי ברומא את כתבת "דבר" לוויה רוקה, ושאלתי אותה אם ראתה את הידיעה בעיתון. להפתעתי הבלתי נעימה היא לא ראתה, אך הוסיפה שייתכן שדילגה על גיליון זה או אחר ולכן הידיעה נעלמה מעיני. כשחזרתי לתל-אביב שלפתי את גיליון ה-10 בספטמבר של "דבר", ואחר

חיפוש בשבע עיניים מצאתי בעמוד 11 ידיעה קצרה על "טיטו בביתן ישראל", עם איזכור בסוף הידיעה ש"בתשובה לשאלת סופר 'דבר' אמר הנשיא" וכו'.

נשמתי פרוחה, ובישיבת המערכת הבאה הקמתי שערורייה. עורך הלילה אמר לי שבדברי טיטו ("ניתן לטפח את היחסים", "צריך להרחיב את היקף המסחר") לא היה שום חידוש, ובעצם הידיעה לא היתה ראויה לדפוס. כששאלתי אם כל דברי מזכיר מועצת פועלי תל-אביב או כל נאומי שר המסחר והתעשייה הם חדשות, אמר לי עורך הלילה שבניגוד אליהם, טיטו לא יתקשר למערכת לשאול למה דבריו לא זכו לפרסום הולם.

העורך הראשי, חיים שורר, לקח אותי הצדה, קרץ לי בעינו וגילה לי בסוד שכשהיה עיתונאי מתחיל כמוני, גם הוא פיברק פג"ש שות שלו עם ראש הממשלה או אלוף העולם בשחמט. רק כשהוצאתי כמה מהתצלומים עם טיטו התחלפה ארשת פניו. שורר אמר שבניגוד למקובל או ב"דבר", במאמר הבא שאכ"תוב על יוגוסלביה, תפורסם אחת התמונות שלי עם הנשיא. בינתיים, כדאי שאפקיד את התמונות בארכיון.

ביוגוסלביה שבתי לבקר פעמים רבות ואף הרביתי לכתוב על כך. מקץ שנה, אחר שחזרתי מביקור נוסף מבלגרד, ירדתי לארכיון לחפש את התמונות ההן. עברתי את כל הצי"לומים שתויקו תחת האות ט', אך לא מצאתי שום עקבות של צילומי עם טיטו. "נסה תחת ברוז" (שמו האמיתי של טיטו), אמר לי הארכיבר, אבל גם שם לא היה זכר. חיפשנו ב"יוז'ה" (שמו הפרטי) ושוב, לא דוב ולא יער. אולם אחרי שהארכיבר אמר שהוא בטוח כי ראה תמונה של פרויס עם טיטו גדלק לי אור: "חפש בפרויס", אמרתי לו, והפעם עמלנו לא היה לשווא: מצאנו שלוש-ארבע תמונות כשהן מתויקות במעטפה שעליה היה כתוב "פרויס (עם חבר)". ■

טדי פרויס היה חבר מערכת "דבר"

אז שמעתי את

אביאל לינדר

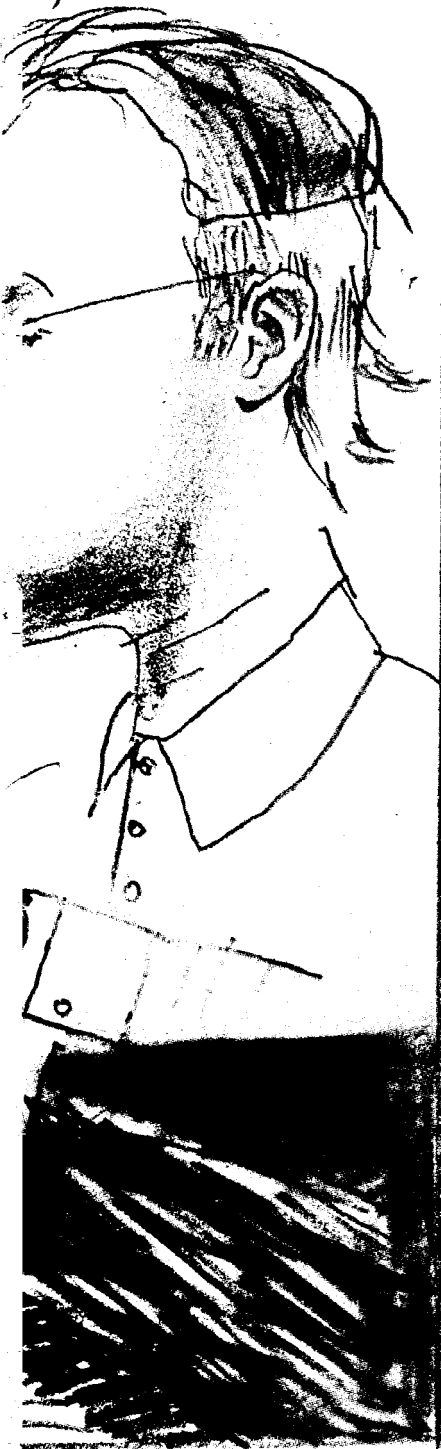
למבקר המוסיקלי חנוך רון יש מזג כתיבה ייחודי. סגנונו הבוטח מעורר לא פעם טענות שביקורתו מושפעת משיקולים שאינם ענייניים. מבחר הדגמות

חנוך רון, המבקר המוסיקלי של "ידיעות אחרונות", מוכר לציבור קוראי עיתונו כמבקר שכתובתו בוטה ("היא שרה כאילו היא תפוחי-אדמה בפה"), הרוויה בדימויים מתחום הספורט ("לו היתה נערכת אולימפיאדה של הניצוה הגרוע ביותר בעולם, הוא לבטח היה זוכה במדליית הזהב"), הבישול ("פוצ'יני זו התשוקה של הפסטה האיטלקית במוסיקה; ואילו ספרבר מייצג את ההמבורגר האמריקאי במוסיקה") והמין ("כמו במין חפוז זה היה בטהובן מהיר, תוקפני"). רון אינו חושך שבטו ממבוקריו ("צרחן בלתי נלאה", "כשחילקו את כשרון המקוריות, איש מהם כנראה לא עמד שם", ולעתים קרובות אף לאבחן אצלם בעיות אישיות ("שרון קס נמצאת במשבר של צליל, במשבר של התמודדות רוחנית"; "לשטרן אין חברים אמיתיים"). כתיבה בוטה, במיוחד מעטו של מבקר, איננה חיזיון נדיר, ואיננה בלתי לגיטימית. במקרה של רון מושכת כתיבתו את תשומת הלב בשל טענות קשות מצד אחדים ממבוקריו. במיוחד יוצא הקצף על מה שנראה כהתחשבנות אישיות שמנהל רון בכתיבתו עם כמה ממושאי ביקורתו. נוסף לכך הוא ממלא בעיתונו שני תפקידים סותרים: כותב הסקירות המוקדמות ("פריוויו") והמבקר המוסיקלי ("ריוויו"). הוא גם נוסע לא פעם לחו"ל במימון אמרגנים ומוסדות אמנותיים ומפרסם סקירות מחמיאות על ביקוריו.

באפריל 1992 כתב חנוך רון במוסף "שבעה לילות" של "ידיעות אחרונות" כתבה שכותרתה: "יקרה, חושנית, מקסימה". זו היתה רשימה מקדימה מלאה שבחים על בית-האופרה של קירוב, שעמד להגיע לישראל להעלה את האופרה "הנסיך איגור" באמפיתיאטרון קיסריה. רון לא סיפר לקוראיו שכתב את הסקירה המחמיאה ימים מספר לאחר שחזר מסיציליה, שאלה נסע כדי לצפות ב"קירוב" במימון האמרגן פנחס פוסטל ממשרד האמרגנות ארטיס, שייבא את ההצגה לארץ.

וכך כתב רון, בין השאר, בסקירתו המקדימה: "האופרה 'הנסיך איגור' בביצוע בית-האופרה של קירוב מלנינגרד דומה יותר לאשת הנעורים בירח הדבש: יקרה בתלבושות החגיגיות שלה, קלה להבנה בתן וברעננות, מקסימה בחושניות שלה - אתגר בצבעוניות

"היגה כאן ר
הצוחח אמר ר

אוריס: מיכל בונן

המוסיקלית שלה לכל אוהבי האופרה... בניו-יורק כבר משתוללים לכבוד בואה של 'קירוב' לעיר... אבל ישראל מקדימה הפעם את אמריקה... והפעם במקום יפה יותר אפילו מהאולם הענק של 'המטרופוליטן' - באמפי-תיאטרון העתיק של קיסריה.

כדאי אולי להעיר שברשימתו "תשבץ מוסיקלי", שהתפרסמה ב"דבר" ב-25.8.72, יצא רון נגד העלאת אופרות גדולות באמפיתיאטרון בקיסריה: "מקום נהדר זה הוא פרובלמטי

כוכב לילה איתי וי

סצנה
פנימי
אלון צורניו

"חאהלו שלז נמתח
כחו מסטיקי"

הנהגת
התנועה
קודם כל
לעצמאות
... וכו'

"והדם לא יאמר את הקולות של הים"

הוא יצא מגדרו: "קולות נשיים שכאלה עם עוצמה, אבל עם רכות נפלאה וחום, מומן לא נשמעו אצלנו. הסולנים הרוסים היו גדולים מהחיים... זה היה איגור מבריק ומרהיב, גדול מהחיים" ("ידיעות אחרונות", 2.6.92). יש לציין שבנסיעה לסיציליה, שמומנה על-ידי פוסטל, השתתפו גם המבקרים אורה בינור-שמיט מ"מעריב" ("היחצ"ן פנה לעיתון והעיתון בחר בי לנסוע") ומיכאל הגדלולץ מ"הארץ" ("אני לא רוצה להיתמם. היה די

"הנסיך איגור" מאת בורודין נמנית ללא ספק על משפחת ה'גראנד אופרה' (אישור מוסיקולוגי לכך נותן לנו הפרופ' יהואש הירשברג מן האוניברסיטה העברית), אך בסקירת-ההלל על בית-האופרה של קירוב חסך רון מקוראיו ביקורת כלשהי על תנאי האקוסטיקה באמפיתיאטרון קיסריה, שלא השתנו במאומה מאז 1972. כחודש לאחר מכן נערכה ההופעה בקיסריה, ורון כתב גם את רשימת הביקורת ("הריוויז").

מבחינת התנאים האקוסטיים, המצמצמים את אפשרויות ההפקה בו. ההופעה המרכזית השנה היתה 'שמשון ודלילה' מאת סן-סאנס, דוגמה ל'גראנד אופרה', בה בולטים התפאורה, תמונות ההמון, האורות והאפקטים... האם הפקה יקרה זו עדיפה מבחינה מוסיקלית מן היצירות 'חליל הקסם' מאת מוצארט, 'פידליו' מאת בטהובן, 'הטרואינים' מאת ברליוז או 'משה ואהרן' מאת שנברג, המתאימות במיוחד לתנאי קיסריה?."

הריויון	הפריויון	הקונצרט
<p>"אבל הדובדבן שבקצפת היו פרלמן וצוקרמן, שגנבו לכולם את ההצגה בפסקליה של הנדל".</p>	<p>"אבל מי שיגנבו את ההצגה יהיו פרלמן בכינור וצוקרמן בוויולה, שיגננו את הפסקליה המפורסמת של הנדל".</p>	<p>קונצרט מחווה לפיל-הרמונית (26.12.96)</p>
<p>"כבר מזמן לא היתה הפילהרמונית כל-כך במיטבה כמו תחת שרביטו של מאזור. איך זה לפתע חזר לה הכבוד האבוד של הצליל המגובש. למה אצל מאזור יש לכינורות צליל חם? ולמה אצלו הקרנות והטרומבונים לא צועקים? נו, באמת, למה?".</p>	<p>"המנצח קורט מאזור חוזר לפילהרמונית הישראלית, וזו אכן סיבה למסיבה... כיום הוא נחשב לאחד מן המנצחים המעולים בדורנו. בשנים האחרונות הצליח לנקות את הפילהרמונית של ניו-יורק מהצליל הגס והתוקפני שלה. הוא הביא לניו-יורק את אירופה. הביא את הצליל החם של התזמורת, את יראת הכבוד למוסיקה, את ההליכה לעומק. אני מהמר שבשבוע הבא הוא ינסה לעשות זאת גם כאן ויגרש מהפילהרמונית את החספוס, הצעקנות והגסות".</p>	<p>הפילהרמונית הישראלית בניצוח קורט מאזור (10.4.96)</p>
<p>"אמש שמעתי את הירשת הטבעית של פרלמן וצוקרמן: שרה צ'אנג... תופעת טבע... כנרת על גג העולם".</p>	<p>"והאטרקציה: הכנרת שרה צ'אנג. אמנם בת 13, אבל פלא עולמי אמיתי".</p>	<p>קונצרט עם הכנרת שרה צ'אנג (2.3.95)</p>
<p>"מאות האנשים שהגיעו לפסטיבל ישבו ונדהמו מעוצמת האש שיצאה מתזמורת קירוב. ומעליהם – ואלרי גרגייב, מנצח עם אש. גרגייב כמו מפסל את סטרואינסקי מתוך הסלע... זה היה ביצוע מהמם, ואני אינני מגזים ולו בשם תואר אחד... זה היה הביצוע המרתק ביותר של 'ציפור האש' ששמעתי מאז שנים... באילת צריך להסתכל גם על הקנקן: אולם הקונצרטים של הפסטיבל. זהו אוהל לבן ענק המכיל כ-1,800 מקומות. אולם מקורי. נעים. עם אווירה מיוחדת. הקהל שנכנס אתמול לאוהל ישב נדהם. גרגייב עשה חזרה על ראול ('דפניס וכלואה') עם תזמורת קירוב".</p>	<p>"ואלרי גרגייב, הכוכב העולה היום בשמי הניצוח, מגדור לי המנצחים של הדור הצעיר... לפני חודשים אחדים שמעתי את גרגייב מנצח בפסטיבל שלזוויג-הולשטיין הנודע על 'פולחן האביב' של סטרואינסקי, וזה היה אחד הביצועים המרתקים ביותר ששמעתי ליצירה זו... כדאי לזכור שגם באילת כדאי דווקא כן להסתכל על הקנקן, לא רק על מה שבתוכו: הקונצרטים של הים-האדום לא ייערכו באולם קונצרטים שגרתי אלא באוהל הלבן הגדול שהפך כבר לסמל המסחרי של הפסטיבל הזה. זהו מעין אוהל אינדיאני ענק שהפך לאולם קונצרטים נהדר. זו ההודמנות של כולנו לצאת מן השגרה, ועוד עם גרגייב והויקוין שלו. על דבר כזה לא מוותרים".</p>	<p>תזמורת קירוב בניצוח ואלרי גרגייב בפסטיבל הים-האדום באילת (25.12.93)</p>
<p>"קשה לי להשתחרר מהלם היופי של נגינת הפסנתרן ראדו לופו בקונצ'רטו מס' 1 של ברהמס... לופו הגיש את הביצוע היפה, המרגש והעמוק ביותר ששמעתי אי-פעם... היתה כאן רוחניות גדולה, הצומחת מתוך פנימי שאין דומה לו. היתה כאן דרמה שנסקה לפיוט. כולנו היינו עדים לאמירה אישית, אם לא למעלה מזה".</p>	<p>"זה לא רק אחד הפסנתרנים הגדולים ביותר של ימינו, אלא אחד מן המופנמים ביותר ביניהם... אם אני מהמר נכון, לופו הולך להציג לא טכניקה לשמה, לא וירטואוזיות מהממת אלא רק את היפה שבמוסיקה של ברהמס ולבטח זה יהיה מתוך זווית אישית שלו".</p>	<p>הפסנתרן ראדו לופו עם התזמורת הסימפונית של ירושלים (23.5.92)</p>
<p>"הפסנתרן ראדו לופו הציל את הקונצרט, כשהגיש מוצרט (הקונצ'רטו בדו מז'ור 503) נקי מכל קליפה של מנייריזם. לופו פשוט שר או מדבר באמירה אישית".</p>	<p>"הפסנתרן ראדו לופו הוא הפסנתרן המחונן, הרגיש והמרתק, שהופך לאחרונה, כנראה, למצילנו הלאומי במוסיקה – למי שמוציא את התזמורת מהבוץ... הוא ינגן את הקונצ'רטו הנפלא בדו מאז'ור, ק. 503, מאת מוצרט. ואת זה אסור להחמיץ... שרו לו שירי הלל בזכות עומקה של נגינתו וה'שירתיות' שהפגין".</p>	<p>הפסנתרן ראדו לופו עם הפילהרמונית (24.4.92)</p>
<p>"המאמן נועם שריף בחר נכון את אחד-עשר השחקנים-מלחינים. הפסטיבל הישראלי העז ברוב 'חוצפתו' שלא לשחק לפי כללי הפרוטקציה הישראלית. בשער ניצב מרדכי סתר הוותיק: יציב. איתן... ולידו המגינים: אבל ארליך וליאון שידלובסקי, אותנטיים בדרכם. בחוד ההתקף פה: צעירים! עודד זבדי עם הפיוט של הפשטות... יאן ראד-זינסקי – נפלא בדמיון, במקצועיות ובאמירה האישית".</p>	<p>"ומי הבוכים? כל אלה שלא בפנים. בפעם הראשונה היה לפסטיבל ישראל אומץ הלב האינטלקטואלי לתת לנועם שריף את האחריות לבחור לפי שיקול דעת אמנותי ולא לפי פרוטקציות של מקורבי צלחת... השנה יש חידוש מהפכני: את היצירות יבצעו מלחיני דור הנפילים לצד המלחינים הצעירים. הסבים של המוסיקה הישראלית ייפגשו עם הנכדים. לא יהיו השנה המלחינים המזוייפים, העסקונה של הדור השני".</p>	<p>מרתון מוסיקה ישראלית בפסטיבל ישראל (24.5.88)</p>

ברור שהמיומן פה הוא של האמרגן), וגם הם פרסמו בעקבותיה רשימות פריוויו על בית-האופרה, אם כי אינפורמטיביות באופיין, שעיקרן ראיון עם מנהל בית-האופרה, ואילרי גרגייב. ועוד יש להעיר שנסיעות לחו"ל של מבקרים עיתונאיים על חשבון גופים הקשורים למושא ביקורתם הן עניין נפוץ בעיתונות הישראלית. אצל רון נסיעות כאלו הן עניין שבשגרה: נוסף על הנסיעה לסיציליה מעיד מקור בפסטיבל ישראל שהוא נסע לברלין ולסלובקיה בתחילת שנות התשעים כדי לכתוב רשימות פריוויו לקראת בואם של בתי-האופרה ממקומות אלו לפסטיבל ישראל, והמיומן לנסיעות בא בחלקו מהפסטיבל

רון הוא גם כותב הסקירות המוקדמות וגם כותב הביקורות על אותם מופעים

ובחלקו מגופים שונים שמימנו את הבאת בתי-האופרה לישראל. ברשימה המקדימה על בית-האופרה של סלובקיה כתב רון: "לא רק החומות הפוליטיות נפלו במזרח אירופה, גם השמרנות האירופית המיושנת נפלה בבת-אחת. כל הסכרים של הדמיון האמנותי הפרוץ נפרצו, וה'פאוסט' המשוחרר הזה הוא סמל לשבר הגדול. בעוד שבועיים תגיע לירושלים האופרה הסלובקית הזו מברטיסלבה והיא תפתח את חגיגת פסטיבל ישראל '91 עם ה'פאוסט' המטורף והיפה הזה". על בית-האופרה של ברלין כתב רון, בין השאר: "האופרה של גלוק, בהפקה הברלינאית המיוחדת, היא פנינה מוסיקלית ואליה מצטרפת הגאונות המיוחדת של הבימאי הארי קופפר... מומלץ מאוד". השבחים לקופפר חזרו כעבור חודשים, ברשימת הביקורת שכתב רון על הופעתו הראשונה של בית-האופרה. הוא נסע גם ליוגוסלביה (פריוויו אוהד על הפסנתרן איוו פוגורליץ) וליפן (פריוויו אוהד על להקת סנקאי-ג'וקו). באפ-ריל השנה טס רון לשווייץ לשם כתיבת פרייז וויו על המתופפת אוולין גלני, שעמדה להגיע להופעות בישראל.

שאלנו את "ידיעות אחרונות" אם נסיעה זו מומנה על-ידי עיתונן, ובכלל, מה עמדת העיתון לגבי נסיעות של מבקרים ממזמנות בידי גורמים בעלי עניין. תגובת העיתון: "ככלל, אנו ממעטים להיענות להזמנת גורמי מים שונים לנסיעות לחו"ל. כל נסיעה נבחנת לפי מידת ההצדקה לקיומה. נסיעתו של חנוך רון אושרה על-ידי המערכת". מתוך הפריוויו על גלני: "קונצרט שלה הוא חגיגה של עדינות ואמירה אישית... בואו לשמוע אותה מוציאה קסם מהכלים".

הנה דוגמה לאופן שבו כותב רון פריוויו

וריוויו על אותו קונצרט: במאי 1991 נסע רון לברלין כדי לראיין את המלחין האסטוני ארוו פארט, שעמד להגיע כעבור כמה ימים לארץ כאורח פסטיבל ישראל לשני קונצרטים עם אנסמבל היליארד. "אם חוש הריח שלי אינו בוגד בי", כתב בסקירה מלאה שבחים על המלחין, "אני מעז להמר כי במקביל לרביעיית ית אלבן ברג, פארט והיליארד יהיו הפסגה מהבחינה המוסיקלית הצרופה". אנו שמחים לבשר כי ההימור התגלה כמוצלח. מתוך הריי-וויו: "המלחין האסטוני ארוו פארט החזיר את הקסם למוסיקה. אלה לא היו רק שני קונצרטים, אלא אירוע בה"א הידיעה עד כה בתחום הפסטיבל. והעם רואים את הקולות של הקסם". משפט הסיום מן הריוויו כמו מוחק כל היכרות מוקדמת של רון עם המלחין: "ולו בעבור הגילוי הזה של ארוו פארט", כתב שם, "היה שווה עד כה כל הפסטיבל".

בשיחה עמו מכחיש רון כי הוא כותב הן את הפריוויו והן את הריוויו על אותו קונצרט ("אצלי לא. זה בדיוק מה שלא"), אך למרות ההכחשה, מספר הפעמים שבהן נהג כך הוא ניכר. יתרה מכך, ישנה אצלו גם חפיפה מילולית רבה בין הפריוויו לריוויו הנכתבים על אותו קונצרט, וכדי להמחיש את הדברים ביתר בהירות בחרנו להביאם בצורת טבלה, המופיעה בעמוד הקודם.

מי הם, למעשה, "המלחינים המזויפים, העסקונה של הדור השני" המוזכרים בדוגמה האחרונה בטבלה? עיון בכתיבתו של רון מעלה שתי תשובות ודאיות: "מנדרניים מקומיים כאורגד, אבני ושות', שנצמדו לוועדות, עזרו לחמם אש קטנה של גטו יצירתית פרוכינציאלי"; "אותם צבי אבני, בן-ציון אורגד את קומפני, בהיותם צעירים נדחקו לקרן זוית על-ידי המבוגרים של אז - אלה מונעים היום מן הצעירים להתיצב בשער". את המשפט האחרון כתב רון על גבי שאלון שנשלח אליו בנובמבר 1979 ובו התבקש להמליץ על כמה יצירות ישראליות כמועמדות להיכלל בכנס ימי המוסיקה הבינלאומיים של שנת 1980, שאורגנו בין השאר על-ידי אבני ואורגד. רון, כבר אז מבקר המוסיקלי של "ידיעות אחרונות", ציין את בחירתו, תיו, והוסיף: "לא ייתכן שלא יהיה ייצוג הולם לדור החדש: קולטון, ברולסקי ויאן ראדזינסקי, שעליהם אין כלל ויכות. אם לא יהיה להם ייצוג כזה כדאי לגנוז את רעיון ימי המוסיקה, שכן תתחולל שערורייה ציבורית כשלאמצעי התקשורת יהיה חלק גדול בה".

חמש שנים אחר-כך, באוקטובר 1985, טען אבני במהלך סימפוזיון ששודר ברדיו, בנושא "מעמדה של המוסיקה האמנותית בכלי התקשורת", שאינו מוכן להשלים עם תופעה של התחשבות מצדו של מבקר, וכשמישהו מהקהל זרק לעברו: "האם אתה מתכוון לחנוך רון? ענה: "את זה אתה אמרת". לשיא התקפתו על רון הגיע אבני במרץ 1987,

כשפרסם בכתב-העת "פרוזה" את "עשרת הדיברות למבקר הצעיר על-פי משנתו של יוחנן זמרי", כשברור לכולם כי מדובר בפרוזה דיה על סגנון כתיבתו הצעקני של חנוך רון. בין אבני לרון התנהלו אפוא חילופי דברים חריפים, כאשר המבוקר מרשה לעצמו להגיב בתקיפות על דברי המבקר. גם זה חזיון לא בלתי מוכר בעולם האמנות הישראלית. רון ניצל את הבמה העומדת לרשותו כדי לנהל את החשבון עם אבני עד תומו. בעוד שבנובמבר 1984 כתב על אבני שהוא "מלחין רציני", הגדיר אותו במאי 1990 "מלחין הדקורציה והטפטים", "המלחין הבינוני מכולם". במרץ 1996, במסגרת ביקורת על הבינילה למוסיקה בת זמננו, אף כתב ש"אבני שייך לדור המלחחנים המפא"ניקים של פעם. מלחחנים שהיו עסקנים של הממסד וכתבו מוסיקה גרועה, אלא שהשלטון החזיק אותם תחת כנפיו. אבני גם 'מסביר' את יצירותיו ברמה של כיתה ג': 'זו תרומתה של אשתי', הוא נועץ את הסבר המחץ שלו. כמה דביק".

ההערכות המחמירות האלו אינן עולות בקנה אחד עם אבחנות קודמות שעשה רון על יצירתו של אבני: "מעשה תשבץ מעולה" (רון על יצירתו של אבני "סינכרומוטראסט", "דבר", 1972); "יצירה כתובה היטב לכל כלי בנפרד, ועם זאת מצטרפים הפרטים לכוליות בעלת הבעה אחידה" (רון על חמישייה לכלי נשיפה מאת אבני, "דבר", 1972); "יש בהם הרבה חן ושיקפות" (רון על לחנים של אבני ל"שיר השירים", "דבר", 1972); ו"יצירה קלאסית בספרות המוסיקה האלקטרונית הישראלית" (רון על "ווקאליה" מאת אבני, 1973). בדומה למקרה של אבני, גם לכשרונו של אורגד היתה לרון הערכה רבה בסוף שנות

נסיעותיו לרבים מהקונצרטים

שעליהם הוא מדווח

ממומנות על-ידי בעלי הדבר

השישים ובתחילת שנות השבעים. אורגד היה אף זה ששייך בין רון לבין אהרון מגד, עורך "משא", מוסף הספרות והאמנות של "למרחב" ולאחריו של "דבר". ב"משא" דן רון בכובד ראש עמקני ובנימה מחמיאה ביותר ביצירותיו של בן-ציון אורגד, "שהביא בסגנונו רגישות כה גדולה לקול האדם תוך כדי העמקה לרב-דים של מורשת יהודית" ("משא", דצמבר 1971). בעקבות הבכורה של "הבלאדה לתזמורת" מאת אורגד אף שילב רון את ביקורתו החיובית בשיחה ארוכה עם המלחין, וכתב כי "הקהל ישב מרותק במעין סטריאופוניה חיה העוספת אותו מכל הצדדים..." ("משא", ינואר 1972). רון גם שיבח באותה תקופה את הקנטטה "מוזורים" מאת אורגד לטקסטים

מתהילים, והמליץ עליה כראויה להישלח לכנס מוסיקלי באירופה.

מאז שנת 1975 הסתמנה בבירור תפנית ביחסו של רון ליצירתו של אורגד. באותה שנה פרסם משרד החינוך מכרז למשרת ראש המחלקה לחינוך מוסיקלי, ובין השאר הגישו את מועמדותם חנוך רון ובן-ציון אורגד. אורגד זכה במינוי. אם מטיבה זו ואם מסיבה בלתי ידועה אחרת, החלה לחלחל אל רשימוֹתיו של רון על אורגד נימה ארסית, שהסלימה והלכה כשרון סותר במפורש דברים שכתב על אורגד לפני מינויו במשרד החינוך. כך, למשל, כתב בדצמבר 1982 אגב סקירת היצירה "תהילים" של המלחין האמריקאי סטיב רייך: "תמיד חשבנו שהתנ"ך בכלל ותהילים בפרט הם רכוש בלעדי של המלחינים הישראליים נוסח בן-ציון אורגד, שניסו לטעון בעלות על השפה, מקצביה והאינטונציה שלה, ובעצם הוא וכמה מחבריו הגישו לנו קצפת פשטנית של מוסיקת רקע לסיפורי התנ"ך לגננות ולילדים. בא סטיב רייך והפשיט את האורגדים למיניהם והציג אותם עירומים עם קופסאות הבונבוניריה התנ"כיות שלהם".

יש דוגמאות נוספות לכתובה בוטה של רון המדיפה ריח עז של התחשבות אישית. כזה הוא המקרה הנוגע למלחין והמנצח נועם שריף. ההיכרות בין השניים החלה עוד בילדותם בתל-אביב והתפתחה לחברות עמוקה שביסודה הערכה מוסיקלית רבה וממושכת של הראשון לשני. השבחים שהרעיף רון על שריף הגיעו לשיאם כשהאחרון נטל על עצמו את תפקיד המנהל האמנותי של תזמורת ראשון-לציון ב-1989: "נועם שריף עשה זאת והפעם בגדול: אמש מתה 'אורקסטרה' של ראשון ועל קברה צמחה תזמורת סימפוניית של ממש" (נובמבר 1989); "תזמורת ראשון

עשתה זאת שוב בגדול - תוכנית מצוינת. חדשנות. שמחת חיים בנגינה. שריף הפך את התזמורת לכלי נגינה מכוון היטב. מי צריך יותר?" (דצמבר 1990); "שריף המנצח הגיש בצורה מעודנת את אחת מיצירותיו הטובות של שריף המלחין. אמש התגלתה תזמורת ראשון כתזמורת מגובשת היטב" (מרץ 1993).

חודש לאחר מכן הוגש מטעם פרקליטות המדינה כתב-אישום פלילי נגד מנכ"ל תזמורת ראשון-לציון, מנחם שי, ונגד ראש העיר ראשון-לציון, מאיר ניצן. שי הואשם בקבלת כספים במרמה מעיריית ראשון-לציון, וניצן בהפרת אמונים בכל הנוגע לקשריו עם שי, בין השאר משום שהעניק לשי את משרת מנכ"ל התזמורת שלא כדין. הענקת התפקיד לשי נחשדה על-ידי המשטרה כפרי של סחיטה מראש העיר, בין השאר משום שפרוטוקול ועדת המכרזים בעיריית ראשון-לציון הראה כי הוועדה הועידה את תפקיד מנכ"ל התזמו-

רת לאדם אחר. הנאשמים שי וניצן ידעו שבין עדי התביעה יופיע גם המנהל האמנותי של תזמורת ראשון-לציון, נועם שריף. שריף הרבה להצביע על ליקויים בעבודתו של שי, ובין השניים פרצו חילוקי דעות.

על טוריו של חנוך רון ירדה בחודשים שלאחר הגשת כתב-האישום דממה מפתיעה בכל הנוגע לתזמורת ראשון-לציון, שהמשיכה להופיע בקונצרטים כרגיל. בספטמבר 1993, כחודש לפני הדין הראשון בבית-המשפט בעניינם של שי וניצן, פרסם רון ביקורת שלילית למדי, ראשונה בחריפותה בכל הנוגע לשריף ולתזמורתו, על ביצועם את הסימפוניה הראשונה של מאהלר ("שריף פשוט 'פספס', בלשון מקראית. מאהלר שלו נמתח כמסטיק"). שלושה שבועות לאחר מכן, כשבבית-המשפט המחוזי בתל-אביב החלו לדון בתיק פלילי 61/93 (מדינת ישראל נגד מנחם שי ומאיר ניצן), הסתמנה לראשונה אצל רון תפנית חדה וברורה: "משהו לא טוב קורה היום בראשון. התזמורת איננה מצלצלת כתמול שלשום... גם

המנצח נועם שריף איננו במיטבו... אצל שריף הכול כבד, מסורבל, סטטי, ללא שום זווית מקורית. שריף חייב לעשות סדר בביתו. האזרת על הקיר. הוא צריך לקרוא". כעבור יומיים נשאל שריף, בראיון בתחנת טלוויזיה מקומית בראשון-לציון, לפרש ביקורתו השלילית של רון. שריף ענה, מבלי לפרט, כי רון כותב את שהוא כותב "מתוך אינטרסים". היחסים הידרדרו. מיד לאחר שידור דבריו הגיע לשריף מכתב נועם, החתום על-ידי ראש העיר מאיר ניצן ומודפס על ניירות רשמיים של עיריית ראשון-לציון, שבו נאמר בין השאר: "אינך פטור, ותובתך להתייחס במלוא הרצינות, תוך הפקת מיטב הלקחים, לביקורת מקצועית המופנית כלפיך וכלפי התזמורת והמושמעת על-ידי אחד המבקרים המוסיקליים הבכירים והוא מר חנוך רון. מוטב שבמקום להיעלב ולהיפגע מדברי ביקורת נכונים ומדבריי אלה, תשקיע מאמצים מרובים בתי-

קון ושינוי הרפרטואר ובשיפור רמת הנגינה... דרך ההמשך שלך עצמנו מותנית בדבר אחד: בהישגים! וצר לי שאלה דלים מאוד היום". ייתכן שאכן חלה הרעה פתאומית ביכולתו המוסיקלית של נועם שריף, ובכלל זכותו של מבקר לשנות את דעתו ואת טעמו. המקרה הנדון מוזכר כאן משום ששריף לא היסס לטעון בפומבי כי ביקורתו של רון עליו מושפעת מאינטרסים, היינו משיקולים לא ענייניים שאותם לא פירט.

בין אם היה יסוד להתבטאות החריפה של שריף על רון ובין אם לאו, הקרע ביניהם הפך לגלוי ולכאורה הוא השפיע על כתיבתו של רון: הנימה השלטת בכתיבתו על שריף הפכה שלילית יותר ויותר, וכללה אבחנות קשות שעמדו בסתירה גמורה לביקורות שכתב עליו חודשים אחדים לפני כן.

למשל, בביקורת מדצמבר '93 האשים רון את שריף ב"חוסר הבנה מוחלט של סגנון מוצרטאיני". ואילו במרץ אותה שנה כתב עליו: "ההפתעה של הקונצרט היתה דווקא במוצרט (הסימפוניה הקונצרטנטית לכלי נשיפה). שריף הגיש מוצרט משוחרר, פשוט אבל לא פשטני. בלי עודף של 'משמעויות'. מוצרט עם חיוך מקסים". בדצמבר 1990 העריך רון את יכולתו של שריף לנצח על יצירות מוצרט כך: "התזמורת כמו עברה שינוי מקצה אל קצה. נועם שריף כבר הצליח לתת לה התחלה של פרצוף צלילי מוגדר - צליל תזמורתי חם, נוסח הצליל התזמורתי האוסטרו-הונגרי, וזה בלט בביצוע הפתיחה 'דון ג'ובאני' של מוצרט".

דוגמה נוספת: במאי 1995, אגב פרסום ביקורת קטלנית על קונצרט הפרידה של שריף מתזמורת ראשון-לציון, רון ביקר את שריף על שהוא "מגיש יצירה דהויה של עצמו בשם 'לה פוליה'". האמנם "לה פוליה", ובשמה המלא - "ואריאציות על לה פוליה", היא אכן "יצירה דהויה" באוזני רון?

הנה מה שכתב עליה באפריל 1985: "יצירה תו החדשה של נועם שריף, 'ואריאציות על לה פוליה', היא אחת מהיפות והטובות ביותר הקיימות היום ברפרטואר של היצירה הישראלית. זו יצירה בשלה מאוד ומקורית, הכתובה לתזמורת גדולה. שריף הוא לא רק אשף התזמור, הוא גם אמן הצורה. כל אחת משמונה הוואריאציות היא עולם מוסיקלי שלם בפני עצמו". גם בפברואר 1990 הילל רון את היצירה: "...פשוט יצירת מופת בספרות הישראלית".

חנוך רון סירב למסור את תגובתו לממצאי כתבה זו. ■

אביאל ליוור הוא סטודנט למשפטים באוניברסיטת טה העברית בירושלים. הכותב מודה לראיון "דיעות אחרונות" על עזרו.

אל תבואו בטענות

"נשיא ברית-המועצות הבטיח לראש אש"ף להמשיך את תמיכת ארצו במחבלים". משפט כזה אינו נדיר בעיתונות הישראלית, או במהדורות החדשות של הרדיו. מובן מאליו שבריה"מ מעולם לא הבטיחה לאיש, אפילו לא לראש אש"ף, תמיכה ב"מחבלים".

בישראל ישנם מושגים רבים השגורים במודעות הציבורית עד שכבר לא נתנים את הדעת לאבסורדים אשר יוצרים כותבי החדשות הישראלים. לא עשינו מחקר מדעי, אך מדי פעם מקפיצים אותנו ניסוי-חיים מסוימים הנשארים בויכרון. למשל, תאונת דרכים ליד חיפה שבה נפגעו "חמישה בני-אדם ושני בני מיעוטים". אנו, כתבי החוץ, איננו שותפים לאנחת הרווחה הקולקטיבית היהודית במקרים שכאלה. מבחינתנו בני-אדם הם בני-אדם ללא הבדל בין ילידים, המכונים גם "מקומיים", ליהודים שוכות ישיבתם בארץ כנראה מוטלת בספק, שהרי אין מכנים אותם בשם הכבוד הזה.

כתב חוץ נתקל באופן קבוע בבלבול במספר הנפגעים אחרי פיגועים. בקול-ישראל מדווחים למשל על 12 הרוגים, אך סוכנויות הידיעות הבינלאומיות מונות ארבעה. לרגע מוטלת בספק מהימנותו של הכתב היושב בישראל. האם קול-ישראל מסתיר ממנו מידע כפי שמקובל אחרי אירוע בלבנון, כאשר כל העולם כבר יודע את מספר הנפגעים הישראלים ורק בישראל אפילו את מספר הנפגעים צריך לשמור בסוד כל עוד משפחות החיילים לא קיבלו הודעה? פביגוע במחנה-יהודה או במדרחוב, משום מה, אין הצנזורה מונעת את פרסום מספר הנפגעים תוך כדי האירוע, אף על פי שהגופות עדיין לא זוהו. הפער בין המספרים המתפרסמים בארץ לבין

המספרים המופצים בחו"ל קשור גם הוא באבחנה הדקה בין בני-אדם לבין יצורים אחרים, שכנראה לא נכנסים לקטיגוריה הזו. מדי פעם שומעים חיילים ישראלים אומרים על לוחמי החיובאללה בלבנון שהם "חיילים טובים". אך כאשר שומעים בחדשות שכך וכך מחבלים תקפו, נפצעו, או נהרגו בלבנון בעת התקפה על עמדה של "חיילי" צד"ל, שוב נדרש כתב החוץ להפעיל את הדמיון ולתרגם את הביטויים השגורים בישראל לשפה ניטרלית. שהרי משום מה נוצר הרושם כאילו בדרום לבנון לא מתנהלת מלחמה בין כוחות צבאיים עם כלי נשק דומים כגון טילים ומרגמות. שכן, כאשר החיובאללה מניח פצצה בצד הדרך, אין זו פעולה צבאית, אלא "פיגוע חבלני". כפי שנודע לכל המאוחר אחרי "אסון השייטת", גם צה"ל משתמש במטען-ני צד כאמצעי לוחמה. איך עלינו להבחין בין חיילים מכובדים לבין מחבלים שפלים: המדים? כלי הנשק? צורת הלחימה?

אין אנו אומרים לייצג צד. מה היו אומרים שלטונות ישראל אילו היינו מכנים את מדינת ישראל "הישות הציונית" או "הכובש הציוני" רק משום שאצל הסורים, או אצל גורמים אחרים במזרח התיכון, זה הכינוי המקובל?

דוגמאות מהסוג הזה ניתן למצוא לרוב. ברשות-השידור הישראלית (וגם בפלסטינית) קיימת מעין אקדמיה ללשון המחליטה לאחר כל מהפך על ניסוחים התואמים את הקו הממשלתי. אין לצפות מכתבי חוץ ליישם את המהפך העובר על אזור מסוים, המכונה לפי רוח הזמן "יהודה ושומרון", "הגדה המערבית", "השטחים", "השטחים הכבוש-שים", "פלסטין", "אזור A, B ו-C", או יהא אשר יהא.

ברור שזה נושא טעון מאוד מבחינה פוליטית, וחשוב אם עוקבים אחר בולדוורים בג'בל אבו-רנייים או בהר-חומה. אפילו כתב החוץ מתקשה להתלטיט אם להכיר בהרחבת גבולות ירושלים ב-1967 או בגבולות ירושלים לפי המפות הפלסטיניות. הרי גם הגרסה הפלסטינית אינה עקבית: לפעמים מדברים על הר-חומה כעל חלק מ"מזרח ירושלים הערבית", ולפעמים כעל "התנחלות חדשה בשטחים הכבושים". לפי הגרסה הפלסטינית, כל עוד שהם לא מכירים בירושלים כבירת ישראל הנצחית והמורחבת מאז 1967, אין להכליל את הר-חומה בתוך תחומי "ירושלים הכבושה". כתב חוץ המדווח מהמזרח התיכון אינו יכול למלא מוספי שבת ענקיים בנושאי המריבות השבטיות בירושלים; איננו יכולים להסביר בכל פעם את הקשר המורכב בין תעמולה לבין מציאות פוליטית לא פתורה. זה אומר שכל ניסוח שבו אנו בוחרים נתקל בבי-קורת קטלנית בנוסח "התקשורת הזרה עוינת".

בישראל, לעתים רחוקות, מתעורר ויכוח סביב ביטוי בעייתי בלק-סיקון החדשותי. כך, למשל, כאשר שרים הציעו להכניס פועלים זרים ל"מחנות ריכוז" לפני גירושם לארץ מוצאם. לעומת זאת, איש לא מחה כאשר בגין דיבר בימי קמפ-דייוויד על הצורך במציאת "פתרון סופי" לבעיה הפלסטינית. אילו היה כתב גרמני מדווח על הצעת ה-Entloesung של בגין באמצעי התקשורת הגרמניים היו מטפלים בו כפי שטיפלו במוסיקאי הגרמני שחתם על חשבון הבירה שלו בשם "אדולף היטלר".

המושגים השגורים בעיתונות הישראלית כופים על צרכני התקשורת בארץ ראייה חד-צדדית. כאשר מדווחים ש"כל מטוסינו חזרו בשלום", או ש"איש מחיילנו לא נפגע" פונים למשפחה אחת גדולה כאילו כל מאוין לחד-שות הוא חלק ממנה. אנו, כתבי החוץ, איננו שייכים למשפחה היהודית החמה הזאת, ויש להניח שגם הפלסטינים ומאזינים אחרים בעולם הגדול של רשת ב' באינטרנט אינם מזדהים בהכרח עם "מטוסינו וחיילינו".

כפי שבישראל דורשים מאתנו אם לא הודחות או לפחות ניטרליות, כך אנו נדרשים גם מהצד הפלסטיני, החיובאללה, לבנון, סוריה ואחרים. הסיבה שאנחנו יושבים בישראל ולא ברמאללה, בעמאן או בדמשק אינה הודחות עם צד זה או אחר של הסכסוך; הסיבה היא פרוואית לגמרי: קווי טלפון טובים יותר, תנאי חיים מערביים, בתי-ספר ליל-דים, חופש עיתונות. אין זה מתפקידנו להכתוב לעיתונות הישראלית את ניסוחיה בכתובת החדשות, אך כדאי לה לבדוק את ניסוחיה על-פי מושגים של "אובייקטיביות מינימלית" ו"ניטרליות עיתונאית" לפני שבאים אלינו, כתבי החוץ, בטענות שגישתנו היא אנטי-ישראלית ועוינת. ■

אולריך סאם הוא כתב בישראל מטעם תחנת הטלוויזיה הגרמנית NTV והעיתון "שמוטורטר צייטונג"

הכתובת היתה על הקיר, אבל אירמה פלאקר אזורדיה סירבה בעקשנות לקרוא אותה. בני משפחה ועמיתים לעבודה הציעו לה להימלט, התחננו בפניה שתמצא מקלט במקום מסתור, אולי במדינה אחרת, אבל הכתבת מן העיתון "לה נאסיון" בגואטמלה התעקשה להמשיך לכתוב. אפילו "טיפ" משר הפנים, שהועבר לבעלה לשעבר, על הסכנות הצפויות לה לא שכנע אותה להדול. הסוף היה צפוי: כאשר יצאה אירמה ממסיבת יום-הולדת של נכדה, נכנסה למכוניתה עם בנה ויצאה לדרכה – המתינו להם האורבים. הבן נורה מיד למוות, אירמה הוטלה לתוך טנדר, ומאז נעלמו עקבותיה. 17 שנים לאחר היעלמה, ממשיכה אירמה לשמש סמל לגורלם של עיתונאים רבים באמריקה הלטינית.

הסיפור הפעם איננו על אתיקה עיתונאית, אלא על "קווים אדומים" מסוג אחר: מדובר בחיי אדם. חייהם של עיתונאים, קורבנות של טרור מכל כיוון אפשרי באמריקה הלטינית. על ההדק לוחצים, כמעט ללא היסוס, נציגיהם הרצחניים של ממשלות, ארגוני טרור, קרטלי סמים, אנשי עסקים, ארגוני פשע – בקיצור, כל מי שאיננו מעוניין בחשיפה תקשורתית מסוג מסוים. אין מדובר במקרה אחד או שניים. בעשור האחרון נרצחו באמריקה הלטינית לא פחות מ-173 עיתונאים. בקיץ האחרון נערך בגואטמלה סיטי כינוס בהשתתפות עיתונאים ופוליטיקאים, בקריאה למדינות האזור להביא לדין את האחראים לרצח העיתונאים הללו.

"למעשה, אף אחד מכל 173 מעשי הרצח לא פוענח", אמר עורך השבועון "בוסקאדה" בפרו, העומד בראש הוועדה לחופש עיתונות בארגון העיתונות הפאן-אמריקאי. "אנו תובעים מן הממשלות באזור להיות מודעות למעשי הרצח הללו – ולאחריותן לפענת אותם".

העיתון האמריקאי "מיאמי הראלד", שיוזם חקירות משלו בכמה מפרשיות הרצח, דיווח כי בהעדר חקירות משטרתיות הוצגו על במת הכינוס חקירות-דמה של שישה מעשי רצח של עיתונאים, שבמהלכן הובאו עדויות על הנסיבות שבהן מצאו את מותם, עם רמזות למי שעשוי לעמוד מאחוריהן. מארגני הכנס בחרו בשש רציחות – שתיים מגואטמלה, שתיים ממקסיקו ושתיים מקולומביה, אולם שדות הקטל של העיתונאים משתרעים על פני כמעט כל מדינות אמריקה הלטינית.

כל העדויות הציגו מציאות מצמררת שבה נאלצים לחיות עיתונאים בכל רחבי היבשת: אשה אחת תיארה כיצד נסעה עם בעלה, מייסדו ועורכו של העיתון היומי "אל גרפיקו" בגואטמלה, בדרך כפרית. לפתע חסמה את דרכם שיירה של מכוניות, מהן זינקו כשלושים גברים רעולי פנים וחמושים. הם ניגשו היישר למכוניתו של העורך, וכמה מהם ירו ארבעה כדורים בראשו מטווח אפס. חורחה קארפיו ניקולה מת, אבל מי שחיסל אותו לא הסתפק בכך: החוקר המיוחד שמונה כדי לפענח את הרצח קיבל אף הוא איומים על חייו, ובסופו של דבר לא השלים מעולם את החקירה, אלא נמלט מגואטמלה.

בארגנטינה חטפו אלמונים את חוזה לואיס קבסאס, צלם השבועון "נוטיסיאס" בבואנוס-איירס. גופתו נמצאה בתוך מכונית שרופה באתר-נופש. עמיתו העיד בכינוס כי הרצח בוצע בהזמנתו של איש עסקים ארגנטיני, שזעם על כך שצולם על ידי קבסאס. בין הקורבנות הרבים היו גם כמה עיתונאים קולומביאנים בכירים, שברוני סמים "הוציאו חוים" על ראשיהם. ברוך הסמים פאבלו אסקובר עמד ככל הנראה מאחורי שורת מעשי רצח של בעלי עיתונים, עורכים וכתבים.

היו גם עיתונאים שניצלו ממוות, אך נפלו קורבן לאיומים וחטיפות: על במת הכינוס סיפר פרנסיסקו סאנטוס, עורך העיתון "אל טיימפו" בבוגוטה, כיצד נחטף בדצמבר 1989, והוחזק בידי שבוי במשך שמונה חודשים. "בשלב מסוים חשבתי להתאבד", סיפר. כששוחרר וחזר לעבודה, לא יכול היה להשתחרר מן הטראומה. שום דבר במה שאני כותב איננו כפי שהיה קודם לכן, הודה. "יש צנזורה-עצמית... ויש פארנויה – מפני כל רעש וכל הפתעה", אמר העורך. גם ארגון הסופרים הבינלאומי "פאן", העוקב אחרי מצב חופש הביטוי ברחבי העולם, דיווח כי בגואטמלה, שבה נרצחו כחמישים עיתונאים ב-16 השנים האחרונות, איומים על חיי עיתונאים הם עניין שבשגרה. המטרות המועדפות הם כתבים ועורכים בעיתונים עצמאיים נפוצים, המרבים לדווח על חקירות שחיתות. מנהל תחנת רדיו קיבל שורה של איומים שמקורם בקציני ני צבא, לאחר שהתחנה שידרה כתבות על פרשת שחיתות שהיה מעורב בה שופט מקומי. עורך כתב-עת שעסק בבעיות חברה נחטף, ונאמר לו במפורש שעליו לעזוב את המדינה אם חייו יקרים לו. הסיבה: עיסוק חטטני מדי בנושאי חברה ואיכות הסביבה.

אחד המקרים המפורסמים בגואטמלה השנה היה חטיפתו של כתב רדיו צעיר, ויניסיו פאצ'טו, בעת שהיה בדרכו לפגישה של האיגוד המקצועי של עובדי התקשורת. החוטפים הכניסו אותו

רפי מן

עיתונאים על הכוונת

בעשור האחרון נרצחו ברחבי העולם לא פחות מ-474 עיתונאים, אבל התקשורת לא עושה מנך סיפור גדול

למכונית בעלת חלונות כהים, ואחר-כך כיבו על גופו סיגריות, הכו אותו וחתכו את רגלו בסכין. הוא שוחרר חי, לאחר שהחוטפים תבעו ממנו להעביר מסר חד-משמעי לעמיתיו באמצע עי התקשורת השונים לחדול מדיווחים על פגיעה בעיתונאים. פאצ'טו לא ויתר: הוא פרסם את פרשת חטיפתו, וקיבל מיד אחר-כך איומים ברצח. כתב הרדיו בחר בחיים, ונמלט עם בני משפחתו לקוסטה-ריקה.

ככל שנמשכו העדויות בכינוס האחרון על מעשי הרצח והאיומים, כך נחשפו פרטים נוספים מן התמונה העגומה: מבצעי מעשי הרצח לא נעצרו, לא הובאו לדין ולא נענשו. כהגדרתו של

אחד החוקרים, שבחן באופן עצמאי כמה ממקרי הרצח, שם הסיפור באמריקה הלטימית-נית הוא חסינות לרוצחי עיתונאים. פוליטיקאים שהגיעו לכנס הבטיחו שייפתחו חקירות והאשמים יבואו על עונשם, אבל נסיון העבר מעיד ששום ממשלה איננה מעוניינת, או איננה מסוגלת, להפעיל את החוק נגד רוצחי העיתונאים.

הבעיה, מסתבר, איננה אופיינית רק לאמריקה הלטימית. השבועון האמריקאי "אדיטור אנד פבלישר" הכתיר את דיווחו המקיף על הכנס בגואטמלה "עונת הצייד של עיתונאי העולם". ויליאם אומרה, העומד בראש הארגון הבינלאומי "הוועדה להגנת עיתונאים", הציג בכינוס את הנתון המזעזע הבא: בעשור הנוכחי נרצחו ברחבי העולם לא פחות מ-474 עיתונאים. ארגון אחר, "עיתונאים ללא גבולות", שמרכזו בפריס, טוען שהמספרים גדולים בהרבה: באפריקה בלבד נרצחו בשנים האחרונות 600 עיתונאים.

באלג'יריה, למשל, נהרגו מראשית 1993 ועד אמצע 1997 58 עיתונאים - מרביתם בידי חזית ההצלה האיטלאמית, אך ככל הנראה חלקם גם מאש כוחות הביטחון של הממשלה. גם ברוסיה, שם החלה משגשגת עיתונות חופשית מאז נפילת השלטון הקומוניסטי, נמצאים עיתונאים על הכוונת, בעיקר של ארגוני מאפיה שונים. באופן אירוני, העובדה שיש עדיין עיתונאים חופשיים שצריך לאיים עליהם היא עדות לקיומה, גם אם הרופף, של דמוקרטיה. בטג'יקיסטן, למשל, איש כבר איננו צריך לאיים על עיתונאים: העיתונות החופשית לא קיימת שם. מי שיכול - נמלט. עיתונים ותחנות רדיו נסגרו.

"עיתונאים ללא גבולות" מנסה לאתר עיתונאים במצוקה ולסייע להם. העיתונאי הצרפתי רובר מנארד, המשמש כמזכיר הארגון, מציין שתי מדינות שבהן מתקשה הארגון במיוחד לאסוף מידע: צפון קוריאה וערב הסעודית.

אלא שגם כאשר מצליחים להשיג מידע על עיתונאים בסכנה, מתברר שאיש כמעט איננו נוקף אצבע למענם: ראשי ארגוני העיתונאים מוטרדים לא רק מאדישות הנמשכת של רשויות החוק באמריקה הלטימית, אלא גם מיהסם של עמיתים למקצוע ביתר חלקי העולם.

"מה שמציק לנו יותר מכול הוא העובדה שהעיתונות בעולם איננה עושה מזה סיפור גדול", אומר אחד מראשי הארגונים הנאבקים למען חופש העיתונות. "כעיתונאים חובה עלינו להבטיח שגם אם הממשלות אינן נוקפות אצבע כדי לפענח את מעשי הרצח, העיתונאים לא יניחו לסיפור הזה למות". ■

124
47

איו: דקפת כוש

שלומית טבת

בנושאים שעל סדר היום, בענייני צבא, כלכלה, יחסי דתיים-חילונים וכיוצא באלה, ושתייהן לא מוותרות על סיפורים אנושיים ואייטימים בידוריים ו"רכים" יותר, כיאה לשעת אחר-הצהריים המשפחתית. ההבדל הוא בסדר הדברים ובמינון, המצביעים על חשיבור-תם בעיני העורכים ועל יחסם אל הצופים שלהם. בעוד רפי רשף משתדל שלא להרחיב יתר על המידה בעיסוק בחדשות ה"רציניות", ולפעמים נוצר הרושם שהוא מסתפק בתשלום מס שפתיים להן, כדי למהר לעבור לנושאים המעניינים והפיקנטים יותר, "ערב חדש" הולכת בתלם המוכר של הדיונים המקיפים עם מומחים ופרשנים. ואולי זה משום שלא כל המנחים שלה מרגישים בנוח בשיחות עם פצו-עים במיטת בית-החולים, או עם אשה שהפ-חיתה מחצית ממשקלה.

על ההבדל בין שתי התוכניות יכולנו ללמוד כבר ביום הראשון, אחד בספטמבר. הנסיכה דיאנה ובן זוגה, דודי פאיי, מילאו באותם ימים את כל הערוצים, ככל העולם. זה היה קטע מרכזי, מסעיר. שני משדרי אחר-הצהריים ים פתחו בו, כמובן. אך בעוד ש"ערב חדש" לא ויתר גם על מנת האקטואליה הפוליטית המקומית, בדיון על הצעתו של השר נאמן לגייס חרדים לצבא, מיהר רפי רשף לעבור לנושא מהסוג האנושי, המרטיט - ראיון עם חייל שנפצע בלבנון ונשא לאשה את הפזיור-תרפיסטית שטיפלה בו. הפריט הזה, אגב, לא נפקד גם מ"ערב חדש", אך שם הסתפקו בראיון צנוע יותר עם השניים, וקינחו באירוע לא פיקנטי ולא חדשותי במיוחד, אך נוגע לרבים: סוף החופש הגדול. אחרי הכול, האכסניה היא הטלוויזיה החינוכית. הפריט האחרון אצל רפי רשף היה אופייני למדי: ראיון עם אלוף הארץ באכילת פלפלים חריפים, אלא מה, התחרות אורגנה מטעם "רדיו ללא הפסקה", השייך, ולא במקרה, לרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו.

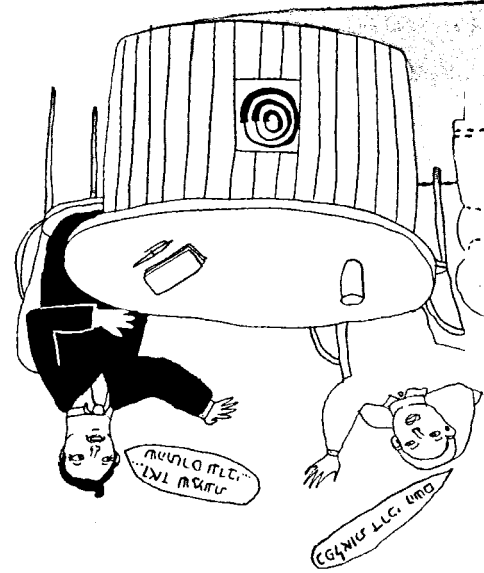
קידום המכירות של משדרי ערוץ 2 בתוכניתו של רשף הוא אחד האלמנטים הבולטים בה. כל מנחה החוזר מחופשת הקיץ לתוכנית האירוח שלו זוכה למנת קידום אצל רפי. תחרות בחירת "איש השנה" של ערוץ 2 זכתה למקום של כבוד. מיכל ינאי, כוכבת הילדים הידועה, הצטרפה לקידום המכירות של המופע בפרומו קצר, שבו נראתה נרדפת בידי שני גברים מפחידים. הפרומו של ינאי לתחרות "איש השנה", "למה היא בורחת?!", שימש גם פרומו לעידוד הצפייה בתוכניתו של רשף עצמו. פרומו לפרומו לפרומו - התוכנית נראתה כמסלקה פנימית של ערוץ 2. כמו כן, בתשדירי הפרומו לתוכנית, שאפשר לראות בהם מעין הצהרת כוונות של העורכים והנפת דגל למשיכת הצופים, לא נראה מעולם משום מה פוליטיקאי, איש צבא או כלכלן, אלא תמיד דוגמנית צמרת תורנית, לוליינ או

רצועת השידור של השעה חמש אחר-הצהריים היא סיפור הצלחה: לא פחות משלושים אחוזים מן הקהל צופים בשני משדרי האקטואליה, "ערב חדש" של הטלוויזיה החינוכית בערוץ 1 ו"חמש עם רפי רשף" בערוץ 2, ושתי התוכניות מציעות תפישות שונות של מונחי יסוד כמו "חדשות" ו"אקטואליה". אף כי שתייהן מתמודדות עם אותם חומרים יומיים ועם אותו קהל, באותה רצועת זמן, מדובר במוצרים שונים, מבית אומן שונה, התפישות מעוצבות בכוח אמצעים טכניים ומשאבים כספיים שונים ותפישת עיתונאית שונה. תוכנית האקטואליה של ערוץ 2 מזוהה עם מנחה אחד, רפי רשף, גם אם הוא נעדר מן המסך במשך חודשים רצופים. ואילו "ערב חדש" אינה מזוהה עם עיתונאי אחד, אלא עם שלושה: ענת טל שיר, דן מרגלית ואמנון לוי, שכל אחד מהם מוסיף לה את טעמו וגישתו האישית. מה שהחל כמאמץ של הטלוויזיה החינוכית במלחמת לבנון להתגייס לסייע למוראל של העורף הנבוך, שרצה לדעת מה קורה במלחמה מעוררת המחלוקת היא, הפך לעוד רצועה של אקטואליה בים המשדרים. חמש אחר-הצהריים היא אולי שעה קשה למשוררים, אבל נחשבת למשפחתית וקלילה בשידורים. מי שמפיק משדר חדשות בשעה הזאת, חייב, כך נראה, להתחשב בנתונים. ומה עושים כשהחדשות לא משתפות פעולה עם האווירה המשפחתית הנינוחה והקלילה הזאת? מסתבר שאם רוצים יש מה לעשות, ויש דרכים לעטוף את החדשות ולסייע בעיכולן, והציבור, כמובן, מעדיף זאת כך. למה להתאמץ אם לא מוכרחים?

תוכניתו של רפי רשף קבעה במשך הזמן סטנדרטים מובהקים בהתייחסות אל החדשות ה"קשות" ו"הרכות", בהדגשת הסיפורים האנושיים החמים והמרטיטים ובשילוב של אלמנטים בידוריים בטיפול בנושאים המעיקים יותר. ההצלחה הגדולה של התוכנית אינה מוטלת בספק, והיא גוררת אחריה גם את "ערב חדש" הוותיקה יותר. אך זו, ממלכתית מעצם הגדרתה, פועלת על-פי מושגים מסורתיים של הגדרת החדשות.

במהלך חודש ספטמבר התייצבנו גם אנחנו מדי יום בשעה חמש וזופנו בין שני הערוצים. השווינו, תיעדנו את רשימות המרואינים, מדדנו את מינון הנושאים השונים המרכיבים את התוכניות ואחר-כך חזרנו אל העוסקים במלאכה שהעידו על המוצר שלהם.

בימים קשים מובהקים, ימי פיגועים או אסונות, אין כמעט הבדל בין השניים, ואותם מרואינים עוברים מערוץ לערוץ - באחד בשידור ישיר ובאחר בהקלטה מראש - ואומרים את אותם הדברים. ההבדלים בתפישת ניכרים בימי שגרה. שתי התוכניות עוסקות

פרומו

לה משדרי חדשות

כלכלב שניצה בתחרות. זו דעתם של עורכי התוכנית על המוצר שהם מגישים. רשף מגדיל לעשות לניצול הבימה לקידום משדרים של ערוץ 2, כאשר הוא מראיין בימי אים של תשדירי פרסומת המשודרים בערוץ שלו, תמיד בחיך, תמיד תוך מחמאות. וגם כשעסק בעבר בשימוש בתוכניות לצורכי פרסומת, כמו בתשדירי הטיטולים הידועים, שערורו ועם משום שנראו בהם ילדים בתפקידי ציפינדיילי, הוא ראיין את אמו של אחד התוכניות, אך הראיין עסק בשאלות בווערות, כמו איך הרגיש הילד בזמן הציטומים או מתי ידעה שהוא יפה ומתאים לפרסומות, ולא עלה על דעתו של המנחה לשאול לדעתה על ניצול ילדים לצורכי פרסומת שיש לה רמיונות מיני- ות כל-כך. גם שיחה עם ילדה בת 14 שזכתה

דינה לניר: לא להתייחס לרייטינג פירושו לחיות בבועה

בתואר יופי כלשהו נוהלה בנינוחות, בחיוכים רחבים ובהחלפת מחמאות אתה ועם אביה, בלי רמז למחלוקת הציבורית הנוגעת לתופעת הדוגמניות-הילדות.

ב-9 בספטמבר פתח "ערב חדש" בקיצוצים בתקציב המדינה. באולפן התארחו לדיון נרחב השר יעקב נאמן והפרשן סבר פלוצקר, והוב-או ציטוטי השרים שמשדריהם היו מועדים לקיצוץ. אחריהם הגיב דובר צה"ל, עודד בן-עמי, על הגרסאות השונות לאסון השייטת, והכחיש את דבריו של ראש הממשלה, כי מדובר בתקלה שאירעה לכות. לילך כהן סיפקה את החלק ה"ך" יותר, בסיפור אהבתה ליריב בן-חרות שהיה כולו במצרים באשמת סחר בסמים, ולבסוף - קצת תרבות, עם השחקן רפי ויינשטוק שסיפר על הצלחתו הגדולה בגרמניה.

אצל רשף נפתחה התוכנית באותו יום בסיפור על בעל שרצה את אשתו. נושא הקיצוץ בתקציב מוצה בראיין קצר עם זבולון המר על הקיצוץ בחינוך, ואחרי קטע על גניבות רכב הוקדשו עשר דקות תמימות לצביקה הדר ולחנה לסלאו, ענקי הבידור המשתפים פעולה במופע חדש. צביקה הדר, צריך לזכור, היה אחת התגליות הגדולות של ערוץ 2.

רשף עצמו סירב להתחיל תפקידים ולהתראיין לכתבה זו, ואת תפישת התוכנית פרש לפנינו שלום קיטל, מנכ"ל חברת-החדשות: "חמש עם רפי רשף" לא אמורה להיות עוד מהדורת חדשות. היא לא אמורה, לא רוצה ואיננה עמוד החדשות הקשות של העיתון, אלא זו תוכנית שיש בה אלמנטים של אקטואליה ושל אירוח".

קיטל דוחה את הטענה שהאכסניה של התוכנית, ערוץ מסחרי, משפיעה על עיצובה או על

הוא מובא בדרך-כלל באמצעות סיפורים אישיים, באווירה נינוחה יותר.

ולסיום: הקטעים "הרכים", הכוללים מופעי תרבות וכיוצא באלה. בקטעים האלה מחפשים המנחים, לפעמים בצורה מלאכותית ומסורב-לת למדי, קולבים "מהוגנים" להיתלות בהם. שם יימנעו ככל יכולתם מלארץ דוגמנית או ילדת פלא. "אייטם נבחר על-פי המידה שבה ניתן לעשות בו משהו מעניין, קולב אקטואלי, לי, משהו אסתטי, יפה אך בכל זאת בעל אמירה חברתית מסוימת", מעידה לניר. דוגמה מובהקת לכך מצאנו בהצגה "ערפל" וחלקו של אהוד ברק באסון צאליים, או איזכור לסרט "איירפורס 1", תוך הדגשת העובדה שסגן נשיא ארצות-הברית בסרט הוא אשה.

לא היינו נדרשים להשוואות האלה ולהיטפחות הקטנונית כמעט למספר הדקות המוקדשות לכל נושא ונושא, אילולא עלה בנו החשד, שלפנינו ניצנים של הכפפת שיקול הדעת החדשותי המקצועי לשיקולים מסחריים שלא ממין העניין. ערוץ 2 הוא מעצם הגדרתו מכשיר להדפסת כסף לזכייניו, וכל האמצעים כשרים לכך - כמוכן, במסגרת כללים ידועים ופיקוח ציבורי. אך חברת-החדשות, מפיקת התוכנית "חמש עם רפי רשף", היא חברה ציבורית לכל דבר, שהזכיינים המסחריים אמנם חייבים לקיים ולממן אותה, אך היא עצמה אינה גורם מסחרי ואינה אמורה לגייס כספים ופרסומות. חברת-החדשות אמורה להיות אחד החובות הציבוריים שהזכיינים משלמים בתמורה לזכות לעשות כסף בשאר התוכניות. העובדה שהגבולות אינם מוגדרים, והם גולשים ומשפיעים על שיקולי העריכה

שלום קיטל: השימוש בגימיקים הוא חלק מכללי המשחק

של תוכנית חדשות מובהקת, מעוררת סימני שאלה באשר לסוג המוצר שאנחנו מקבלים. נכון, גם העיתונאים משחקים על הגבול הזה שבין החדשות הקשות לבידור, אבל העיתונאים בישראל הם פרטיים ומסחריים, ויש להניח שבמשך הזמן למד הקורא לקרוא אותם בצורה מושכלת, בעוד שהטלוויזיה והרדיו נחשבו עד כה לגורמים ממלכתיים, שהיחס אליהם נקבע בהתאם. ולראיה, סקרי דעת-קהל מגלים, שהציבור מייחס יותר משקל לחדשות ברדיו ובטלוויזיה מאשר לעיתונאים. הוא מאמין יותר למה שהוא רואה ושומע מאשר למה שהוא קורא. עתה, מסתבר, עליו לבחון מחדש את יחסו אל שידורי החדשות בערוץ המסחרי, ולזכור, שהניסיון מוכיח שהערוצים הציבוריים משתדלים בדרך-כלל לא לפגור אחריו. ■

שלומית טבת היא בוגרת לימודי תקשורת

בחירת הנושאים לשידור. "רייטינג היא לא מלה מגונה, ואין מקום לגלגל עיניים", הוא אומר. "אנחנו משתדלים להביא באמצעים חדשותיים לגיטימיים מספר רב ככל האפשר של אנשים לצפות בתוכנית. לא נעשה הכול בשביל תוספת צופים, אבל לא ניתן להתעלם מכך שרייטינג הוא כלי עבודה בתקשורת ההמונית, והשימוש בגימיקים הוא חלק מכללי המשחק".

נחמן שי, מנכ"ל הרשות השנייה, אומר: "התוכנית אכן נוטה חסד לפרומו של הזכיינים. זו תופעה שכבשה נוכחות מוגזמת והעירונית על כך. המסגרת במידה רבה מכתביה: היא נוטה לפופולריות, אבל חברת-החדשות נתנת גם את מהדורת החדשות וגם את רפי רשף".

הנטייה שלא להקשות יתר על המידה על הצופה באה לידי ביטוי גם בבחירת אלמנטים צורניים בידוריים, דוגמת תרצופו של ערפאת ששולב בדיון על מצבו הבריאותי, או פרצופו וחיכוייו של טוביה צפיר שליוו את המשדר לכל אורכו, גם בקטעים הרציניים יותר, עד שהתברר לבסוף שהוא הובא בעצם כדי לקדם את פתיחת עונת התרצופים. "כלי תקשורת", הסביר קיטל, "רשאי, בצד הטיפול הרציני, לאייר ולתת כותרות בשפה הטלוויזיונית". ואולי הוא חושש, שדיון רציני "יבש" ירחיק ממנו צופים?

הנוסחה של רשף היא סיפור הצלחה - כשני שלישים מהצופים מעדיפים את תוכניתו על פני "ערב חדש" - ועם הצלחה קשה, כידוע, להתווכח. אנשי הטלוויזיה החינוכית מנסים להשיב מלחמה, וגם דינה לניר, העורכת, מודה בהתחשבות בשיקולי רייטינג. "לא להתייחס לרייטינג פירושו לחיות בבועה, כמו בת-יענה. אך זה לא ישפיע על טיפול עיתונאי נכון של המערכת והתוכנית", היא מדגישה. "שיקול אחוזי הצפייה יבוא לידי ביטוי בבחירת מראיין או אטרקטיבי, אך אופן הברור העיתונאי לא ייפול ברמתו". אכן ב"ערב חדש" לא מוותרים על נוסחת החדשות המקובלת: "האייטם הפותח לא חייב להיות אקטואליה פוליטית, אבל הוא בהחלט תמיד אחד הנושאים העיקריים והחשובים שעולים על סדר-היום באותו יום", מסבירה לניר. ואכן, עיון ברשימות השידור שלה מעלה נושאים מעוררי מחלוקת רבים, בדרך-כלל בדיון בין בעלי דעות מנוגדות, או בעזרת פרשנים: החלטת הפרקליטות הצבאית שלא לקיים את ההסכם עם מורדי כלא 6, קיצוץ התקציב, ביקורה של מדליין אולברייט והתבטאותו של הנשיא ויצמן, ראס-אלעמוד, סכנת מלחמת גרילה בשטחים - כל אלה עולים לדיון בלי כל גימיק או ניסיון להמתיק את הגלולה. גם הנושא השני בתוכנית נוגע בדרך-כלל לחדשות המובהקות - גזר-הדין של עזאם עזאם, הצעת נאמן לגייס חרדים לצבא, הערכות מודיעין שונות המובאות לראש הממשלה, גרסאות שונות לאסון השייטת, מגמת האבטלה במשק ועוד - אך

מרתון בשידור חי

המתכונת של מרתון בשידור חי, המופעל אוטומטית כאשר מתרחש אסון קשה, בטלוויזיה בישראל כמו גם במדינות המערב, היא הזדמנות מתאימה לבחון את המלכוד שבו נתון מקצוע העיתונאות בעידן התקשורת ההמונית המסחרית. זהו אולי הפורמט שמבהיר באופן הדרמטי ביותר, ברגעים של חשיפה מקסימלית, את השינוי שעבר על המקצוע בעידן האלקטרוני.

בקלסיקה העיתונאית, אירועים כמו תאונות או שערוריות הם רגעים הגדולים של העיתונות. כאשר הממשלה, או ראש הממשלה, או צה"ל או השב"כ, מאבדים את היכולת לשלוט בדימוים העצמי, אם כיוון שהאירועים יצאו מכלל שליטה (תאונה), ואם כיוון שפרסומם יצא משליטתם (שערורייה), נשברת גם שגרת הדיווחים הרשמיים של המקורות הממשלתיים. זוהי הזדמנות לעיתונאים להציץ אל מאחורי הקלעים ולחשוף איך מתרחשים הדברים באמת.

אנו חיים בעידן שבו הטלוויזיה היא המקור העיקרי שדרכו לומד רוב הציבור על מה שמתרחש במציאות. בשנות התשעים גדל ביותר כוחה של הטלוויזיה בסיקור אסונות. מאז שנות השישים והשבעים, כאשר סיקור הפגנות המחאה נגד מלחמת וייטנאם, המהומות בגטאות השחורים בארה"ב ושבתות הכורים בבריטניה נותרו בדרך-כלל בשליטת הממסד – עברה הטלוויזיה במדינות המערב שינויים מרחיקי לכת. שגרת המור נפול של הרשתות הגדולות בארה"ב והפרטת השידור במדינות אירופה, האצת התחרות הכלכלית והתפתחות טכנולוגיית השידור החי ממוקדים שונים בשטח הולידו את הפורמט של מרתון בשידור חי לעתות צרה.

הואנר החדש, המצביע אולי על כיוון התפתחותה של הטלוויזיה בכלל, משתלט על המסך כאשר המנהל או העורך הראשי של התחנה מחליטים להפסיק את לוח השידורים המתוכנן ולהתמקד, למשך השעות ולפעמים הימים הבאים, רק באסון שעל הפרק (אמנם גם לטקסים יש הכוח לשבור את רצף השידור רים הרגיל, אבל אלה הם אירועי מדיה ממסדיים, ידועים מראש ומתוכננים בקפידה).

בעוד שהמרתונים הטלוויזיוניים אצלנו עוסקים בטראומות שעברו על גיבורים מהחיים – ראש הממשלה רבין, חיילי הקומנדו הימי או סירת גולני בלבנון – גיבורי הז'אנר של האמריקאים והבריטים בתקופה האחרונה שייכים למעמד שדורון רוזנבלום כינה "אצולת הסלבריטאים", שהם, במידה רבה, יצירי המדיה, וכל כוחם לא במה שעשו אלא בתדמית שיצרה להם התקשורת. כך למשל הפסיקו שלוש הרשתות הגדולות את שידוריהן כדי להצטרף עם שבעה הליקופטרים משלהן למרדף המשטרתי אחרי או. ג'יי סימפסון (לאחר רצח אשתו); בבריטניה עברו הרשתות למודוס המרתוני מאז היוודע דבר מותה של הנסיכה דיאנה ועד סיום טקס האשכבה.

החלוקה הקלסית של הז'אנרים הטלוויזיוניים לפי הפונקציות החברתיות שהם ממלאים מטילה את התפקיד של אספקת מידע, לצורך שליטה במה שמתרחש במציאות, על שידורים חיים של טקסים וחגים לאומיים, ובכך הם מעלים את תרומתם ללכידות החברתית סביב הסמלים המשותפים. ואילו תוכניות הבידור ממלאות את תפקיד הבריחה הזמנית מהמציאות למחוזות הפנטזיה, כדי שאפשר יהיה לחזור אליה בכוחות מחודשים. נעים לשכוח לזמן מה את הדאגות האפרוריות של הקיום היומיומי ולצלול לתוך מר גורלה של היתומה היפהפייה

יה בטלנובלה, או של הנסיכה הבריטית האומללה שנהרגה (כך מספיק רים לנו) בדיוק ברגע שבו הגיעה אל האושר. ללא ספק סיפור מן החיים, שעוצמתו הרגשית, על הסופיות הבלתי מתפשרת שלו, עולה לאין שיעור על זו של אופרת הסבון היומיומית. התיאורטיקנים הביקורתיים יוסיפו שהמלודרמות המשפחתיות דואגות לנתב את התסכול החברתי לאפיקים לא מזיקים. לפיכך, ה"ביחד" של הבריטים באבלם על מותה של נסיכתם מלכד אותם ומגשר על פני פערים וסכסוכים מעמדיים וחברתיים.

אולם אם נראה לנו בישראל ששבירת רצף השידורים מציינת את התרחשותו של אירוע חדשותי שעוצמתו גוברת על שגרת לוח השידורים, מתברר שגם אצלנו זהו דווקא ז'אנר המדגים היטב שההפרדה המסורתית בין המשבצת העיתונאית למשבצות הליכוד הלאומי והבידור הטלוויזיוני כבר אינה חדה וברורה. גם ברגעיו הגדולים של השידור, המלודרמה והשיח הציבורי מסוככים זה בזה עד שאי אפשר כמעט להגדיר אם השידור עוסק באינטרס הציבורי – כלומר במה חשוב לציבור לדעת, או ב"אינטרס של הציבור" – כלומר במה שבה לו לדעת (אבחנה שעלתה לאחרונה לדיון אינטנסיבי במועצת העיתונות). האם מרתון של 72 שעות השידור החי לאחר סדרת פיגועי הטרור במרץ '96, שהורידו את ממשלת העבודה מהשלטון, היתה לספק לצופים מידע חדשותי שוטף? לאחד אותנו באבל קולקטיבי? לנצל את המשבר כדי לבחון לעומק את השלכותיהם המדיניות של הפיגועים? או אולי לשמור על מתח דרמטי גבוה יותר מזה של הערוץ המתחרה? לצורך עדכון חדשותי די במבוקים מדי שעה, ואבל משותף דורש ממד טקסי והכנה מסיבית. הפספוס הגדול, כך נראה, הוא החמצת ההזדמנות העיתונאית לנצל את שעות השידור הארוכות שהז'אנר מעניק, ואת העוצמה שבה מעלה האסון על פני השטח דילמות פוליטיות שבימים רגילים קל להדחיק אותן, כדי לערוך דיון אמיתי במישור הנורמטיבי.

יש לזכור שעיתונאים רגילים לעסוק באירועים ובגיבורים, ולא במטרותיה של מדיניות ציבורית. בחורה אינסור פית על שאלות מסוג "האם הממשלה תשרוד?" או "האם יש סיכוי לממשלת אחדות?" מאפשרים כתיבי החדשות לפוליטיקאים לחמוק מדיון בשאלות של נורמות חברתיות ושל מדיניות לטווח ארוך. בעוד שקצב החדשות בימים רגילים יום ושליטת המקורות הרשמיים במידע מקילים על החזקה בנורמות ה"אובייקטיביות" הללו, הרי ששני סוגי האילוצים האמורים מאבדים את כוחם במרתון. אלא שכפי הנראה, לעיתונאי הטלוויזיה מספקים רגעים אלה הזדמנות להשיג

ביע את ערגתם לזכות באהדת הציבור, להיות חלק ממנו, להתנתק זמנית מהדימוי של תקשורת עוינת. לפיכך הם נוטים לאמץ גישה ניאופופוליסטית ונענים לרחשי הציבור להתלכדות פטריוטית סביב הממשלה. לחלופין, כשנראה שהלגיטימיות שלה התערערה לחלוטין, מועמדת התקשורת למשפט-שדה וירטואלי. לעתים הם מנהלים דיון עם קיצונים משני הקצוות ומיטלטלים בין סיסמאות דמגוגיות של קיצוניות מצ'ואיסטית בנוסח "להיכנס מיד לשטח A" לתבוסתנות בנוסח "לסגת באופן חד-צדדי מהגולן".

כך, במקום שהאסון ישמש לעיתונאים הזדמנות להעלות את הדיון מהמישור הטקטי לסוגיות של גיבוש מדיניות, הם יוצרים בועה מרתון-נית המנתקת את האירוע מהקשרו ההיסטורי, ומתקשרת ב"קפיצות נמר" רק לשרשרת של טראומות קודמות באותו נוסח. העיסוק האובייקטיבי בפיוע העכשווי, על הסבל האנושי שהוא גורם, משכיח את ההקשר של שקילת האופציות שעל הפרק. ■

תמר ליבס היא פרופסור חבר במחלקה לקומוניקציה באוניברסיטה העברית בירושלים

הנוצות של בושנסקי

"האמת היא שלא היתה לי טעות בדיווח", כתב אביב בושנסקי ("ה" עין השביעית" מס' 10), במעין כתב-הגנה אישי על הביקורת שנמתחה נגדו על הדרך שבה סיקר את פרשת בר-און, בעת ששימש ככתב קול-ישראל לענייני משטרה.

בושנסקי אף מביא במאמרו שני ציטוטים מדיווחיו בקול-ישראל, כהוכחה לכך שמילא את תפקידו נאמנה וכי דיווחיו היו מדויקים ומהימנים. בדיווח הראשון (מה-21.2.97) נמסר כי "בחלוף ארבעה שבועות של החקירה לא נמצאו ראיות לעסקה פלילית... בנוגע למעשיו של אריה דרעי הצוותים סבורים שניתן יהיה להגיש נגדו כתב-אישום". ואילו בדיווח השני (מה-11.3.97) נמסר כי "מסתמן שנגד רוב הנחקרים לא יוגשו כתבי-אישום... החוקרים עדיין מתלבטים באשר להמלצות שיימסרו לגבי שר המשפטים וח"כ אריה דרעי...". לכאורה, דיווח מדויק ומהימן. שהרי בסופו של דבר הוחלט, כידוע, להגיש כתב-אישום אחד בלבד: נגד אריה דרעי. בדיוק כפי שצפה בושנסקי כמעט חודשיים לפני שהיועץ המשפטי ופרקליטת המדינה פרסמו את החלטתם בפרשה.

אבל, ההצלחה לכאורה – ועוד יותר מכך ההצהרה הבוטה "האמת היא שלא היתה לי טעות בדיווח" – אינה אלא כישלון, מקצועי ואתי כאחד.

•••

בחינת הכישלון המקצועי חייבת להיעשות, בראש ובראשונה, תוך זיהוי התפקיד שאותו מילא הכתב בסיקור הפרשה. בושנסקי הופקד על סיקורה של גזרה אחת בלבד – החזית המשטרתית והחקירה שנוהלה במסגרתה. כתבים אחרים הופקדו על הגורות האחרות, ובראשן לשכת היועץ המשפטי ופרקליטות המדינה. על כן, מבחן ההצלחה המקצועית חייב להימדד לפני קנה-מידה אחד ויחיד: האם המידע שנמסר על-ידי הכתב, בתחום הסיקור שלו, הוא נכון ומדויק? במלים אחרות: האם הדיווחים שנמסרו למאזיני קול-ישראל תאמו, בסופו של דבר, את ההמלצות שנתקבלו על-ידי צוות החקירה המשטרתית? התשובה, במקרה זה, היא פשוטה: הכתב לענייני משטרה של קול-ישראל כשל, כמעט באופן שיטתי, לאורך כל הדרך. על אף שהמשטרה המליצה להעמיד לדין את כל המעורבים בפרשה, החל בראש הממשלה וכלה בח"כ דרעי, התמונה שהצטיירה באוזני המאזינים, במהלך החקירה, היתה שונה לחלוטין. להלן מקבץ חלקי של דוגמאות:

• 3.2.97 ("היום הזה"): "קצין בכיר המעורה בחקירה אמר לנו אמש כי לא נראה שראש הממשלה ושר המשפטים היו מעורבים בקנוניה כפי שפורסמה בטלוויזיה...".

• 16.2.97 ("הבוקר הזה"): "צוות החקירה המורחב עדיין לא מצא הוכחות לעסקה פלילית כפי ששורטטה בטלוויזיה... יחד עם זאת, יש בסיס לחשדות למרמה והפרת אמונים. חשדות הנוגעים למה שמכונה הגרעין הקשה – דרעי, אפל, בר-און וליברמן" (ולהיכן נעלמו שמו-תייהם של ראש הממשלה ושר המשפטים?).

• 8.2.97 ("הבוקר הזה"): "עד כה לא נמצאו הוכחות לעסקה פלילית חברון תמורת בר-און או מינוי בר-און תמורת עסקת טיעון".

• 19.2.97 ("הכל דיבורים"): "אני מעודכן עד לשלב של לפני גביית

העדות מראש הממשלה... לא היו הוכחות לעניין של עסקה".

• 21.2.97 ("הבוקר הזה"): "בחלוף ארבעה שבועות של חקירה אינ-טנסיבית וגביית עדויות... קשה לומר שמסתמנות תוצאות".

• 23.2.97 ("הבוקר הזה"): "עם תחילת השבוע החמישי של החקירה רה האינטנסיבית הזו נראה שלא יימצאו ראיות לעסקה פלילית חברון תמורת בר-און".

• 26.2.97 ("הבוקר הזה"): "...החוקרים עדיין מתקשים לתרגם את הדברים לכלל כתבי-אישום".

• 27.2.97 ("היום הזה"): "בשלב זה מרבית העבירות המיוחסות קלושות מבחינת הבסיס המשפטי והעובדתי, על-פי הממצאים החקירתיים".

• 28.2.97 ("הבוקר הזה"): "ראש הממשלה נחקר בחשד להפרת אמונים. החוקרים רחוקים מלהוכיח שפעל לכאורה עם השר צחי הנגבי למנות משיקולים זרים את רוני בר-און לתפקיד היועץ... ניתן לומר עוד שלמעשה אין הוכחות לעסקת חברון תמורת בר-און... ראש הממשלה כמעט בוודאות, אפשר לומר כבר היום, כמעט בוודאות שלא נסחט, דבר שמחוק את הסברה שהוא יוקה מכל חשד".

• 5.3.97 ("הבוקר הזה"): "גורם בכיר במשטרה שב ואמר לנו אתמול, הראיות הנוגעות לנתניהו קלושות ביותר, ובמידה רבה גם לגבי יתר החשודים. עם זאת, עדיין ייתכנו המלצות להגשת כתב-אישום אחד או יותר".

• 11.3.97 (מהדורת החדשות): "לכתבנו לענייני משטרה אביב בושנסקי נודע כי לקראת סיום החקירה נראה שלא יוגשו כתבי-אישום נגד רוב הנחקרים בפרשה, בין האישים שנגדם אין כוונה להגיש כנראה כתבי-אישום: ראש הממשלה, מנכ"ל משרדו ליברמן והעורך-דין רוני בר-און".

• 18.3.97 ("הכל דיבורים"): "סביר מאוד ולא מן הנמנע שהמשטרה בסופו של דבר תמליץ להגיש כתבי-אישום, אולי נגד שניים מהמעורבים בפרשה הזו... מכל האינדיקציות שלנו נראה שגם עניינו של ראש הממשלה הסתיים. אני יכול לומר שלא יהיו מסקנות, לפחות לא פליליות, לגבי ראש הממשלה".

• 28.3.97 ("בחצי היום"): "בחקירה שתכליתה להגיע לגילוי האמת, התברר כי ראש הממשלה נקי מפלילים. גם החשדות נגד המנכ"ל, אביגדור ליברמן, הופרכו... היום, כך אומר לנו גורם המעורב בחקירה, אפשר לומר שהנגבי עבר בהצלחה את חקירתו. לפי שעה לא נמצאו לגביו ראיות לפלילים. ספק גם אם יומלץ להעמיד לדין את ח"כ דרעי".

• 15.4.97, היום שבו הוגשו המלצות המשטרה ("היום הזה"): "המטרה ממליצה על כמה כתבי-אישום, כנראה נגד חבר-הכנסת אריה דרעי ושר המשפטים צחי הנגבי. המלצות לא חד-משמעיות יימסרו לגבי מנכ"ל משרד ראש הממשלה, אביגדור ליברמן".

אמנם, במהלך חודשי החקירה נמצאו גם דיווחים של בושנסקי שנתגלו לו כדעבד כנכונים, כמו: "יש בסיס לחשדות למרמה והפרת אמונים. חשדות הנוגעים למה שמכונה הגרעין הקשה – דרעי, אפל, בר-און וליברמן" (16.2.97, "הבוקר הזה"), או "העבירה הזו [מרמה והפרת אמונים] היא העבירה המרכזית שכרגע מיוחסת לפחות לאחד החשודים"

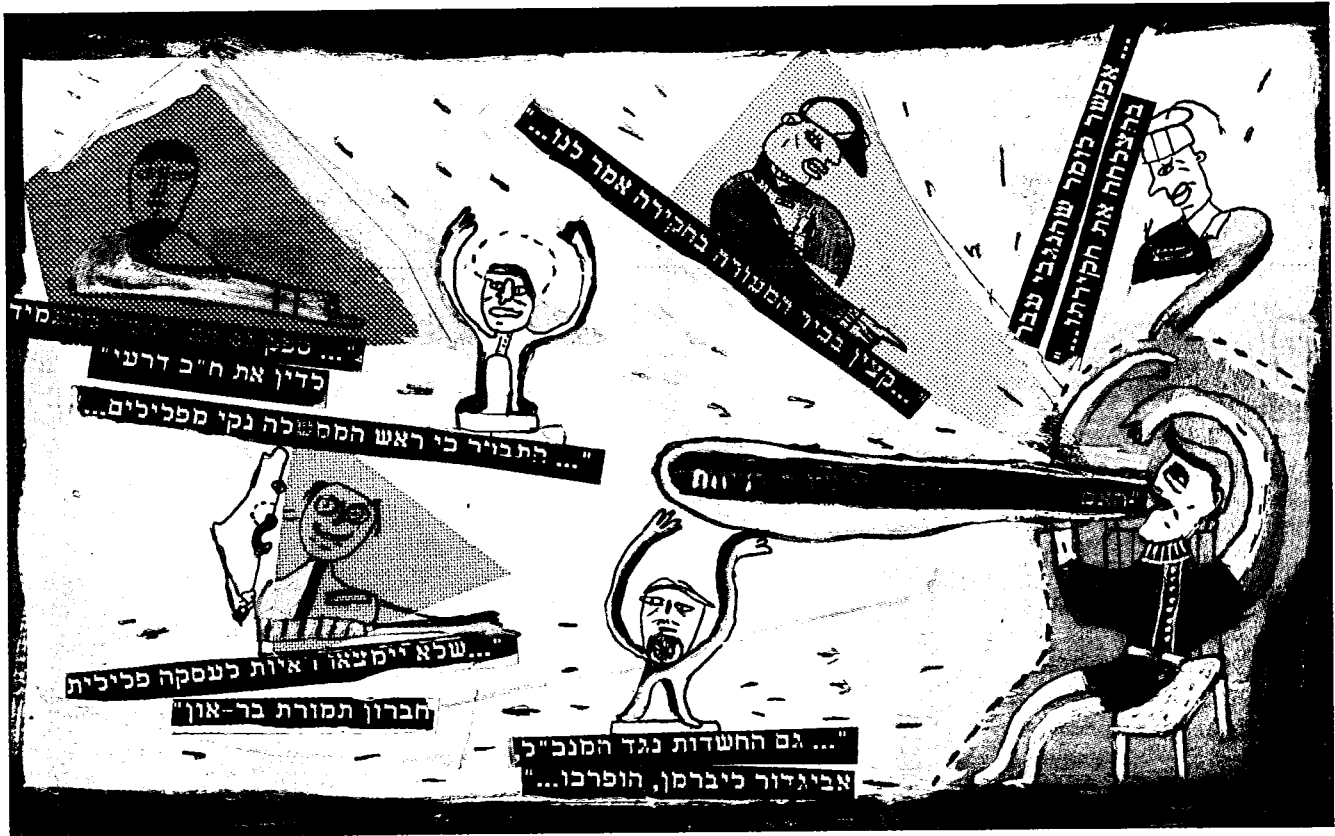
...

"החשדות נגד המנכ"ל [משרד ראש הממשלה] הופרכו" ו"המלצות לא חד-משמעיות יימסרו לגבי מנכ"ל משרד ראש הממשלה", קבע הכתב ב-28.3.97. ומה המליצה המשטרה במסקנותיה שהועברו לידי הפרקליטות ב-15.4.97? להעמיד לדין את מנכ"ל משרד ראש הממשלה בעבירה של מרמה והפרת אמונים. על שר המשפטים דיווח הכתב באותו יום: "אפשר לומר שהנגבי עבר בהצלחה את חקירתו". המלצת המשטרה היתה: להעמיד את שר המשפטים לדין באשמה של מרמה והפרת אמונים. על חקירת ח"כ אריה דרעי דווח כי "ספק גם אם יומלץ להעמיד לדין את ח"כ דרעי", בעוד שהמלצת המשטרה היתה להעמידו לדין באשמה של סחיטה ובעבירה של מרמה והפרת אמונים. אשר לראש הממשלה, מאויני קול-ישראל שמעו ב-18.3.97 את הדיווח ש"אני יכול לומר שלא יהיו מסקנות, לפחות לא פליליות, לגבי

ניכר של העובדות כפי שדווחו בתקשורת היה בו ממש, ואין המדובר בפרסום מופרך. בנושא זה ניתן לקבוע, כי לכאורה היה יסוד הן לפרסום סום בדבר העובדה שחבר-הכנסת דרעי היה מעוניין במינוי עו"ד בר-און לתפקיד היועץ מטעמים הקשורים במשפטו הפלילי, והן לעובדה שחבר-הכנסת דרעי פעל יחד עם אחרים לקידום המינוי. כמו כן נמצא בסיס לכך שדרעי שלח מסר כי עלול להיות קשר בין אופן הצבעת ש"ס בנושא הסכם חברון לבין המינוי".

...

את הכישלון המקצועי צריך לראות דרך משקפי בית הלל. מלאכתו של הכתב, כמו גם של כתבים אחרים שסיקרו את החקירה, נעשתה בתנאים קשים, שכן החקירה כולה נוהלה תוך איפול כבד. החדשות והאקטואליה ברדיו, התובע את ליטרות המידע המיידיות שלו 24 שעות ביממה, כמו הצורך של הכתבים להסתמך על מקורות שאינם נחשפים - והנגועים במקרים רבים באינטרסנטיות - הם חממה המצ-

אורי: יליך יליבדיך בן-שקוב

מיחה משגים בדיווח. במציאות כזו של עשייה תקשורתית עשוי כמעט כל כתב למצוא עצמו, לפחות בדיעבד, בפני הגילוי העצוב כי המידע שפורסם על-ידיו היה חלקי, לא מדויק ו/או מוטעה. ואולם, גם אם אפשר להתייחס במידת הרחמים וההבנה אל הכישלון המקצועי, קשה להתייחס בדרך דומה אל הכישלון האתי והחוקי. סעיף 4 בחוק רשות-השידור קובע כי "תשודר אינפורמציה מהימנה". זה לא רק ציווי חוקי, אלא גם אחד מכללי היסוד של האתיקה העיתונאית. האמנם אפשר לומר שקול-ישראל מילא אחר הוראות החוק וכללי האתיקה בסיקור חקירת המשטרה בפרשה זו? ספק רב. ■

יחיאל לימור הוא מורה בכיר בבית-הספר לתקשורת במסלול האקדמי של המכללה לניהול ובהון לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב. המעקב אחרי הסיקור בקול-ישראל נעשה במסגרת מחקר מקיף על טיפול החקשורת בפרשח בר-און

ראש הממשלה". המלצת צוות החקירה המשטרתי, בראשות ניצב סנדור, היתה שונה: להעמיד את ראש הממשלה לדין (בכפוף לחקירה נוספת) באשמה של מרמה והפרת אמונים. רק בעניין אחד צדק הכתב: המשטרה אכן המליצה, בסיומה של החקירה, שאין מקום להעמיד לדין את עו"ד רוני בר-און.

העובדה שהיועץ המשפטי ופרקליטת המדינה החליטו, בסופו של דבר, שלא להעמיד לדין את רוב הנחקרים מתגלה בדיעבד כלא רלבנטי. שית לענייננו, שכן הכתב הנ"ל סיקר את חקירת המשטרה שנסתיימה, כאמור, בהמלצות ברורות להגיש כתבי-אישום.

הדיווחים בקול-ישראל גם בישרו למאוינים (ב-23.2.97) ש"עם תחילת השבוע החמישי של החקירה האינטנסיבית הונו נראה שלא נמצאו ראיות לעסקה פלילית חברון תמורת בר-און". פרקליטת המדינה, עדנה ארבל, כתבה על כך, בחוות-הדעת שהגישה ליועץ המשפטי ב-18.4.97, את המלים הבאות: "...החקירה העלתה כי חלק

הטשטוש הגדול

האם מו"ל ועיתון הם ישות אחת ומה מבדיל ביניהם

פרשת האזנות הסתר של שני עיתוני הצהריים, המתגלגלת בחקירות המשטרה ובתי-המשפט זה יותר משנתיים, העלתה, לראשונה בישר-אל, הבחנה חסרת תקדים בין מו"ל של עיתון לבין עיתונו. העובדות כשלעצמן ידועות. עופר נמרודי, יו"ר מועצת המנהלים של "מעריב" ועורכו הראשי, נאלץ להיפרד מכס העורך הראשי, ולו רק מן התואר בלבד, בשל כתב-האישום שהוגש נגדו באותה פרשה. ה"בראנז'ה" העיתונאית לא היתה מוכנה להשלים עם התופעה שעורך ראשי יוסיף לכהן בתפקידו, כאשר הוא עומד למשפט בגין אישום פלילי, אף אם הוא בעליו של אותו עיתון. אני מציין כאן את פרישתו של נמרודי ואיני מתעכב על פרישתו המקבילה של משה רודי מתפקיד העורך של "ידיעות אחרונות", משום שהנורמה שנקבעה בפרשות אלה יצרה את ההבחנה האמורה דווקא במקרה של נמרודי. הבחנה זו נגזרה מנורמה של אתיקה עיתונאית; אך משעה שנקבעה ההבחנה, הגיעה העת לבחון את השאלה, האם המו"ל והעיתון שבבע-לותו הם ישות אחת? לכאורה מקובלת על הכל ההנחה הנורמטיבית שעיתון, ככלי תקשורת, אינו יכול להפלות את המו"ל שלו לטובה כאשר מדובר בעסקיו הכלכליים האחרים של המו"ל, שאינם קשורים לעיתון עצמו.

העיתון הכלכלי "גלובס" נוהג באחרונה לציין בדיווחיו על עסקיו של אליעזר פיש-מן, כי הוא בעל מניות ב"גלובס". ציון העובדה משאיר, לכאורה, בידי הקורא את האפשרות לשפוט אם הדיווח לוקה בהטיה כלשהי לטובתו של פישמן.

הסיג "לכאורה" בא לציין כאן, כי שאלת ה"שיקפות" הכלכלית של כלי התקשורת בישראל מצויה עדיין בתחום האפור. יש

עיתונים שהמו"לים שלהם מסתגרים מאחורי חומת הסודיות של חברות פרטיות, ויש גם מו"לים שבגין פעילותם בחברות שמניותיהן נסחרות בבורסה מגלים בעל-כורחם רק טפח מפעילותם הכלכלית כמו"לים.

אף שהשאלות הללו אינן מעסיקות את עיתונות הדפוס בינה לבין עצמה, הגיעה העת לבחון אותן בהקשר הכולל של מפת התקשורת בישראל. העיתונות הישראלית, כמוסד של מו"לות תקשורתית, מצאה תמיד ק"ן טעמים להתנגד לכל חידוש תקשורתית, משודר או מודפס. היא נאבקה מולו בכל דרך אפשרית ולבסוף מצאה עצמה נגררת, נשרכת, אחר ההתפתחויות.

אך במיוחד הצטיירה תמיד התפתחותה של התקשורת המשודרת כאיום קיומי על עיתונות הדפוס. מן האיום הזה נגזרה במישירין, כדרך הרטוריקה הנהוגה בישראל, ה"סכנה" הגדולה ביותר לעצם קיומה של הדמוקרטיה הישראלית.

הטיעונים הללו חזרו ונשנו כל אימת שהממשלה או הכנסת הציעו, או נאלצו בכורח הנסיבות להציע, הרחבה של ענף התקשורת האלקטרונית. עם הקמת הטלוויזיה הישראלית ב-1968, ולפחות בשלוש השנים הראשונות לפעולתה, נשמעה הטענה ששידורי הטלו-ויזיה יפגעו בתפוצת העיתונים והספרים ("צימצם לנו דור חדש של אנאלפביתים"). בתוך כך גם נטען, שרכישה המונית של מקלטי טלו-ויזיה תגביר את הצריכה הפרטית ותאיץ את האינפלציה (זו היתה גם עמדתו הרשמית של משרד האוצר עד 1986).

בשנת 1983 התפרסם מחקר מאלף מטעם IFRA, המכון הבינלאומי לחקר העיתונות שמרכזו בדרמשטאט שבגרמניה, שניסה לחוות את ההתפתחויות העתידיות ביחסי הגומלין שבין עיתונות הדפוס למדיה האלקטרוניים. במבוא למחקר כתב נשיא המכון דאו, ז'אק סן-קרייק: "אין עוד ספק בכך שהמדיה האלקטרוניים - החל בטלוויזיה וכלה בווידיאוטקס - ימלאו תפקיד הולך וגדל בעולם המידע והבידור; עיתוני הדפוס יהיו חייבים במהרה להגדיר מחדש את תפקידיהם בסבי-בה החדשה, בין שתהיה זו הגדרה של מדיום משלים למדיה האלקטרו-ניים ובין שתהיה זו הגדרה של מדיום מתחרה. ההגדרה מחדש של תפקידי העיתונות חייבת להיעשות בנחישות ובוהירות, אך מעל לכול עליה להיות מודעת היטב להתפתחויות החדשות הבלתי נמנעות בתחום התקשורת".

כעבור פחות משלוש שנים, במהלך החקיקה של התיקון לחוק הבזק (1986), שבעקבותיו הוקמה הטלוויזיה בכבלים, הופיעה בפני הכנסת משלחת נכבדה מטעם המו"לים של העיתונות היומית בישראל, שהת-ריעה מפני הסכנה הצפויה לקיומה של העיתונות, אם אמנם תאשר הכנסת שידורי כבלים בישראל.

חברי-הכנסת, שהתרשמו מטיעוני המו"לים, בין אם שוכנעו בהגיו-נם ובין אם חששו מפני השפעת העיתונות על עתידם הפוליטי, הטילו על כן שורה של מגבלות חסרות היגיון על שידורי הטלוויזיה בכבלים ושכחו את העיקר - ההפרדה בין שירות הכבלים כשירות הולכה ותש-תית לבין שירותי התוכן (ערוצי השידור השונים).

בתקופה זו נוצר לראשונה הטשטוש הגדול, המכסה מאז על כל הבחנה בין העיתון (כל עיתון) כמוסד תקשורת ובין האינטרסים הכלכ-ליים של מו"ל, שהוא גם בעליו של אותו עיתון. שאלת קיומה או חלונה של העיתונות בישראל נקשרה משום מה במצבו הכלכלי של המו"ל, ומכאן נגזרו גם ה"פתרונות", ששיצבו במידה רבה את חוקי התקשורת ואת מפת התק-שורת בישראל.

המו"לים של "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"גלובס", העוסקים ב"שירותי תוכן", נעשו שותפים בחברות ההולכה של הטלוויזיה בכבלים, כאשר השקעותיהם בתחום הזה אינן נבדלות מכל השקעה אחרת מחברת נדל"ן, או בתעשיית המתכת. כך הפכו המו"לים לחלק מקרטל המונע כל תחרות על שירותי התוכן (Programmers)

בכבלים, תחום שבו היתה עיתונות הדפוס עשויה להשתלב היטב כאחד הספקים של שירותי תוכן, הנובעים מפעילותה כמדיום של תקשורת.

במונחים כלכליים לא ניהלה העיתונות את מלחמתה כמדיום המבקש לעצמו מרחב מחיה "סינרגטי", אלא שימשה מכשיר בידי מו"לים שניהלו מאבקים למען האינטרסים הכלכליים הנבדלים שלהם. הגיונה של כלכלה תחרותית אינו מתיישב עם רעיון "המשק המעורב", שעיקרו סכסוד צולב בין השקעות מוצלחות לבין השקעות כושלות. לפיכך, הטיעון האומר כי השקעה רווחית של מו"ל בטלוויזיה בכב-

לים תתמוך בעיתונו הכושל אינו נכון משום בחינה. ההשקעה הרוו-חית בכבלים תתמוך במו"ל עצמו, אך לא בעיתונו הכושל מבחינה כלכלית. הדרך שהציע, בשעתו, המחקר של IFRA מדברת על העי-תון כישות כלכלית בפני עצמה, המנצלת את מאגריה התקשורתיים כדי להגיע למיציגי האפשרויות שמעמידות בפניה התפתחויות התקשור-רת האלקטרונית. העיתון היחיד המנסה ללכת בדרך זו, אף כי באיחור שעלה לו ביוקר רב, הוא "הארץ", המבקש להציב רגל במסגרת שירו-תי התוכן של האינטרנט ההולכים ותופסים תאוצה רבה.

עם הקמת הטלוויזיה בכבלים, שהחלה לפעול ב-1990 כרשת הולכה רבת-ערוצים, החמיצה העיתונות הישראלית הזדמנות נדירה להרחיב את פעילותה, ואולי גם את תפוצתה, על-ידי הצעת שירותי וידיאו-קס ושירותי טלסקס לציבור לפי דרישה. האפשרויות בתחום הזה היו

העיתונות הישראלית, כמוסד

של מו"לות תקשורתית,

מצאה תמיד ק"ן טעמים

להתנגד לכל חידוש

תקשורתית, משודר או מודפס

עשויות להביא למקסימום את תפוצת שירותי התוכן של מערכות העיתונים כמאגרי מידע מתחדשים של חדשות ומאמרי רקע, וכמאגרים ארכיוניים שאין להם תחליף.

גם הקמתו המאוחרת של הערוץ השני (המסחרי) לוותה בהתנגדות עזה מצד העיתונות, וליתר דיוק מצד המו"לים, שניהלו מלחמת מאסף, בדרך של שתדלנות והפעלת לחצים המאפיינת גם כיום את פעילותם של גופים כלכליים במשק. לעומת זאת נמנעו רוב העיתונים, כל אחד בשיטתו, מדיון ציבורי פתוח וגלוי בשאלת הקמתו של הערוץ השני, מבנה הבעלות שלו, אופיו העתידי ודרך הפיקוח על שידוריו.

מה שאירע במהלך החקיקה שקדמה להקמת הטלוויזיה בכבלים ולהקמתו של הערוץ השני קורה גם עכשיו, כאשר שני המו"לים של עיתון ני הצהריים ("ידיעות אחרונות" ו"מעריב") מחזיקים בנתחי בעלות נכבדים הן בטלוויזיה בכבלים ("ערוצי זהב" ו"מת"ב") והן כבעלי הזיכיון של הערוץ השני ("רשת" ו"טלעד").

הפשרות שנרקחו במהלך החקיקה של חוק הרשות השנייה ובתיקונים שנוספו לו, עוד בטרם החל הערוץ השני בשידוריו הסדירים, הטיבו רק עם המו"לים של העיתונים היותר מבוססים מבחינה כלכלית. כך היה גם בשאלת הבעלות הצולבת, שניסוחה בסעיף 41 לחוק גזור גזירה שווה לגבי עיתון, בלי שום הבחנה בין עיתון "קטן" לבין עיתון "גדול" מבחינת תפוצתו והיקף פעילותו הכלכלית.

כאן חזר ונתאשר הכלל הידוע בישראל שכל אפליה מתקנת מיטיבה עם החזק ואינה מועילה לחלש. הדוגמה האבסורדית היא הסעיף המבטיח מענק פיזיוניים לעיתון יומי ולבית-קולנוע שהכנסותיהם מפרסומות קטנו בשל שידורי פרסומות בטלוויזיה לפי חוק זה. תרגומו המעשי של הסעיף מבטיח מענקי פיזיוניים למי שהכנסתו פחתה, כביכול, באופן יחסי. ומי הם הנהנים? לא עיתונים שנאבקו על קיומם משום שקהל קוראיהם הצטמק ממילא ולא בתי-קולנוע בפריפריה שבעליהם סגרו ממילא את שעריהם עוד לפני שידורי ערוץ 2, אלא שתי הרשתות הרווחיות הגדולות, החולשות על ענף הקולנוע בישראל – תיאטראות-ישראל וגלובוס-גרופ.

התרחבותה המאוחרת של התקשורת המשודרת בישראל, במסלול נפתל ועקלקל, לא חוללה שינויים בבסיס הטיעונים של המו"לים, או "בעלי העניין" החדשים (גופים עסקיים המחזיקים במניות הכבלים והערוץ השני), שאף הם אימצו את הרטוריקה הידועה בדבר הסכנה הנשקפת לחופש העיתונות ול"איכות השידורים", לנוכח התחרות המוצעת בתחום התקשורת המשודרת.

מי שעדיין נדרש לטיעון הזה מוסיף להתעלם מתהליכים חברתיים וכלכליים ששינו את מפת העיתונות בישראל. יש אמת-מידה אחת לבחינת מצבה של העיתונות הישראלית. לא מצב ה"אינוונטר" של העיתונים היומיים המסורתיים קובע כאן, אלא מספר קוראי העיתון. נים בישראל ביחס לגודל האוכלוסייה. על-פי אמת-מידה זו, מעולם לא היה מצב העיתונות בישראל טוב יותר.

תהליך הגידול במספר קוראי העיתונים ביחס לגודל האוכלוסייה עומד ביחס הפוך לצמצום מספרם של העיתונים היומיים. כשישראל מנתה שני מיליון תושבים הופיעו בה 13 עיתונים יומיים בעברית: "הבוקר", "חירות", "למרחב", "דבר", "אומר", "על המשמר", "הצפה", "שע"רים", "המודיע", "הקול", "הארץ", "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", ועוד שמונה עיתונים יומיים לועזיים (ביניהם שניים בשפה הגרמנית). כיום מונה אוכלוסיית המדינה כמעט שישה מיליון תושבים ומופיעים בה חמישה עיתונים יומיים בעברית: "הארץ", "הצפה", "גלובס", "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", ושני עיתונים יומיים בשפה הרוסית. ובכן, מה אירע כאן?

העיתונות הישראלית לא פחתה ולא הצטמקה; היא השתנתה מכוח חוק "הכלים השלובים". העיתונות המפלגתית, ה"אידיאית", חלפה מן העולם עם תהליך ה"התבגרות" של התברכה הישראלית, כמעט לפי חונו של בן-גוריון שביקש לחולל את השינוי "ממעמד לעם". קהל הקוראים נדד לעבר העיתונות "העיתונאית", שאינה מגויסת על-די מפלגות ועסקנים פוליטיים, עתירי זכויות ככל שיהיו. בינתיים קמו דורות חדשים של קוראי עיתונים, שרקע צמיחתם התרבותית היתה שונה משל הוריהם. אלה הם קוראי העיתונות היומית המסחרית ואלה הם קוראיה של העיתונות המקומית והעיתונות המגויזנת לסוגיה. אלה הם גם צרכניה של התקשורת המשודרת.

מי שמקונן על מצבה של העיתונות ומתעלם מן התהליכים הללו עושה שקד בנפשו, מי שקריאת עיתון היא בחזקת "צורך" בעבורו אינו ממיר עיתון בטלוויזיה ולהפך. מספר קוראי העיתונים בישראל יעיד על כך. אך שאלה לעצמה היא האם העיתונות הישראלית אמנם שועה לעצתו של ז'אק סן-קריק, שהציע לעיתוני הדפוס "להגדיר מחדש את תפקידיהם בסביבה החדשה, בין שתהיה זו הגדרה של מדיום משלים למדיה האלקטרוניים ובין שתהיה זו הגדרה של מדיום מתחרה".

איש אינו טוען שאין חשיבות למספר העיתונים היומיים בישראל. הריבוי והגיוון, כמו בשידור (Pluralism & Diversity), חסר-

איור: נודית אשר

בים וחיוניים בעיתונות הדפוס; הפלורליזם נועד להבטיח זרימה חופשית של מידע וביטוי חופשי של מגוון דעות ועמדות. העיתונות המפלגתית המגויסת לא מילאה בדיוק את התפקיד הזה, שהרי אחרת לא היתה ננטשת על-ידי קוראיה.

מאז קום המדינה היו רק שני עיתונים יומיים, מסחריים ובלתי תלויים, שלא הצליחו להתקיים: "חדשות" ו"סלגרף". כשלונם של העיתונים הללו הוא נושא למחקר, שמסקנותיו יהיו בלא ספק מועילות לענף המו"לות העיתונאית. מכל מקום, לא התקשורת המשודרת גרמה לסגירתם של עיתונים אלה. זה בדיוק טבעה של עיתונות חופשית, הנתונה לחסדי קוראיה. איש לא גילה עדיין את נוסחת הקסם להוצאת עיתון חופשי ובלתי תלוי, שאינו מתקיים מהכנסותיו. ■

אלי ניסן הוא יועץ לארנוני שידור

תל-אביב, וכל השאר

ב-7 באוקטובר נפל דבר בתקשורת הטלוויזיונית הישראלית – בתוכנית החדשות של רפי רשף הוצגה תוכנית מחשב "חדשנית", ה"מנתחת" את קולם של אישי ציבור ו"מודיעה" אם הנ"ל "דוברי אמת", "מתחמקים", או ש"הדברים אינם נכונים". זו הופעלה על קטעי ראיון עם נתניהו, מרדכי וערפאת, בנושא כשלון פעולת המוסד בירדן, כשהתוצאה מוצגת על מסך הטלוויזיה, בפורמט גרפי של כיתוב לתמונה. שי בוק, דוברו של ראש הממשלה, ניסה להמעט בערכה של הטכנולוגיה הזו, ואילו איש מחשבים צעיר, נציג החברה שפיתחה את הכלי, הגן עליה. בוק, כמובן, צדק, אבל שלא כהרגלו, היה חריף הרבה פחות מהנדרש.

"קומפיוטר גרפיקס", אחד העיתונים המקצועיים החשובים ורבי ההשפעה ביותר בקרב חוקרים ומיישמים של מדעי המחשב, הקדיש, אחרי מלחמת המפרץ, את מאמר המערכת שלו לדיון בחובתם המוסרית של אנשי המקצוע להבהיר ולהתריע מפני שימוש בהדמיות מחשב מחקות-מציאות באמצעי התקשורת האלקטרוניים.

אין הבדל עקרוני, טען העיתון, בין ציטוט מילולי של דובר צבאי לבין שידור של סרט וידיאו שהוקלט על-ידי טיל חכם, שיכול להיות מפוברק, משופץ, או גם תוצאה של שגיאת תוכנה. אבל בעוד שבהוד"ע מילולית מודגש מקור המידע ואופיו הציטוט, נעדרים "ציטוטים חזותיים" כל מנגנון ביקורת ואתראה בפני זיוף או הטיה, בגלל הדמיון והחיצוני בינם ובין קטעי חדשות מצולמים.

גם בתי-המשפט האמריקאיים נדרשים לסוגיה דומה, בהקשר של שחזורים-כביכול של פשעים בעזרת תוכנה – החשש שסרט כמו-תיעודי, המציג את גרסת התביעה לגבי מהלך מאורעות אפשרי, ישפיע על חבר מושבעים יותר מנאום הגנה, והתחרה ספקולציות ממוחשבות בכלל תוצגנה כתחליפי מציאות "אובייקטיביים" מדירים שינה מלא מעט אנשי מקצוע רציניים ומעורבים חברתית ואתית.

באמריקה, באמריקה. לא כאן. כאן מוצגות מסקנותיה המפוקפקות של תוכנה לא ברורה באותה צורה שבה נוהגת מערכת החדשות הטלוויזיונית לפרסם עובדות. כאן מטשטש רפי רשף את הגבול החיוני בין מה שקביל עליו כ"אמין" (כלומר הושג על-ידי כתביו וצולם על-ידי צלמיו, תוך ביצוע של מערכת בדיקות מקובלת ונאותה) לבין עדות חסרת בסיס של צד שלישי (ובמקרה זה: חבורה של מתכנני ומפתחי תוכנה). וכאן נמנעים אנשי מחשבים באופן שיטתי ממתחת ביקורת על שימוש לרעה בתוכנה, או מהצבעה על אופיים הרעוע והבלתי אובייקטיבי של שימושים כאלה.

התוכנה הפרטית שלי, אגב, זו שפיתחתי בשנים רבות של ניסיון בצריכת עיתונות, אומרת כך: בוק, נתניהו, מרדכי וערפאת "דוברי אמת". רשף "מתחמק", ואילו לגבי נציג חברת המחשבים, "הדברים אינם נכונים", ונודף מהם ריח רע של רדיפת כסף ופרסום.

•••

בתקופה האחרונה, למרבה הצער, עמדה מערכת התקשורת האלקטרונית פעמים רבות מדי בפני "אבל תקשורת", זה שבא לאחר פיגוע חבלני, אסון או כישלון צבאי רבי נפגעים. ובעוד שהשינויים במוסר-

קה ובלוחות השידורים בעקבות אבל זוכים לניתוחים ואף לביקורת, יש נושא עדין אחד שאותו לא אומרים בקול רם – זהו, ואת זה ממש לא נעים להגיד, עוצמת האבל. המדד הוא, במקרה זה, משך השינוי בסגנון השידורים ותוכנם, כמו גם היקפו של השינוי. וכאן, מה לעשות, במקום האחרון עומד שוק מחנה-יהודה הירושלמי, ובמקום הראשון עומדים פיגועים בתל-אביב ואסון השייטת. "הפעם האסון מחריד יותר, כי הוא קורה כאן, ממש ליד הבית", שידר פעם בהתרגשות (ובספונטניות) כתב צעיר של גלי-צה"ל אחרי הפיגוע בדיונוף-סנטר לאזוניהם המשתאות של תושבי קריית-שמונה וירושלים, ואף אחד מהממונים לא נזף בו. אף אחד מהממונים, למעשה, לא שמע בכלל את הצרימה הנוראה.

כי כמו בקריקטורה המפורסמת של ניו-יורק, מפת התקשורת הישראלית הממוסדת, ומפת האליטות בכלל, שמה את תל-אביב במרכז התמונה, ואת קריית-שמונה, ירושלים או בני-ברק הרחק באופק. לא בודון, ולא מרוע-לב, אלא בטבעיות בלתי ניתנת לערעור, מתקבל פיגוע בבית-קפה או מרכז קניות תל-אביבי בועזוע תקשורתי עמוק יותר מאוטובוס או שוק ירושלמי למודי-סבל, פוגע בלבה של הנהגת-נות שביסודה של העיתונות התל-אביבית, כלומר הארצית. ממש מאותן סיבות שקבוצת הפועל תל-אביב נקראת בעיתונות הארצית "הפועל", ואילו הפועל חולון או ירושלים נקראות "ה. חולון" ו"ה. י-ם".

מאותן סיבות, לאחר הפיגוע בדיונוף נדחה משחק חוץ של מכבי תל-אביב (באילתו!), כי "הבחורים בדיכאון", אבל מעולם לא נדחה משחק של הפועל או בית"ר ירושלים לאחר אירוע חבלני. ומאותן סיבות המפעל הכלכלי היחיד שקיבל פיצוי ממדינת ישראל על אובדן הכנסה בעקבות מלחמת המפרץ הוא מחלקת הכדורסל של מכבי תל-אביב, שזכתה למיליון שקל מידי משלם המסים עקב העברה של משחק בית אחד לאירופה. בקריית-שמונה יכולים רק לחלום על זה. קטיו-שות או לא, הם הרבה פחות גיוו. הרבה פחות "כאן, ממש ליד הבית".

•••

לסיכום חמישים שנות סיכומי ראשי-השנה: במקום הראשון בקטיוגוריה "הרגעים המשעממים של הסיכומים" מופיע, בפעם האלף, פרוי-קט "חמישים שנה בבידור" של מוסף "7 לילות". במחלקת "הרעיון הצפוי" מופיע, כמובן, "תרבות מעריב" עם "מצעד הפזמונים". מה עוד היה, הווה, ויהיה לנו השנה? הצילומים המרטיטים, הזכרונות הגורליים, האנשים שהטביעו חותם, שירי השנה, ציטוטי השנה, חמישים הקריקטורות, הביקורות הקטלניות, שורות המחץ, הסרטים, הספרים, הצעצועים, הדוגמניות, הספורטאים, הרגעים המביכים, המתכונים הלוהטים, נשות שרים וראשי ממשלה, מדליקי המשואות. וביום העצמאות יתכנסו יחד מסכמי השנה לדורותיהם, מכל העיתונאים ואמצעי התקשורת. שם הם יבחרו את "מסכם השנה" של כל הזמנים, שיסכם, אחת ולתמיד, סיכום סופי ומוחלט את הישראליות. ואו הוא יבקש סליחה, בטקס חגיגי, מקוראי העיתונים, שחשבו פעם, בטעות, שעיתונות מעניינת צריכה קצת, מעט, טיפה, שמץ, קורטוב, קמצוץ של מקוריות. ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

המכון הישראלי לדמוקרטיה ממשיך

בסידרה של **ניירות עמדה**

שמטרתם להעשיר את **השיח הציבורי**

בסוגיות חשובות העומדות

על **סדר היום הלאומי.**

הופיעו:

היועץ המשפטי לממשלה: סמכות ואחריות

מאת ד"ר גד ברזילי ופרופ' דוד נחמיאס

בחינה ראשונה מסוגה של תפקיד מפתח זה, עם השוואה
לנעשה במדינות אחרות והמלצות לרפורמה

לקראת רפורמה מבנית במגזר הציבורי בישראל

מאת פרופ' דוד נחמיאס, מרל דנון-קרמזין ואלון יראוני

הצעה לרפורמה מקיפה שלא נעשתה כדוגמתה מאז
הקמת המדינה. במרכזה: חובת מתן דין וחשבון לציבור

הסתה, לא המרדה

מאת פרופ' מרדכי קרמיניצר וחאלד גנאים

במלאת שנתיים לרצח יצחק רבין ז"ל, בחינה של עבירת
ההמרדה בדיני העונשין והצעה לניסוח חדש של עבירת הסתה

ניירות העמדה יופיעו לאו דווקא בסדר המצויין מעבר לדף.

על ניירות עמדה נוספים נודיע בהמשך.

אנו מזמינים אותך להיות מנוי/ה על הסידרה זו. ניתן לרכוש

כל נייר עמדה בנפרד, עם הופעתו, במחיר של 25 ש"ח,

או להיות מנוי על הסידרה כולה ולקבל עשרה ניירות

עמדה עם הופעתם, במחיר כולל של 200 ש"ח.

נא למלא את הספח שמעבר לדף ולשלוח אל:

המכון הישראלי לדמוקרטיה, ת.ד. 4702, ירושלים 91040.

ניתן גם לשלוח בפקס: 02-5635319.

עמדה

אבקשכם לצרף אותי לחוג המנויים של סידרת ניירות העמדה של המכון הישראלי לדמוקרטיה, תמורת 200 ש"ח (10 ניירות עמדה).
נא לצרף תשלום בהמחאה / כרטיס אשראי כמצויין בספח למטה.

אבקשכם לשלוח לי את ניירות העמדה הבאים, עם הופעתם, תמורת 25 ש"ח לנייר עמדה.

נא סמנו את ניירות העמדה שהינכם מזמינים. נא צרפו תשלום של 25 ש"ח עבור כל עותק באמצעות המחאה או כרטיס אשראי. נא הקפידו למלא את הספח שלמטה ולהחזירו אלינו.

הרשימה
 לפורמה בשידור הציבורי
פרופ' ירון אזרחי, ד"ר עמרי בן-שחר, גבי רחל לאל.

הרשימה
 ציהול ותקצוב על פי תפוקות במגזר הציבורי
פרופ' דוד נחמיאס ואלונה נורי

הרשימה
 הצעת חוק השב"כ: ניתוח משווה
אריאל צימרמן, בהדרכת פרופ' מרדכי קרמניצר

הרשימה
 דתיים וחילוניים בישראל: מלחמת תרבות?
פרופ' אביעזר רביצקי

הרשימה
 לפורמה מבנית במגזר הציבורי
פרופ' דוד נחמיאס

הרשימה
 היועץ המשפטי לממשלה: סמכות ואחריות
ד"ר גד ברזילי ודוד נחמיאס

הרשימה
 הסתה, לא המרדה
פרופ' מרדכי קרמניצר

השתלבות קבוצות "פריפריה" בחברה ובפוליטיקה בעידן השלום
פרופ' מיכאל קרן וד"ר גד ברזילי

נגיד בנק ישראל: סמכות ואחריות
פרופ' דוד נחמיאס וד"ר גד ברזילי

מבקרת המדינה: סמכות ואחריות
ד"ר גד ברזילי ופרופ' דוד נחמיאס

נא לחייב את כרטיס האשראי שלי:

ישראלכרט / ויזה בסכום _____ ש"ח

שם _____ כתובת _____

מיקוד _____ סלפון _____ פקס _____

שם החברה _____ כתובת החברה _____

מיקוד _____ סלפון _____ פקס _____

נא לשלוח את נייר העמדה: לביתי / לחברה / למשרד

נא לשלוח את הקבלה על שמי / ע"ש החברה / ע"ש המשרד

מצ"ב המחאה ע"ס _____ ש"ח לפקודת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מס' הכרטיס _____ בתוקף עד _____

מס' ת.ז. _____

נא למלא ולשלוח אל:

המכון הישראלי לדמוקרטיה ת.ד. 4702 ירושלים 91040.

כמו כן ניתן לשלוח לפקס 02-5635319.

החמצה גדולה?

האם ממלאת התקשורת את תפקידה כעיניו ואוזניו של הציבור באולם בית-המשפט - זו השאלה שבה נפתח מאמרם של מרדכי קרמני-צר ואביאל לינדר "ההחמצה הגדולה" ("העין השביעית", גיליון מס' 10, אוגוסט 97). במאמר נמתחה ביקורת חריפה על אי-התייחסותם הנאותה של כתבי משפט ושל פרשנים משפטיים לנקודה אחת בפסיקת בג"ץ בפרשת בר-און, שניתנה ביום 5.6.97. ומהו אותו טטא שחטאנו כולנו, מי יותר ומי פחות, מלפני הביקורת? שלא התייחסנו לחוסר שביעות רצונם של "שופטי הרוב", כדברי המבקרים, משיקול דעתו של היועץ המשפטי לממשלה, שבו כידוע לא התערב בג"ץ. הכותבים אינם מהססים לקבוע שבאי-ההתייחסות היתה "החמצה גדולה". האמנם?

הפסיקה שניתנה באותו יום הורכבה מארבע החלטות שונות, שנגעו להיבטים שונים של הפרשה. ואלה הן: בשאלת ההעמדה לדין פלילי של ראש הממשלה ושר המשפטים; בעניין העברת שר המשפטים מכהונתו; נימוקים לדחיית העתירה להקמת ועדת חקירה בנושא; נימוקים לדחיית העתירה לחשוף את חומר החקירה המשטרית, את מסמך סיכום החקירה המשטרית ואת "חוות-דעת המיעוט" בפרק ליטות, שצידדה בהעמדה לדין של ראש הממשלה באשמת הפרת אמונים. ההחלטות מחזיקות 76 עמודים. הרכב בג"ץ כלל חמישה שופטים, ובחלק מן ההחלטות ניתנת דעת מיעוט בסוגיה זו או אחרת. את כל המכלול הזה אמורים היו להקיף כתבי המשפט ופרשניו.

אני, מחנה קטן, הפכתי והיפכתי, שקלתי והחלטתי להאיר את מה שנראה היה בעיני עיקר. כתבתי (בפרשנות ב"הארץ", 16.6.97) שפסיקת בג"ץ, שנמנעה מהתערבות בהחלטות היועץ המשפטי, הינה הוכחה לריסון השיפוטי שהשופטים גזרו על עצמם. מזאת קל להסיק שהשופטים לא התערבו, חרף העובדה שדעתם לא היתה נוחה מההחלטה שלא להעמיד לדין, אכן, לא התייחסתי לדברי השופט אליעזר גולדברג, שבהם היתה ביקורת על היועץ המשפטי לממשלה, שכן סברתי שמה שחשוב הוא להבהיר לקוראי "הארץ" שבג"ץ איננו מאשר את ההחלטה או מביע שביעות רצון ממנה, וכי אי-התערבותו יסודה בריסון שיפוטי שגזר על עצמו.

אגב, לשימת לב המבקרים: שלא כדבריהם במאמר שפרסמו כאן, אין למצוא בפסק-הדין "חוסר שביעות רצונם של שופטי הרוב

משיקול דעתו של היועץ המשפטי", אלא דברים מפי השופט גולדברג בלבד. השופטים האחרים מצטרפים לדברים, מבלי להתייחס במפורש לנקודה שהיא כה חשובה בעיני הכותבים. השופט תיאודור אור, משופטי הרוב, מקדיש את פסק-דינו לחיזוק גישת אי-ההתערבות בהחלטת היועץ המשפטי, שעליו האחריות ולו הסמכות להחליט, כאשר "ההערה כה של סיכויי ההרשעה על-פי חומר זה אינה קלה ואינה חד-משמעית".

במחשבה שלאחר מעשה, ייתכן שטוב היו עושים הכותבים - כתבים ופרשנים - לו הזכירו את הביקורת שהושמעה כנגד היועץ במפורש. במאמר שפרסמתי לאחר ההחלטה לסגור את התיק נגד אביגדור ליברמן ודוד אפל ("תיק לא סגור", "הארץ", 8.9.97) הזכרתי את הדברים במפורש, כשהם בבחינת הלקח שהיה על היועץ ללמוד ולהבהיר את מה שלא הובהר בהחלטתו על המניע של ראש הממשלה למינוי בר-און. אלא שמכאן ועד לטיעון שבלי זאת החמיצו הדיווחים והפרשנות ויות על החלטת בג"ץ את העיקר - רחוקה מאוד הדרך.

לא היתה בהתעלמות זו "החמצה גדולה", ובמידה רבה לא היתה התעלמות כלל. המחברים מזכירים משפט אחד ממאמרו של משה נגבי ב"מעריב" (16.6.97), שציין כי בג"ץ אינו ממחר לאמץ את מסקנת רובינשטיין שאין די ראיות לביסוס החשד, ומתעלמים ממשפטים נוספים כגון: "בג"ץ אפילו לא אומר שמסקנת היועץ באשר למחסור בראיות היא סבירה... הסיבה היחידה לדחיית העתירות איננה אפוא השתכנועות השופטים בטוהר מידותיו של ראש הממשלה, ואפילו לא הסכמת עם הערכת היועץ שאין די ראיות נגדו - אלא רק העובדה שהערכה זו אינה חורגת ממתחם הסבירות". אני הסתפקתי כאמור בהדגשת העובדה - בכותרת הפרשנות ובמאמר - שאי-ההתערבות יסודה רק בריסון עצמי, וזאת מבלי לציין במפורש את דברי הביקורת מפי השופט גולדברג, שהמבקרים היו מציינים בדיווח התמציתי שהם מצייעים. הדיווחים התקשורתיים על פסק-הדין לא "העלימו", כטענת המבקרים, את הביקורת על רובינשטיין, אלא שהמדווחים סברו שזה איננו הנושא העיקרי. הנושא העיקרי היה דחיית העתירות כולן, על כל הנושאים שהן העלו. נושא מרכזי היה הריסון השיפוטי שגילה בג"ץ מול טיעונים נמשכים על כך שהוא "מנהל את המדינה". ביקורת על היועץ המשפטי, כאשר אין השופטים מתערבים

בהחלטתו בגין העדר אי-סבירות קיצונית, פירושה גם שטענתו איננה מפליגה או מהורית בעיני בית-המשפט. ביקורת בג"ץ יכולה להיות גם מס שפתיים לתירוץ אי-ההתערבות, וכך לא סברתי, ואינני סובר, שהביקורת בלא ההתערבות הינה עיקר העיקרים.

הכותבים משלמים, לדעתי, "מס שפתיים" באומנם שהם אינם מתעלמים מהאילווצים הטכניים שנתונים בהם כתבי המשפט. הם מתעלמים מהם. חזרתי ועיינתי בדיווחי הכתבים, ואני סבור שהיה בהם כדי לשקף את רוב העיקר. מבקרים בעיתון כ"העין השביעית", שבו ביקורת העיתונות אמורה להיות מקצועית, צריכים להיות ערים מאוד למגבלות זמן ומקום, ולמה שמעניין את הציבור, ולא דווקא את חכמי המשפט שביניהם. באשר לעיתונאים: פרופ' קרמניצר, מחשובי החוקרים במשפט הפלילי, דורש מהם לכתוב את מה שהוא מעוניין לקרוא, ולא את מה שמעניין את הציבור הרחב שאליו מדברים הכתבים.

באשר לפרשנים: קרמניצר, ולינדר עמו, קראו את פסק-הדין ברוב שלוות ונחת, ודלו סוגיות שחשיבותן רבה מאוד: למשל ההבחנה האפשרית בין אישי ציבור לבני-אדם מן השורה באשר להגשת כתב-אישום בפלילים. הפרשנים כולם - עו"ד משה נגבי וד"ר חיים משגב וד"ר רון שפירא וכותב שורות אלה - התעלמו מנקודות אלה הואיל וכתבו פרשנותם לעיתון יומי. חזקה על הכותבים שהם יודעים שלעיתונאים יש מגבלות מקום וזמן וכי הפרשנות צריכה להיכתב ולהימסר בלחץ זמן גדול. ביקורת, המתעלמת מן המציאות, בעיני תון המיועד גם לעיתונאים למען יכתנו דרכם, חוטאת לעיקר ואיננה מאפשרת להסיק מסקנות. כל הנקודות החשובות האלה ימצאו להן מסגרות מתאימות אחרות.

המבקרים טוענים שאנו, הפרשנים, קיפחנו את זכות הציבור לקבל מידע. נהפוך הוא. אם אין הנחתום מעיד על עיסתו, אע"פ על פרשנותם של נגבי ושפירא, שאותה קראתי וחזרתי ויקראתי. למיטב שיקול דעתי, בהכרת קוצר הזמן והיריעה, עשו הפרשנים עבודה ראויה. המבקרים טוענים שעסקתי במה שחביב עלי במאמר שהופיע ב-17.6.97 - זכות הציבור לדעת - וטענתי ששופטי בג"ץ אינם רוצים לדעת את העובדות, ואילו אני קיפחתי את זכות הציבור לדעת. אין אלה פני הדברים, כפי שביקשתי להראות. חבל שמבקרינו מקפחים את זכות הציבור שאיננו מתמחה בתחום המשפטי, ולא קרא, רובו ככולו, את פסק-הדין, ומטעים אותו לחשוב שאכן היתה "החמצה

גדולה". החמצה כזו לא היתה, ולא נותר למבקרים אלא להמתין להודמנות נוספת, שמא תודמן. אלא שבטרם יעשו כן, ראוי מאוד כי יזמנו עצמם למערכת ציתון כדי שיכירו באמת את אילוניה ואת אילוניה הכותבים.

ואב סוג

הכותב הוא פרופסור-חבר למשפטים
בפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת
חל-אביב והפרשן המשפטי של עיתון "הארץ"

כל-כך לא עיתונאים?!

עפר ואפר אני לרגלי פרופ' מרדכי קרמני- צר והסטודנט אביאל לינדר, אשר מנתחים את החלטת בג"ץ בפרשת בר-און ("העין השביעית" מס' 10, אוגוסט '97), והמגיעים למסקנה שהפרשנויות והדיווחים התקשורתיים בעקבות הפסיקה החטיאו את העיקר וחטאו לזכות הציבור לקבל מידע שלם ומדויק, אף קטונתי מלהתווכח עם הבנתם המשפטית העמוקה, ההופכת את מכלול הדיווחים והפרשנויות שפורסמו לאחר הפסיקה, ובהם גם הכתבה ששידרתי ביומן הצהריים של קול-ישראל שעתיים לאחר פרסום פסק-הדין, ללא יותר מאשר "החמצה גדולה".

אולם בכל זאת, עם כל הבנתי הדלה, ארשה לעצמי להעיר כמה הערות, גם כיוון שאני יודע כי להערותי אלו שותפים כמה מהמוזכרים במאמרם של קרמניצר ולינדר ואחרים מביני דבר בעולם המשפט.

ותחילה לממד המשפטי: אף שבג"ץ החליט לדחות את העתירה להעמיד את נתניהו לדין, לאחר שלא מצא כי החלטת היועץ המשפטי ופרקליטת המדינה שלא להגיש כתב-אישום לוקה בחוסר סבירות קיצוני, השניים מנסים כעת לצייר את המטרה סביב החץ שנורה ולא פגע... חלילה לי מלהאשימם בכוונה פוליטית כלשהי העומדת מאחורי המאמר, ואולם קשה להשתחרר מן הרושם כי באמצעות פרשנויות סיבוביות מתפתלות של פסקה זו או אחרת והתעלמות מפסקאות אחרות שאינן תומכות בגרסתם, הם מבקשים להוציא מפסק-הדין ככל מחזיר את המסקנה שראש הממשלה אכן ראוי להעמדה לדין. נכון הוא שאמירתם אינה משוללת כל יסוד והיא אפשרית במידה, ואולם בטרם יטילו על התקשורת את אשמת השטחיות והעלמת המידע, ראוי הוא שיבדקו כיצד הפרשנות המשפטית שהם מציעים, אחת מתוך כמה וכמה פרשנויות אפשריות, הופכת ביקורת משתמעת של השופט גולדברג לאמי-רה פסקנית חד-משמעית שעם כל הרצון הטוב, אינה כתובה כלל בפסק-הדין!

קרמניצר ולינדר מתבססים על ביטויי הסת-

ייגות של השופט גולדברג, מצטטים מהם ומיד מובילים את הקורא למסקנה הנוחה להם, כאילו זו המסקנה היחידה המתבקשת מקריאת פסק-הדין. טכניקה ידועה.

הנה כמה דוגמאות:

בהתייחסם לדיון שמפתח השופט גולדברג בשאלה, אם המניע של ראש הממשלה למנות את בר-און היה סיפוק רצונו של דרעי, מצט"טים השניים מפסק-הדין את הפסקה הבאה: "נקדים ונציין כי שאלת מודעותו של ראש הממשלה... לא לובנה עד תום בחוות-הדעת של פרקליטת המדינה ובהחלטתו של היועץ המשפטי לממשלה. דומה כי גישה זו נבעה מן התפיסה שהנחתה אותם, שיש להוכיח מודעות לקיומו של קשר פסול בין חבר-הכנסת דרעי לבר-און, וזאת על אף שדי היה במודעות (או עצימת עיניים) של ראש הממשלה לציפייתו של חבר-הכנסת דרעי שהמינוי יסייע לו בהליך הפלילי המתנהל נגדו".

לציטוט הזה הם מקדימים פרשנות משלהם: "בניגוד לדו"ח רובינשטיין (ההדגשה שלי; מ"ט), אפשר לדידו של גולדברג שמניעו של ראש הממשלה למנות את בר-און היה פסול ונגוע בהפרת אמונים, אפילו לא ידע על הבטחה כלשהי שניתנה על-ידי בר-און לדרעי". בניגוד לדו"ח רובינשטיין?! כדאי שהשניים יעלעלו שנית בפסק-הדין ואולי אז תיגלה לעיניהם פסקה נוספת, שאותה אין הם מצט"טים, ובה כותב גולדברג:

"בסופו של דבר הגיעה פרקליטת המדינה למסקנה כי התמיהות שהועלו לעיל תומכות בהשערה שהמניע האמיתי למינוי היה רצונו של דרעי בכך והסכמת ראש הממשלה לבקשתו. למסקנה זו הגיע גם היועץ המשפטי לממשלה בהחלטתו...".

וגולדברג ממשיך ומצטט את החלטתו של רובינשטיין:

"...קיים חשש ממשי שהמניע הזה הוא מניע פסול, רצונו של ח"כ דרעי שהשפיע ולחץ על ראש הממשלה בעניין זה".

מכאן שניתן אף לתהות על המינוח שקרמניצר ולינדר מעדיפים להשתמש בו:

"...השופט גולדברג מוכיח את רובינשטיין וארבל על שלא התעמקו מספיק בשאלת המניע למינויו של בר-און...".

נראה כי השניים מרחיקים לכת כאשר הם מייחסים לדבריו של גולדברג משמעות של תוכחה, שכמוה כמעט כנויפה, שוב כדי לצייר את המטרה סביב החץ.

דוגמה בולטת יותר ניתן למצוא בציטוט נוסף, הבא לנתח את הדיון שמפתח השופט גולדברג בשאלה, אם סביר שהסבירו של ראש הממשלה למינוי בר-און יתקבלו על דעת בית-המשפט. קרמניצר ולינדר החליטו כי:

"אין יסוד להנחה כי הסברו של ראש הממשלה, שלא הגיח את דעתם של רובינשטיין ואר-

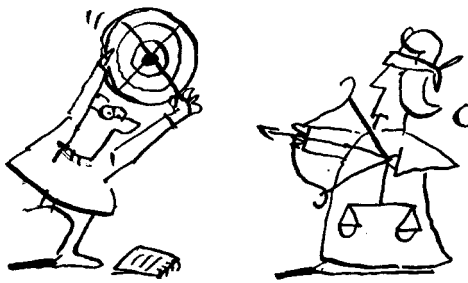
בל, היה מניח את דעתו של בית-המשפט". ולהוכחת דבריהם, כביכול, בא ציטוט מפסק-הדין לגבי קביעתם של היועץ והפרקליטה, כי אין די ראיות להוכחת המניע הפסול במשפט פלילי:

"ניתן לחלוק על מסקנתם זו של היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה, וניתן אף להגיע למסקנה אחרת, אולם לא ניתן לומר כי מסקנתם חורגת ממתחם הסבירות באופן קיצוני".

ומסקנת השניים חד-משמעית:

"מה שמשתמע בבירור מביטויי העדינים של השופט גולדברג הוא כי אילו הלכו רובינשטיין ולינדר בדרך הניתוח ששרטט היה מקום להגשת כתב-אישום נגד ראש הממשלה".

חד וחלק. קרמניצר ולינדר אפילו אינם מסייגים את דבריהם כהצעה של אופציה פרשנית אפשרית ל"ביטויי העדינים" של גולדברג, כלשונם, ומובילים את הקורא, שוב, למסקנה חד-צדדית שאולי היא נכונה, אך קיימת גם סבירות רבה כי איננה נכונה. למשל, ניתן להעלות על הדעת גם כי גולדברג רג אינו קובע חד-משמעית שיש תשתית ראייתית מספקת להעמדה לדין, אלא מציע דרך ניתוחית שונה של התשתית הראייתית.

איורים: עמוס אלנובון

הא ראייה שהוא אינו הופך את החלטתם של רובינשטיין וארבל אלא, אדרבא, קובע כי אינה חורגת ממתחם הסבירות באופן קיצוני. ניתן לתהות על כך כי לו סבר גולדברג שבדרך הניתוח ששרטט היה מקום להגשת כתב-אישום נגד נתניהו, מדוע נמנע, אם כן, מלהפוך את ההחלטה על פניה ולקבל את העתירה. משלא עשה כך, ניתן לומר שמשקלם של הדברים שונה בתכלית השינוי ממה שמנסים קרמניצר ולינדר לכפות.

כותבי המאמר אף תוקפים את הדיווח שלי בקול-ישראל ש"השופטים פסקו כי החלטת היועץ והפרקליטה איננה חורגת ממתחם הסבירות", ומגנים אותי על שלא הבעתי חרטה לאחר שהסבו את תשומת לבי כי השופטים אינם מתייחסים להחלטה כ"סבירה", אלא מבקרים אותה כמצויה בתחום האפור. השניים כותבים כי אני מסרב להבחין בין אפור ללבן.

לי דווקא נראה שקרמניצר ולינדר מסרבים להבחין בין אפור לשחור. איתן אני בדעתי כי אין זה נכון להעניק למונח "תחום אפור" משמעות דמגוגית שמקובל לייחס לו, והיינו, מה שהציבור מבין כ"עסקה אפורה" או כמשהו שיש בו מהבלתי כשר. אדרבה, השופט גול-דברג עצמו אמר בפסק-הדין:

"כל עוד מצויה סבירות ההחלטה בתחום האפור - לא יתערב בית-המשפט בהחלטה". אין לי אלא לחזור על הדברים שהם הואילו, בהגינותם, לצטט מתגובתי המפורטת שהועב-רה, אך כמובן לא פורסמה במלואה: קביעה כי התנהגות מסוימת מצויה בתחום האפור אינה מהווה בהכרח ביקורת על החלטה או התנהגות. מבחינה משפטית - כל עוד התנה-גות מצויה בתחום האפור ואינה מגיעה לתחום ה"שחור", כשרה היא לחלוטין. זו משמעותה של חוקת התפוח. מה שאינו שחור - מבחינה משפטית הנו לבן, וכל עוד אין חשד מגובש יש חזקה של חפות מפשע.

מתגבר אצלי החשש שהכותבים מתוסכלים מהעדר אמירות נחרצות יותר בפסק-הדין של גולדברג, אולם במקום לומר זאת (ובכך למתוח ביקורת לגיטימית על פסק-הדין), הם מעדיפים לתקוף את העיתונות שלא מילאה את ה"חסר" בדיווחיה ובפרשנותה. אך דומני שאילו היתה עושה זאת - היתה חוטאת העי-תונות לתפקידה ולחובתה.

וכאן אני מגיע להיבט השני, התקשורת. קרמניצר ולינדר דורשים ממני ומעמיתיי, אף שהם מכירים במגבלות הזמן והמקום המאל-צים אותנו להתמקד בעיקר ולונוח את הטפל, לדווח באופן שישקף את התמונה המהימנה על דעת השופטים בשאלות רבות החשיבות הנדר-נות לעיל. הדוגמאות שהביאו השניים להת-קפתם עלינו דווקא מוכיחות כי ביצענו את מלאכתנו ללא דופי. הדיווח על פסק-הדין היה מדויק, ממצה ונועד לא למסגרת של יום עיון או סמינריון למשפטנים אלא לאוזניה של מסעודה משרדות, לימור מצפון תל-אביב, אבי מרחביה ובני החייל. אותם מעניינת התוצאה הסופית ואולי אף מעט פרשנות של מה שהוביל לתוצאה. השורה האחרונה ואולי זו שלפניה בלבד. והתוצאה כידוע היתה דחיית העתירה וקביעה כי ההלטתם של ארבל ורובי-נשטיין אינה חורגת ממתחם הסבירות באופן קיצוני, ומה שהוביל אליה היא הדרך הניתו-חית שהובעה בכתבות ברדיו ובעיתון.

מה שקרמניצר ולינדר מציעים אינו אפילו דעת מיעוט בין שופטי בג"ץ. אף אם ניתוחם נכון, וכבר הקדמתי ואמרת כי אינו חורג ממתחם הסבירות, אין לו מקום בדיווח ממצה ומסכם. במפגש האולטימטיבי בין עיתונות ומשפט - המטרות שונות וכך גם ההתייחסות. האם היה עלי, במסגרת שלוש דקות הדיווח שהוקצו לי בנושא (אגב, שלוש דקות הן פי

שניים מאורכה של כתבה ממוצעת ברדיו), לוותר על דיווח על דעת המיעוט של השופטת דורנר, למשל, כדי להציע את הפרשנות של קרמניצר ולינדר? ואין לשכוח כי במסגרת בג"ץ באותו יום היה על הכתבים להתייחס לעוד כמה שאלות כבדות משקל: שאלת העמדתו לדין של שר המשפטים או פרסום ההחלטות בעניין מסירת חומר בחקירה וכדומה. אם כבר היה מקום להדגשה של דעה שונה השופכת אור אחר על הפסיקה הסופית, על השורה שלפני האחרונה, האם פסק-דינה של השופטת דורנר אינו בעל חשיבות גדולה יותר מהיבט שולי שאף הוא נתון לפרשנויות שונות? התקפתם של פרשני המשפט לוקה אף בחוסר הגינות מסוים. מה שמותר לפרופסור מלומד למשפטים ולסטודנט מלומד קצת פחות מותר גם לפרשנים רבי ידע וניסיון. אין הכרח, כפי שציינתי קודם לכן, לקבל את הדברים כפי שהם מציגים אותם, ומותר בהחלט להתבסס על הדגשים אחרים. זה היפה בפסק-הדין. זה היפה במערכת המשפט בכללותה.

דווקא הדיווח האלטרנטיבי שמציעים השני-ים מוכיח כי עיתונאות אינה הצד החזק החזק במאמרם. הם מבקשים מאתנו לומר כי "גול-דברג מבקר את הנחתו של רובינשטיין, שלפיה היה נחוץ להוכיח קשר בין דרעי לבר-און לשם העמדת נתניהו לדין". אך אנו, העי-תונאים, לא נוכל לומר דבר שאינו מופיע לא בחוות-דעת היועץ, לא בפסק-הדין, ואף עומד בסתירה למה שכותבים קרמניצר ולינדר בפתח מאמרם.

עיתונאי חייב בדיווח אמיתי ומהימן, מדויק וממצה. לא פעם מתלבטים כתבי המשפט בסוגיית ה"תרגום" של פסק-דין הכתוב בלשון משפטית עשירה ומלומדת ללשון "מדוברת", שתהיה מובנת לכול. לא תמיד עושה הציטוט המדויק חסד עם המאזין או הקורא. לעתים מזומנות לא מבין האדם את אשר רוצים ממנו. גם התפלפלות משפטית סבוכה רחוקה היא מאתנו מרחק אלפי מילין. תפקיד הכתב לגשר על פני הפערים הללו. תפקידו להביא את רוח הפסיקה ואת עיקרי הדברים בצורה מהימנה ושווה לכל נפש. כתב שאינו עושה כך, מרחיק מעליו את הקהל שאליה הוא פונה ומחטיא את מטרתו.

את זאת היה על כותבי המאמר להבין בטרם תקפו את העיתונאים. שוב, ייתכן כי הדרך שבה הם רואים את פסק-הדין לגיטימית, אך מכאן ועד להכפשת הדיווח התקשורתי של כמעט כל הכתבים והפרשנים שדיווחו על פסק-הדין בעניין בר-און צריך להיות מרחק רב. את המרחק הזה, משום מה, עשו השניים ב"קפיצת דרך" בלתי מובנת.

הדבר מזכיר לי את האנקדוטה המפורסמת הקשורה בוויכוח שניהל ראש הממשלה המנוח מנחם בגין בכנסת בעת הדיון בהסכמי קמפ-

דייוויד עם אחד מראשי האופוזיציה דאז. "אני יודע שאינך היסטוריון", אמר בגין לחבר-הכנסת, "אבל כל-כך לא היסטוריון?". על משקל דברים אלה אני פונה לפרופ' קרמניצר ולמר לינדר: אני יודע שאינכם עיתונאים, אבל כל-כך לא עיתונאים!...

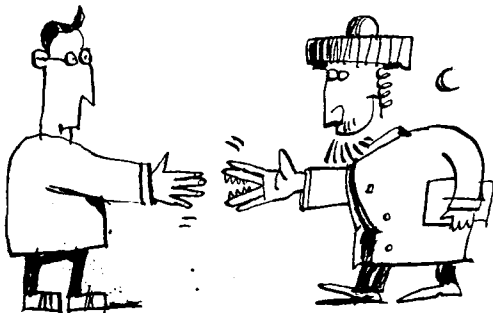
מיכאל טוכפלד

הכותב הוא כתב קול-ישראל בכנסת.
עכבר היה כתב לענייני משפט

צדקה מתחילה בבית

בואו נדבר, מציע יצחק מתתיהו טננבוים, חבר מערכת "המודיע", במכתב למערכת "העין השביעית" שהתפרסם בגיליון מס' 9 (יוני 97).

מכתבו מנוסח ברוח פייסנית, כולה אהבת ישראל: "בהידברות לבבית, בשפה נעימה, תושג אהבת ישראל שכה נחוצה לנו". מי לא יסכים לכך? אלא שמי שקורא עיתונות חרדית יתקשה מאוד לשכוח את האלימות המילולית הקיצונית הנהוגה בה כלפי הציבור החילוני והדתי (לא חרדי). הדברים פורטו בסקירתו של דב אלבוים שהתפרסמה בגיליון מס' 4 של "העין השביעית" (יולי-אוגוסט 96), וכל שבוע מתווספות דוגמאות אחרות, חמורות לא פחות. יתרה מזו, דומה שהידברות כפי שרואה אותה מר טננבוים היא חד-סטרית מיסודה. בעוד הרב אייכלר, למשל, מככב ב"פופוליטיקה" וב"ידיעות אחרונות", בעוד מר טננבוים

מתכבד בהופעה על דפים אלה, בעוד חרדים עולים לשידור בכל תחנת רדיו אפשרית, אין כל סיכוי לפרסם בעיתונות החרדית ולו מאמר אחד מאת עיתונאי/סופר/אינטלקטואל חילוני. הרי אתגר למר טננבוים: רוצה להידבר? יפה, הודע נא על נכונות לפרסם ב"המודיע" מאמר שבו יציג נציג כלשהו של היהדות החילונית, הציונית, את השקפותיו. משום מה, אני מפקפק באפשרות שזה יקרה.

אגב, האלימות המילולית מן הצד הדתי

איננה נחלת כלי התקשורת החרדיים בלבד. בסקירה שהתפרסמה ב"הארץ" (1.11.96) הציגה העיתונאית חנה קים מבהר מובאות מצמררות על אודות חלק העם המזדהה עם המתנה המתון בנושא חוץ וביטחון. אלה מכונים ב"הצופה" בשמות כגון "חידדקים", "מט" פטמים טיפות רעל", "בני-בריתם של הרוצח" חים" וכו'. לקינוח לא היסס פרשן "הצופה", עקיבא צימרמן, לכנות את "הארץ" "דר שטרמר" בעברית" (4.9.96).

מר טננבוים עצמו מצוטט בהרחבה בסקירתו של דב אלבוים שהוזכרה לעיל. יתחיל נא למתן את כתיבתו ולכבד את זולתו החילוני, ואחר-כך נראה בכל הקשור להידברות.

הושע עמישב

למוע קיבעון

פרופ' נחמן בן-יהודה, סוציולוג ואנתרופולוג, טוען (נחמן בן-יהודה, "משחקים במחבור" אים", "העין השביעית" מס' 10) שהצעת החוק שהגיש ח"כ הרב משה גפני ביוזמת "מנוף - המרכז למידע יהודי", לאסור אפיון פלילי בפרסומים שלייליים, היא הצעה "מסוכנת מאחר שהיא מנסה למנוע מידע מן הציבור ולסתום פיות".

בן-יהודה כותב כי מה שמניע את "מנוף" לשנות את חוק לשון הרע הוא "מניע פוליטי מובהק שמטרתו להסתיר מידע לא נעים על הקהילה החרדית".

אך למעשה, בן-יהודה לא טרח לבדוק ב"מנוף" מה המניעים להצעה זו. כאלה שיזמו את ההצעה, עלינו לציין שהמניע העיקרי הוא הסלקציה שעורכים כלי התקשורת הכתובים והאלקטרוניים ביחס לדיווחים בנושא פלילים. בכל הקשור לאפיון פלילי, לעולם לא תימצא בכלי התקשורת כותרת האומרת "חי' לוני אתיאסט שדד בנק", או "חילוני (אבל שומר שבת) מהרצליה רצח שודד ערבי מוסל" מי מטייבה", אבל בכל מה שקשור לעבריינות של אנשים הנראים כחרדים, מבליטים כלי התקשורת את עובדת היותו של ההשודר בעב"ר ה"חרדי", "אברך" או "תלמיד ישיבה".

יתרה מזו, רק מקרים בודדים מתוך עשרות ומאות מקרים של גניבה, אונס, שוד ומעשים פליליים מקבלים פרסום בדיווחי החדשות. די לדפדף במקומונים ולגלות עמודים מלאים בדיווחי פלילים שאינם מגיעים לעיתונות הארצית. מה שמתפרסם הם אירועים שיש בהם מקרים קשים של אלימות, מקרים שיש בהם "סיפור" ו"פיקנטריה", או מקרים שבהם מעורב, לכאורה, אדם חרדי, עולה חדש מרוסיה, ערבי, בדואי או דרוזי.

סיפורים מתקבעים בתודעה יותר מנתונים סטטיסטיים, והתקשורת, שעניינה בהזדהות יותר מההווה המתמשך, מספקת על פי רוב סיקורים מזונו מוגבל מאוד. מול הקישור החוזר הזה, איזה כוח יש לעדות המשטרה כי אחוזי הפשיעה, הסמים והאלימות בחברה החרדית נמוכים באופן דרסטי מול הפרופיל הסוציו-אקונומי שלה. יש כאן הטעיה לוגית, משום שהאפיון הקבוצתי הופך הופעה לתופעה ומעוות את המציאות - מאחר שכלי התקשורת רת כמעט אינם מדווחים על פשיעה ועבריינות חילוניות (תופעה רחבת היקף), אלא שבים ומדווחים על פשיעה ועבריינות אחרת (הופעות יחידניות ומצומצמות).

במאמרו כותב בן-יהודה שהצעה זו כוונתה לסתום פיות. אך למעשה, להצעה זו קדמה הצעה אחרת, ולפיה על כלי התקשורת תוטל חובה לציין בכל דיווחי הפלילים גם דברים שאינם רלבנטיים, כמו מוצא עדתי, מוצא אתני, השתייכות קבוצתית ורמת הדתיות (האם החשוד דתי, חרדי, חילוני, אגנוסט או מסורתי). הצעה זו נדחתה על הסף מאחר שהיתה חסרת סיכוי.

גזענות ניוונה במידה רבה מנטייתם של אנשים לחשוב במושגים של קבוצות ולא במושגים של פרטים ("הם", "אתם כולכם זורקים אבנים"). קל יותר להדביק תווית על הפרט כעל חבר בקבוצה מסוימת, לתלות בו את קולר האשמה של מה שעושים יחידים מתוך קבוצתו ולסווג אותו אחת ולתמיד, מאשר להגיע לידי הערכה סבירה של מורכבות אישיותו, הערכה שהיא בהכרח זמנית ונתונה לשינויים ככל שמתארכת תקופת ההיכרות.

אין זה סוד שרבים מאנשי העיתונות הכתובים והאלקטרוניים נמנים עם מגזר אליטיסטי חילוני ואשכנזי, ומטבע הדברים הם מגלים מודעות אוהדת והסכמה לדרכים ואופן ההתנהגות של חבריהם לקבוצה, ומאידך הם משייכים את הרע ואת השלילה לחברי קבוצת המיעוט. על כן אפיון פלילי הינו גזעני, מאחר שהוא מציג את חברי קבוצת המיעוט כנעדרים אישיות מוגדרת, ופעילות שלילית של היחיד מוצגת כנובעת באופן פתולוגי מהשתייכותו לקבוצת המיעוט. לא פלא, על כן, שכלי התקשורת נטו רובם ככולם לכנות את צבי בן-ארי בשמו הרוסי גריגורי לרנר, אף שהוא עיברת את שמו. הוא רוסי, הוא זר.

בן-יהודה מיתמם כאשר הוא כותב שהצעה זו תגביל את העיתונות בסיקור אירועים כמו הפגנות בכר-אילן וכדומה, זאת מאחר שלפי הצעת החוק שיומנו האיטור על פרסום השתייכות דתית, עדתית או מוצא אחר הוא רק כאשר אין להשתייכות זו השלכה ישירה על מעשה העבירה. מידע רלבנטי להבנת הידיעה כן יתפרסם. הצעה זו רק באה למנוע טיפוח סטריאוטיפיזציה של קבוצות ופרטים.

אין גם שום מגבלה על העיתונות מלומר משהו על הקשר בין תרבות לעבריינות, אך דיווחים מגמתיים בעמודי החדשות אינם המקום לומר דברים על הקשר בין תרבות לעבריינות. העבודה העיתונאית שטוחה, גם בעמודי המאמרים, במגזינים, ובכתבות שאמורות להיות מקיפות. העיתונות מתרכזת בדמויות ומתעלמת מן ההקשרים ומן התהליכים העמוקים שבתוכם הן פועלות. התוצאה היא מושגים מעוותים שמקנה העיתונות לציבור הרחב על המציאות החברתית: על כן, המקום המתאים ביותר לומר "משהו בעל משמעות על הקשר בין תרבות לעבריינות"

הוא בפרסומי המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה של האוניברסיטה העברית. חופש הביטוי אינו בלתי מוגבל, ויש לו סייגים. לעבריינים יש גיל, כתובת ושמות. פירוט מוצאם, אמונתם וצבע עורם מיותר ופסול. התקשורת העולמית מקפידה שלא לפרט את מוצאו של אדם או את צבע עורו על מנת שלא להכתים עדה או מיעוט אתני או חברתי. גם תקנון האתיקה של עיתונות מדינות האיחוד האירופי קובע כי אין לציין בדי ווחי פלילים את השתייכותו של העברייני או החשוד למוצא אתני, לדת או לקבוצת מיעוט. כמו כן קובע קוד האתיקה שעל הדיווח לכלול בתוכו רק מידע שרלבנטי וחשוב להבנת האירוע המדווח.

גם תקנון האתיקה של מועצת העיתונות קובע שאין לפרסם השתייכות חברתית, פוליטית או קבוצתית בדיווחי פלילים. הניסיון הוכיח שמועצת העיתונות אינה רוצה או אינה יכולה לאכוף תקנה זו. על כן לא נותר אלא לפעול במישור ההיקפתי לאישור הצעת החוק לתיקון חוק לשון הרע.

סיכומו של דבר, אפיון פלילי יוצר עיוותים, חוסר דיוק ואי-מהימנות בדיווחים עיתונאיים. הצעת החוק באה ליצור אחידות בדיווחים ולא מצב שבו יקובעו משקעים סטריאוטיפיים כלפי קבוצות מיעוט בחברה הישראלית.

שי הורוויץ

הכותב הוא דובר ורכז המידע

ב"מנוף - המרכז למידע יהודי"

לשון הרע

איתן להמן

מניעה מוקדמת של פרסום פוגע

בא-כוח העיתונים "ידיעות אחרונות" ו"הארץ" הצהיר בפני בית-המשפט שלא רק שפרטים מההסכם בין יבין ל"קשת" לא הגיעו לידיעתם, אלא שגם אם יגיעו לידיעתם, אין בדעתם לפרסם אותם מחמת אופיים האישי. עם זאת הוא שמר על זכותו לפרסם כל עובדה "שיש בה עניין ציבורי".

בא-כוחו של יבין לא הסתפק בכך וביקש צו-מניעה נגד כל כלי תקשורת שיבקש לפרסם פרטים על הסכם השכר, אם יגיעו לידי.

אל השופט גבריאל קלינג, שישב בדן, אמנם לא הגיעה התנגדות לבקשת יבין, אך הוא התלבט, אם לאור פסק-הדין בפרשת אברהם שפירא הוא אכן יכול להוציא צו כזה, שיש בו "טעם של צנזורה".

בהחלטה תקדימית קבע השופט שאינו יכול לקבוע בשלב זה, שאכן גילוי הכנסותיו של יבין בערוץ 2 (שלא מכפי הציבור) הוא עניין פרטי לחלוטין שאין לחשוף לעין הציבור, ואם לא תהיה הגנה לעיתון שיפרסם פרטים מהסכם השכר. עם זאת קבע השופט שכיום, לאחר חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, השתנה מצב הדברים, וגם פסק-הדין בעניין שפירא אינו עומד בתוקפו, שכן האיזון בין הערכים השונים השתנה. השופט קבע שצנעת האדם מוגנת בחוק היסוד, ואילו חופש הביטוי הוא זכות מכוח הפסיקה, והיא אינה גוברת על הזכות לצנעת הפרט.

האם ניתן ללמוד מהמגמה שהתווה בית-המשפט העליון בפסק-הדין אבנרי נ. שפירא מיטשטשת?

מהחלטתו של השופט זפט לא ניתן להבין זאת, שכן השופט קבע, למעשה, לפי ההנחיה בפסק-הדין ביחס לשפירא, שבמקרה זה ברור מלכתחילה שאין לעמותה שביקשה לפרסם את הכרוז כל הגנה, וכל טענה שהעלתה היא טענת סרק.

החלטתו של השופט קלינג אף היא אינה סותרת בהכרח את ההלכה שנקבעה בתביעת שפירא, שכן במקרה של יבין לא היה מדובר באפשרות עתידית לתביעה לפי חוק לשון הרע, אלא לפי חוק הגנת הפרטיות. כפי שהמחיש בא-כוחו של יבין, הרי אם היו מפרסמים את תנאי שכרו ב"קשת" הוא לא יכול היה לדרוש התנצלות, כיוון שלא מדובר ב"לשון הרע", וודאי לא בשקר. כמו כן קבע השופט קלינג: "מצאתי שאין עניינו של הציבור נפגע על-ידי מתן הצו".

עם זאת קבע השופט כי צנעת הפרט גוברת על חופש הביטוי, וכי האיזון בין האינטרסים השונים השתנה מיום שנכנסו לתוקפם חוקי היסוד החדשים.

דעה זו אינה חדשה, וגם השופט אליהו בן-זמרה, שופט בית-המשפט המחוזי בירושלים, דוגל בה, ואף קבע אותה בהחלטת ביניים בתיק של "כלל" נ. רשות-השידור (החלטה שנסקרה במדור זה, "העין השביעי" ע"ת, גיליון מס' 2).

כפי שהודגש כבר אז, הנשיא אהרן ברק מתנגד בחריפות לתפיסה זו, וכתב כבר כי גם חופש הביטוי הוא זכות חוקתית, לפחות כמו הזכות לשם טוב.

ברור אפוא שבסוגיה זו עדיין לא נאמרה המלה האחרונה, ועוד צפויים מאבקים אידיאולוגיים, שיבואו לידי ביטוי, קרוב לוודאי, גם בבקשות עתידיות למניעה מוקדמת של פרסומים. ■

לא פעם מבקשים אנשים למנוע מראש פרסומים בנימוק שיפגעו בהם. בית-המשפט העליון התייחס בהרחבה לאפשרות זו בע"א אבנרי נ. שפירא בשנת 89', אז ניסה ח"כ אברהם שפירא למנוע מהעיתונאי אריה אבנרי לפרסם את הספר "הגביר" שנסב עליו. בית-המשפט העליון קבע, שמניעה מוקדמת של פרסום תיתכן רק במקרים נדירים, כאשר ברור שהפרסום המיועד הוא שקרי ופוגע בשם הטוב, ושכל טענה של המפרסם כאילו הפרסום מותר (כין אם משום שהוא אמת, או שהוא מותר מסיבה אחרת) תידחה רק אם ברור מלכתחילה שמדובר בטענת סרק, עוד לפני שתיבדק בבית-המשפט. כך מספיק שעי"תון יאמר שתהיה בידו בעתיד הוכחה שהכתבה שתפורסם באמת יסודה כדי שהפרסום יותר, והעיתון אינו צריך להוכיח דבר בשלב זה, אלא אם כן ברור על-פניה שזו טענה שקרית. רק בשלב שלאחר הפרסום יבדוק בית-המשפט אם אכן יש אמת בידיעה, ואם לא – יפסוק פיצויים. התוצאה של הלכה זו היתה שמניעה מוקדמת של פרסום היתה נדירה ביותר.

שתי החלטות של בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, שניתנו לאחרונה, סותרות את המגמה האמורה.

בפני השופט יהודה זפט התבררה בקשתה של בעלת הזיכיון ברשת "ברגר-קינג", לאסור על עמותה בשם "הגנת האזרח מפני השלטון המקומי בישראל" לפרסם כרוזים, שלפיהם הבשר במסעדות הרשת איננו ראוי למאכל.

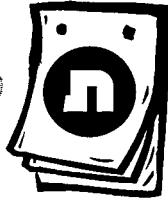
העמותה פנתה לרשת במכתב שבו טענה כי הוברר לה שאין על הבשר שמוכרת הרשת פיקוח מספיק, ומוצע לרשת "ברגר-קינג" לקיים פיקוח שוטף של "המכון לקידום יהדות לחילונים" (בדומה לפיקוח מטעם הרבנות, בד"ץ וכדומה). העמותה דרשה לדעת מה טיב הבשר שמגישה הרשת ללקוחותיה, והצהירה כי אם הרשת לא תשתף עמה פעולה, היא תפיץ כרוזים, שבהם יירשם כי "לפי פרסומי השי-רותים הווטרינריים כל הבשר במסעדות [של "ברגר-קינג"] איננו ראוי למאכל".

הרשת סירבה להחיל על עצמה את פיקוח העמותה, ראתה בכך סחיטה, ופנתה לבית-המשפט כדי שיוציא צו מקדים שיאסור על פרסום הכרוזים.

השופט זפט קיבל את עמדת הרשת. הוא מצא כי אין לעמותה כל הגנה פוטנציאלית מפני תביעת לשון הרע. כל שהיה בידי העמותה הם קטעי עיתונים העוסקים בפיקוח על הבשר בישראל בכלל, ללא כל איזכור של רשת ברגר-קינג. הוא גם לא מצא שיש לעמותה כל הגנה אפשרית של תום-לב. השופט קבע, שהעמותה ניסתה לכפות את הפיקוח שלה על הרשת ללא כל זכות, והדבר "מדיף ריח לא טוב שתום-הלב ממנו והלאה".

עמדה דומה נקט בית-המשפט בבקשתו של חיים יבין למנוע מכלי התקשורת לפרסם את תנאי שכרו העתידיים ב"קשת".

איתן להמן הוא עורך-דין

און הם מבעלי העיתון הכלכלי "גלובס". פישמן גם שותף בזכיון הטלוויזיה בכבלים "גוונים".
ואולם העימותים הפנימיים בעיתון לא הסתיימו: באותו שבוע שבו נמכרו המניות, נדרש בית-המשפט המחוזי בתל-אביב לדון בדרישת עודד מוזס, לאה יודקו-בסקי ואסתר יודקובסקי-ליבר, לאסור על הדיקטורים בחברת "ידיעות אחרונות" להשתתף במכרו להקמה ותפעול של רשת שלישית לטלפון סלולרי. ■

עושים קלים

מה דינו של אורח המפעיל תחנת שידור פיראטית? למרות הפרת החוק הנמשכת, והידיעות בדבר השיבושים שגורמים שידורים כאלה לתשדורות בין מטוסים לבין מגדל הפיקוח בנמל התעופה בן-גוריון, יוצאים מפעילי תחנות פיראטיות בעונשים קלים בלבד. כך, למשל, גדון אריה סופר, בן 29, לקנס של 2,500 ש"ח ולעונש מאסר על-תנאי של שישה חודשים למשך שנתיים, לאחר שהורשע בהפעלת תחנת רדיו פיראטית ברחוב עוזיאל בירושלים. הנאשם טען להגנתו בבית-המשפט שהתחנה נועדה לקדם מוסיקה מזרחית ולסייע לגזקקים. ■

"קלפים בתוחים"

בתום מאבק ציבורי ממושך קבעו לאחרונה שופטי בג"ץ שתוכנית הטלוויזיה "קלפים בתוחים", ובה דיון של בני-נוער הומוסקסואלים שהוקלט על-ידי הטלוויזיה החינוכית, ושידורה נאסר בהנחיית שר החינוך והתורה זבולון המר - תשודר. השופטים קיבלו את עתירתם של קלף (קהילה לסבית פמיניסטית), האגודה לזכויות האזרח והאגודה לזכויות הומוסקסואלים, לסביות וביי-סקסואלים, נגד פסילת השידור. ■

שרת התקשורת לימור לבנת ושר החינוך והתרבות זבולון המר, הקובעת כי מועצת הערוץ השני לא תוכל להחליט אם הזכיינים הנוכחיים רשאים להמשיך לתקופת הזכאות השנייה לפני נובמבר 1998. בכך מבקשת הממשלה להותיר בידיה פרק זמן מספק כדי להעביר בכנסת את החקיקה ליישום המלצות ועדת פלד, שאחד מסעיפיה המרכזיים קובע כי בעתיד יופעל הערוץ השני בידי זכיון אחד ולא בידי שלושה, כפי שנעשה עתה.

שני הצדדים מאשימים זה את זה בביצוע "מחטפים": בכירים ברשות השנייה טוענים שהצעת ההחלטה שהוגשה לממשלה היא "מחטף", שכן בסמכות הרשות לקבוע כבר באמצע 1988 אם הזכיינים הנוכחיים ("טלעד", "קשת" ו"רשת") יוכלו להמשיך לתקופת הזכאות השנייה. ואילו במשרדי הממשלה מגדירים את החלטת מועצת הערוץ השני להקדים את הבחירה לדצמבר השנה "מחטף", המיועד למנוע מן הממשלה לקבל את ההכרעות הנדרשות על עתיד מפת התקשורת בישראל. ■

רכישה ב"ידיעות אחרונות"
המאבק המשפחתי על השליטה ב"ידיעות אחרונות", המעסיק בשנים האחרונות בתי-משפט ועורכי-דין, נכנס בסוף ספטמבר לשלב חדש, כאשר אחד השותפים, זאב מוזס, מכר 12.5 אחוזים ממניות העיתון לאנשי העסקים אליעזר פישמן וחיים בר-און. במקביל הגישו פישמן ובר-און הצעת רכש לשאר המניות של זאב מוזס - 12.3 אחוזים נוספים מן הבעלות על העיתון.

רשמית לא נמסר המחיר ששולם עבור המניות, אך על-פי "הארץ" ישלמו פישמן ובר-און כמאה וחמישים מיליון דולר עבור 24% מ"ידיעות אחרונות". פישמן ובר-

ניה, גרמניה, רוסיה, איטליה, איראן, בוסניה, יפן וסין. מחקרו של ד"ר נוסק מעלה שמבין מגוון המקורות העומד לרשותם, בחרו עורכי החדשות החוץ להסתמך בעיקר על הכתבים הישראלים המוצבים בחו"ל. מבין סוכנויות החדשות הבינלאומיות היתה רויטרס הבריטית הסוכנות המועדפת, ואחריה שימשו כמקורות רשתות הטלוויזיה סי.אן.אן ובי.בי.סי.

מן הראיונות עם עורכי החדשות החוץ עולה כי הקריטריונים שלהם הם בראש ובראשונה רלוונטיות לישראל ולעם היהודי, אחר-כך השליליות, חשיבות האירוע ומיקומו, עם העדפה ברורה לחצי הכדור המערבי.

לדברי ד"ר נוסק בולטים ההבדלים בעיתונות בין "הארץ" לבין עיתוני הערב, בין הערוץ הראשון לערוץ השני, ובין קול-ישראל לגלי-צה"ל. "ככל שהמדיום פופולרי יותר, כך תוכן החדשות הוא לוקאלי יותר, וההפך - ככל שהמדיום פונה לקהל מוגדר יותר, כך נושאות החדשות החוץ אופי גלובלי יותר", קובע ד"ר נוסק. לדבריו מדובר בממצאים ראשוניים, והתמונה המלאה של המחקר תתבהר מתוך ההשוואה בין המדינות הרבות שהשתתפו בו (ר' מאמרו של עמנואל הלפרין בגיליון זה, עמ' 18). ■

עימות על הערוץ השני

מחריף העימות בין הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו לבין הממשלה, במאבק על עיצוב דמותו העתידית של הערוץ השני בטלוויזיה. מועצת הערוץ השני החליטה בישיבת חירום בסוף ספטמבר שהליך בחינת הזכיינים, שיפעילו את שידורי הערוץ לאחר תום תקופת הזיכיון הראשונה, יסתיים כבר בסוף שנה זו. הממשלה, לעומת זאת, אישרה ימים ספורים אחר-כך הצעה של

חדשות חוץ - בחוץ

כיצד מסקרים אמצעי התקשורת בישראל חדשות חוץ? קריטריון הרלבנטיות, שהוגדר פעם על-ידי עורך החדשות בריטי כ"אנגלי אחד שווה עשרה צרפתים שווה אלפי סינים", מתורגם לעברית כ"הפיל והבעיה היהודית". זהו אחד הממצאים ממחקר על עריכת החדשות החוץ בישראל, שנערך על-ידי ד"ר הלל נוסק, מרצה בכיר וראש מסלול תקשורת המונים ותקשורת קהילתית בבית-הספר החדש לתקשורת, המסלול האקדמי של המכללה למינהל.

נוסק ערך את מחקרו כחלק ממחקר מקביל שנערך ביותר מארבעים מדינות, ביוזמת ארגון האו"ם לחינוך, למדע ולתרבות (אונסק"ו), בניסיון לבחון מה קובע את תוכן של חדשות חוץ. האם הן נקבעות על-פי הנורמות המקצועיות של העיתונאים, הויקה האידיאולוגית-פוליטית של מדינה לגוש מסוים, או האפשרויות הטכנולוגיות?

המחקר בישראל, שהתקיים בשנת 1995, כלל בדיקה של עריכת נושאי החוץ בעיתונים "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ", "מבט" בערוץ הראשון וחדשות הערב בערוץ השני, וכן מהדורות החדשות הערב של קול-ישראל ושל גלי-צה"ל.

לדברי ד"ר נוסק, הממצאים הכמותיים מצביעים על כך שמחצית מן הנושאים שסוקרו היו בעלי קשר לישראל, והמחצית השנייה - ללא קשר כזה. בראש הנושאים שסוקרו בחדשות החוץ עמד ספורט, אחריו כלכלה ומסחר בינלאומיים, ואחריהם טור, סיכסוכים בינלאומיים, פשע, סיפורים אנושיים ופוליטיקה בינלאומית.

בראש רשימת המדינות שסוקרו בחדשות החוץ עומדת, לדברי ד"ר נוסק, ארצות-הברית. אחריה ברשימה צרפת (בעת המחקר אירע פיגוע טרור בליון), בריט-